БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.
III
Ж-14.988
1929-1-12

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. 30429/1929 р.

1 ex

07 952 (24ш)

„ПОСТУП“

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

РЕДАҐУЄ КОЛЄҐІЯ:

І. ГЛАДИЛОВИЧ, А. гр. МОНТРЕЗОР,
М. МОХ, П. ШОСТАКІВСЬКИЙ

НАЧ. РЕДАКТОР Др. Гр. ЛУЖНИЦЬКИЙ

30429

РІЧНИК IX

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ Ж 2334 П

ЛЬВІВ
НАКЛАДОМ КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ і УКР. ХРИСТ. ОРГАНІЗАЦІЇ
1929

Зміст IX річника

I. Красне письменство

Стор.

А. М.: * * * 46
Бараболяк М.: Шляхом юнаків 252
Вартовий А.: Зміст 154
Сліди 193
* * * 264
Гнатишак М.: Осіння 71
Варіяції на тему з Клябунда 109
Гомзин Борис: Аж там 12
Вузлики 358
Негідь 37
День 151
В сорок літ 154
Гефеля Г.: Смерть кардинала 340
Кміт Ю.: Пекло 189
Шалений 245
Пригадка 322
Над прірвою 334
Без відповіді 350
Курдидик А.: Булочка 110
Христос ходить 150
Мученики 152
Остання стежа 194
Святий чернець 195
Маки 196
Курдидик Я.: Помста за краплю крови 112
Серце 118
Лімниченко В.: Сніжні настрої 3
Завіщо 46
Тріо 70
Лягерлєф С.: Різдвяні рожі 72
Довговічність св. Огця 113
Матісен В.: Годинник 22 44
Меріям: Сумнів 11
Липень 207
Монкевич Б.: Бій під Крутами 59
А Дніпро плив спокійний, байдужий 309
Монтрезор А.: Да будет 69
Назарко Ір.: Не тудою 71
Н. К. Одної ночі 363
Петрійчук О.: Молитва 26
Північний П.: Покута 265
Флайшлєн Ц.: Колишіть мене 203
Форт Ля Ґеутруда фон: Гимни до Церкви 6 39
Чесина С.: З поеми „Тюрма“ 21

II. Статті й розвідки

Від редакції 349
Аненко Ів.: Появи духів 231 329
Бать О.: Тревневі польські події в історичній перспективі . . 47 83
Боженський Я.: Срібні тіни 93 139 177 226
Галущинський Т. о. ЧСВВ.: Подія всесвітньої ваги 125

стор.
Гладилович І.: Ідея й тактика 54
Польський католицький академічний рух 217
Гнатишак М. Др.: Театр в Берліні 119 155
Ренесанс Шевченківської романтики 212
Гординський Яр. Др.: До проблеми форми в ліриці 128
Дністровський В.: Національне самогубство 19
Галицькі соборники 86
Зубик Р.: 300-літній ювилей засновин львівської почти 52
Ковалів П. Др.: Господарська відбудова 135 173 222
Козак М. Гетьман Павло і його рід 159
Копач Р.: Метрополія і кольонія 169
Крилач С.: З книги гордих мрій 272
Липинський В.: Стаття в часописі „Przegląd Wileński“ 78
М-кий Р.: Авторітет, Відвічальність, Свобода в життю нації . . . 282
Монкевич Б.: Лицар незломний 198
Мукерман Ф.: Усмішка смерти 8
Нигрицький Л.: Розкладовий елемент літератури сучасности . . . 91
Правда для правди 144
З видавничого руху 298
Олянчин Домет Др. Поняття імперіялізму 132
Чехович К. Др.: Католицька фільософія 208 335
Читач і редактор 1
Шостаківський П.: Що писати? 204
О. Юрій Кміт 331

III. Зі світу

Держава короля Аманули 28
Оселя з доби молодшого каміння 28
Відслонення памятника великого приятеля українців 29
Наслідки світової війни в Анґлії 29
Культура первісних часів 29
Прочуття в звірят 29
Загадка Атлянтиди 97
Характер католицької літератури 145
Монарх 184
Тиранія рівности 185
Питання раси 235
Мініятурна республика 235
Лікар про чудеса в Люрд 303
На Соловецьких островах 221

IV. З природи й техніки

Мова звірят і її розуміння . 30
Зорі й атоми . . . 31
Плинний вуголь . . . 32
Черепахи (танки) . . . 100
Чуда оліґодинаміки . . . 100
З пустині Ґобі . . . 101
Світові рекорди . . . 101
Електричні фантоми . . . 187
Мутняк чорнилець . . . 187
Дерева великани . . . 187
Найменша птаха . . . 240
Радоактивізація металів . . 240
Христос і біснуватий . . 240

V. Всячина

Король Зоґу й його край 102
Моноґрафії до фільософії щастя 183
Малпячі теоретики 183

НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА

Стор.

VI. Літературні замітки

Стор. 36 68 105 241 302

VII. В Польщі

Всеславянський Академічний Католицький Зїзд в Кракові 237

VIII. Бібліографія

Др. О. Назарук: Преса — (І. Аненко) 33
Гр.-кат. Церква і укр. ліберальна інтеліґенція — (К.) . 188
Правда, Модерна преса — (О. Д.) 33
А. Чайковський: Корнієнко — (Л. Нигрицький) 34
М. Дерлиця: Марта — (Л. Нигрицький) 34
J. Emonts: Kenata Buafu — (Р-о) 35
P. Lhande: Bilbilis — (Р-о) 35
Zaloziecky Univ. Doc. Dr. W. Die Wiedergeburt des klassokratischen Staatsgedankes in Ost Europa — (І. Гладилович) . 67
М. Ценевич: Злощасний самоцвіт — (Л. Нигрицький) 67
Др. Ст. Шухевич: Спомини — (І. Гладилович) 103
Др. Р. Білинський: Національна ідея й клясова боротьба — (І. Гладилович) 104
Б. Гомзин: Тройзілля — (Л. Нигрицький) 105
Б. Лепкий: Полтава — (Р-о) 146
К. Трильовський: Катерина II — (І. Г.) 146
В. Щурат: В обороні Потієвої унії — (М. Андрусяк) 242
Гр. Омельченко: Я. Г. Кухаренко — (Н. Аненко) 243
Табор — (Он. Дністровський) 243
І. Франко: Махнівська попівна — (Л. Н.) 303
Ген. Всев. Петрів: Спомини з часів української держави — (Б. Монкевич) . 304
Сотн. Б. Монкевич: Чорні запорожці — (Петро Шостаковський) . . 305
О. Назарук: Роксоляна — (Л. Нигрицький) 306
Дж, О. Кервуд: З тавром убийника — (Л. Нигрицький) 307
Я. Боженський: Срібні тіни А. Нигрицький 308

IX. Miscellanea

Афоризми 2 7 18 20 25 27 32 35 51 53 57 58 66 82 90 103 143 168 172 176 216 239
Місяць доброї преси 4
Місячна хроніка (Quasimodo) 26 65
Католицька діяльність Сіґрід Ундсет 58
Посмертна згадка 68
Преса й правда 106
Криве дзеркало 107
Квестіонар для письменників 147
Листи до редакції 188 308
Ліві між собою 303

X. Серед книг і журналів 351

XI. Світлини

Св. Юр у снігу . . . . . додаток до ч. 1-ого
Національний музей . . . . . „ „ „ 2 „
Монастир СС. Василіянок . . . . . „ „ „ 3 „
Вид. з вул. Шклярської — Львів . . . . . „ „ „ 4 „
Церква св. Параскеви у Львові . . . . . „ „ „ 5 „
Св. Онуфреївська церква й монастир ОО. Василіян у Львові „ „ „ 6-7

30429

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЗМІСТ

Читач і редактор — *В. Лімниченко*: Сніжн настрої — Місяць доброї преси — *І. фон Лє Форт* Гимни до Церкви — *Ф. Мукерман*: Усмішка смерти — *Мерілм*: Сумнів — *Б. Гомзин*: Аж там — *П. Дністровський*: Національне самогубство — *С. Чесина*: З поеми „Тюрма" — *В. Матіссен*: Годинник — *О. Петрійчук*: Молитва — Місячна хроніка — зі світа — З природи й техніки — Бібліографія — Літературні замітки — Надіслано до редакції — Оголошення

СІЧЕНЬ

9 РІЧНИК 1929 1 ЧИСЛО

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК В ОБЄМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціольогії й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеольогії; редагований у християнському дусі.

Участь у „Поступі" за 1928 р. брали: Андрусяк Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилович Іван Конст., Зайкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крипякевич Др Іван, Лисяньский Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріям, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип, Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та инші.

У 1929. році зайдуть у техн'ці видавання „Поступу" деякі зміни. І так: замісць виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ" виходитиме сього року що місяця (біля 15-го числа) в обемі 2—3 аркушів друку. Замісць грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшім) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовности не буде; навпаки, через розширення колюмни складу кожне число дістане около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обем у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ" буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлина (в 1929. р. „з видів українського Львова").

Передплата не буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ" 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодиноке число буде коштувати о 20 гр. більше, тобто 1 зол. 20 гр. Для закордону річно 1·50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові" до кінця лютня ц. р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди осібна відозва, долучена до сього числа).

Гроші в краю просимо **слати** долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилович — Львів — ч. 408,908*, а не иншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу" — Львів, ул. Кльоновича 8|II. — Телеф. 4—48.

Просимо памятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто сього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.

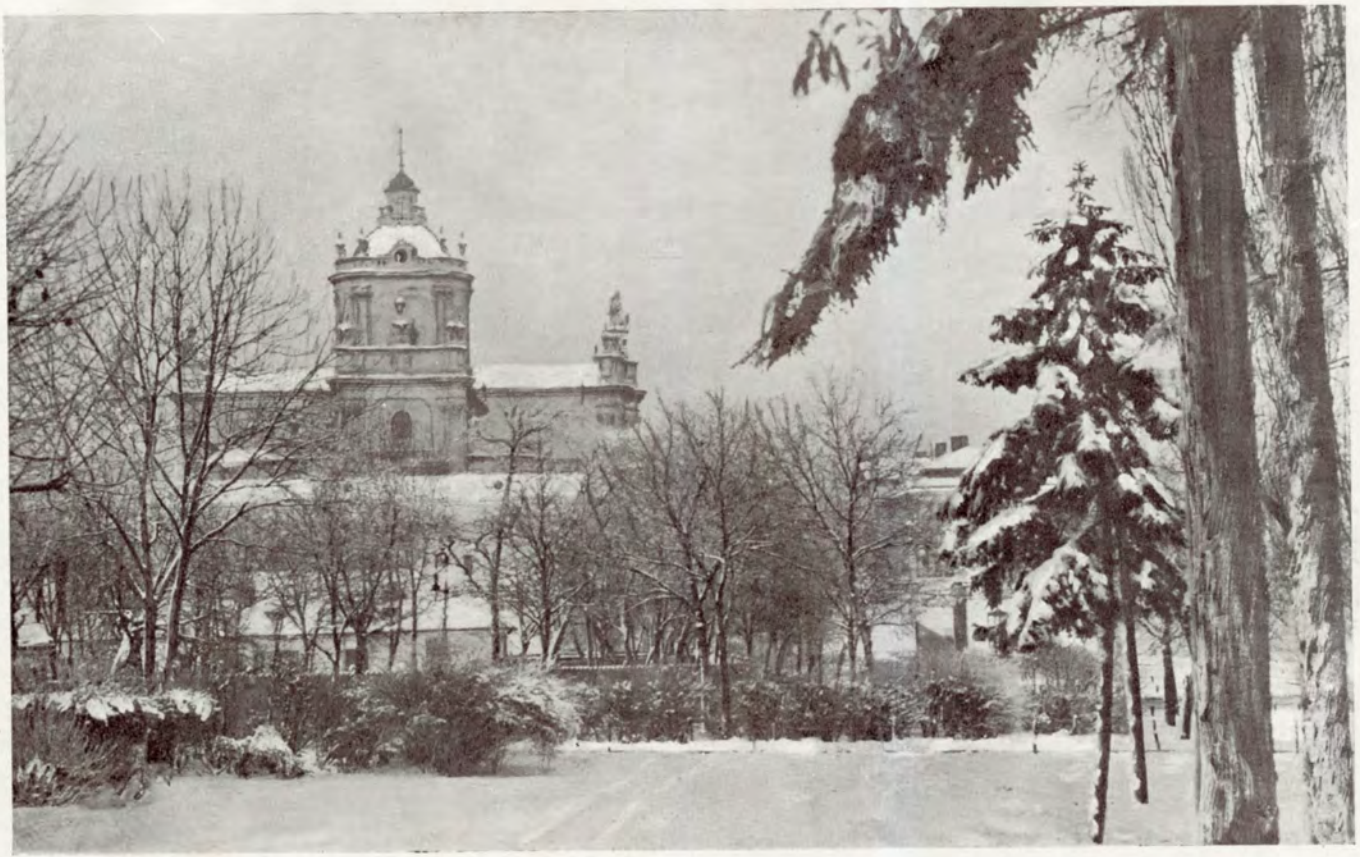

Св. Юр у снігу.

Поступ 1929—I.

30429

БІБЛІОТЕКА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

ЧИТАЧ І РЕДАКТОР

„Поступ" починає з отсим числом 9-тий рік свого життя, свого істнування. З тої нагоди користаємо ми, редакція „Поступу", щоби поділитися з читачами „Поступу" думками про наш журнал... Ти, дорогий читачу, може не здаєш собі ясліду справи з цього, як дуже кожному редакторові залежить на тім, щоби про його журнал висказувалися якнайкраще, і щоби передовсім Ти, читачу, був цього переконання, що й сам редактор, що нема на цілій широкій та далекій Україні цікавійшого і ліпше редагованого журналу від нашого... отже власне, говорім широ, від нашого „Поступу". Це вже така загальна редакторська „слабість". Отже і ми не йнакші і ми не хочемо про редагований нами журнал думати инакше, але...

Саме хочемо говорити про те „але". Починаємо 9-ий рік праці. Вісім молодечих літ „Поступу" і вісім молодечих літ наших, за нами. Коли в 1920 р. творилася наша редакція — а було нас тоді 8 абітурієнтів гімназіяльних 18—20-літних молодців — ніхто з нас не мав найменшого не то досвіду чи практики, але взагалі поняття про редакційне діло. Ми горіли тоді жаждою чину, бажали пером здійснити наш великий Ідеал, за котрий боролися ми в 1918—20 р. з крісом у руках. Це наше хотіння знайшло зрозуміння серед гурта старшого громадянства. Зокрема сердечно занявся нашою справою о. др. Й. Маркевич ЧСВВ і завдяки його заходам міг „Поступ" появитися в січні 1921 р. та виходити опісля в накладі Марійського Товариства Молоді аж до кінця 1926 р. Перших шість літ редагували ми „Поступ" спільно і під кермою редакційного гурта старшого громадянства. Тоді був наш журнал „студентським вісником". Редагували його студенти, читала молодь гімназіяльна і студенти вищих шкіл. Напрямок ідейний: „Поступ" був редагований у католицькім і патріотичнім дусі. Ціллю журналу було будити і взивати українську студентську молодь до одиноко правдивого, на правді Христовій опертого Поступу Звідти і носив наш католицький студентський журнал назву „Поступ". Назва ця була сіллю в оці анархічних і атеїстичних елєментів української молоді і громадянства. Ніщо більш їх так не дратувало як саме це, що ми ґрупка „обскурантів"-клєрикалів посміли вважати і називати себе поступовцями. Чиж не була ця назва монополем в руках „лівих" і чи ж справді не мали наші хаотики причини зеленіти з досади на наш правдивий католицький „Поступ". І справді працею нашою і наших прихильників з кругів старшого громадянства ми очистили правдиве поняття і оправдали назву цього, що в українстві стало синонімом безладдя, хаосу і руїни. Атеїстичному, неморальному і анархічному псевдо-„поступові" протиставили ми правдивий католицький та зі здорового консерватизму випливаючий Поступ: наше горяче бажання прискорити кращу будучність Української Землі, Української Католицькій Церкві й Українському Народові.

В 1927 р. наша молода редакція стає самостійна. Ми вже не студенти, ми громадяне (не тілько з мужеським заростом і 25 роками, але також і на своїм хлібі). А й Ти, дорогий читачу, вийшов з тих часів, коли Ти з юнацьким запалом писав любовні сонети і поезії в прозі та надсилав нам у редакцію помістити (обовязково з присвятою Їй і з псевдонімом) у „Поступі". А наші старші опікуни сказали нам оглядатися поволи на свої власні „матеріяльні" (о! якеж це немиле для одушевленого молодого редактора слово) сили. „Поступ" став тоді вістником літератури і життя, призначеним для всіх кругів громадянства. Про це ми, дорогий читачу, тоді Тобі писали. Отже, словом „Поступ" став також „старшим громадянином", хоч не дістав мужеського заросту, мав тільки 6 скінчених літ і абсолютно не міг вдержатися „на

своїм хлібі". Редаґували ми тепер самі і редаґуємо до нині. Можеш додуматися, читачу, що „Поступ" не оплачувався. Приходи не вистарчали навіть на заплачення друкарні і паперу. Дефіцити в друкарні вирівнувала Українська Християнська Орґанізація. Нашим дописувачам і співробітникам не могли ми по найбільшій части звернути коштів порта рукописів. Але „Поступ виходив далі, ми не хотіли навіть допускати сеї думки, щоб запереставти його видавання. Вдержався так до нині.

Ідейний напрямок в редаґуванню „Поступу" остав і остане той сам. Своїм основним засадам „Бог і Батьківщина" і кличеві християнського і національного поступу остав і остане „Поступ" на завше вірний. В релігійно-церковних справах визнаємо науку і авторітет Катол. Церкви, в політично-національних коримося перед Маєстатом української Нації уосібленим у правнім Гетьмані і Його Роді та поступаєм за вказівками української державницької ідеольоґії, котрої творцем є Вячеслав Липинський.

На грані нового видавничого року, редакція „Поступу" подає Тобі, читачу, свою автобіоґрафію. Так було, такі а не инакші були ми, таке було наше відношення до Тебе, читачу. Ми щиро сповідаємося Тобі з цього, що за цих 8 літ вже пройдених нами, — ми хотіли зробити. Таке було наше хотіння і Ти отверто осуджуй нас і нашу працю. Чи варт вона що і чи заслуговуємо ми редактори на се, щоб наша „слабість" була заспокоєна..., але не забувай на те „але", про яке ми Тобі росказали.

Ціллю кождого журналу повинен бути скоординований світогляд видавців і вироблювання та плекання цього світогляду в читачів. Тоді журнал у цілости сповняє своє завдання. В нашій молодій досьогочасній праці ми бачимо болючі браки (не забувай читачу про „але"). Кожну навіть найкращу ідею осуджується звичайно по формі, в котрій вона кристалізується. І ми далеко не осягнули відповідної форми для наших високих і світляних ідей. Ті браки думаємо в майбутньому поволи усувати й нашим завданням буде щораз то уліпшувати наш журнал в тому напрямі, щоб він маючи руку на живчику нашого громадянського життя і беручи активну участь у ньому, уліпшував, поправляв, доповнював та витворював „Царство Боже в нас самих".

З отсим новим роком „Поступ" входить у тіснійший контакт з перетвореною і обєднаною ґрупою українських католицьких письменників „Льоґос". „Льоґос" ставить своєю ціллю: брати чинну участь у католицькому русі й, маючи в допомогу наш журнал, творити українську католицьку книжку й пресу та формувати отвертий мужний католицький світогляд серед нашого громадянства. „Льоґос" навязує і на далі піддержуватиме звязки зі світовими католицькими літературними товариствами. Таким чином бажає він вирвати українське громадянство з тої духової ізоляції, котрою ми себе самі в повоєнних роках окружили. З „Льоґосом" думаємо отже й на далі співпрацювати.

Не будемо занедбувати піддержувати звязків з ідеольоґічною ґрупою українських гетьманців-державників. З ними лучать нас вузли глибокої ідейної симпатії й однодумства. З сердечною відданістю бажаємо оставати в порозумінню з творцем української державницької ідеольоґії, Вячеславом Липинським.

Праця наша викаже, чи маємо силу і здібність сповнити свій обовязок. Тобі, читачу, не обіцюємо нічого з новим роком і не просимо в Тебе нічого. Ми просто глядимо Тобі в очі й кажемо: „Якщо віриш у наше діло і почуваєш у своїй совісти тягар обовязку — то сповни той обовязок і приступай до нас"!

Редакція „Поступу"

... Політичним самодурством було проголошувати соборність власне після знищення „єдиним революційним галицько-наддніпрянським фронтом" такої єдиної, обєднуючої, традиційної національної влади, якою було Гетьманство.

В. Липинський

Василь Лимниченко

СНІЖНІ НАСТРОЇ

I.

Біленьким снігом небо землю присипало.
...Щоб ясне сонічко на стерні не дивилося..
Щоб не плямило чистих променів у калюжах осінних...
Сонейко ясне!

— — —

Й проснулася душа з туги за білими снігами.
Мов сирота — здіймилася з лігва, де смутки спали...
Ненакрита, холодна.
Душа моя бідна,
Пішла:
білі сніги зустрічати...

— — —

Зза віконця душа першим снігам кланяється!
Так низько — низенько:
— Вітайте!
(Хтож мої стерні й калюжі понакриває?)

II.

На дворі місячно, ясно.
Сніги іскряться, мов білі самоцвіти.
Всміхаються до далеких зір, пролискуються, мерехтять. Приманою незайманих чистот зовуть до себе захмарні далі. Переливами блесків і тремтінь, мов чарівними усмішками, закликують на землю зоряні простори.
Манять мою душу в царство
Білого Життя...

III.

Мороз.
Важкими дихами попригинав галуззя, понавішував до віток кришки леду й снігу. Позамазував дивоглядними взорами вікна, повимащував доріжні сліди...
Гей, коні, гей!..
Гладкими слідами везіть мене вперед, несіть мою душу за села за хати — у біле царство снігів серед піль на Поділлі!..
Несіть мене там, де булиб лиш сніги тай сніги —
і моя душа!
Гей, коні, гей!..
Занесіть мене там, де нема чорних плям, де все біле й незаймане й непорочне, як в щасті...
Занесіть — мене там лишіть!
Не вертайте зі мною до дому...
А тим, хто питатиме, де ви діли свого пана, скажіте:
пішов серед білого царства
свою долю відшукати...
серед білого життя
щастя напитати! —

„МІСЯЦЬ ДОБРОЇ ПРЕСИ“

Установлений в січни „місяць доброї преси“ не дозволює українцям-католикам забувати про справу першорядної ваги: скріплення і поширення пресової катол. акції. Справа ця, вже віддавна в нас актуальна й пекуча, до нині ще не розвязана. Від ряду літ звертали ми в нашім журналі увагу нашого громадянства на се питання і старалися з окрема наших читачів заохотити до ділової праці в сьому напрямі. І нині все ще мусимо ясно усвідомити собі, що справа піднесення доброї преси це найголовніще завдання всякої католицької акції на нашім терені.

Важко сьогодні уявити собі якунебудь поважну громадянську працю без помочі і співділання преси. Що більше, взагалі не можна подумати собі про існування модерного европейського громадянства без друкованого слова, що постійно і витрівало сповняє своє всесторонне завдання побуджування до життя. Бо ж в дійсності сьогодняшна преса будить всяку ініціятиву й волю не тільки громадянства, але й поодиноких людей. Це її велике культурне завдання. Знову ж великанське соціяльне значіння преси полягає в тому, що вона є найуспішнійшим орудником для утревалення і поширення ідеї—слова в публичному життю. І ми наглядно можемо обсервувати як життєздатність, духовий імперіялізм і хотіння творити діла всякої соціяльної ґрупи—проявляються в першу чергу через належну постановку своєї власної преси.

Величезні потенціяльні сили зберігаються в українському католицькому громадянстві: глибока релігійність народніх мас, привязання до своєї віри й обряду, жертвенність і т. п. Але сили ці лежать увязнені, присипані тягарами невідрадних зовнішних обставин і натиском ворожих, противних християнському світоглядові ідеї. Грозить поважна небезпека, що сили ці можуть піти зовсім на марне, якщо не вдасться їх нам запрягти до позитивної праці для добра Церкви й Батьківщини. Бо ржавіє безчинний плуг і марно пропадає закопаний талан. Чи зрушені, чи відкриті вже оці сили, та чи використані вони для творчої національної праці в дусі Христової науки?

Опанувати ці приспані сили і повести їх в напрямі позитивної роботи, може тільки добра преса, значить католицький часопис і католицька книжка. Добра преса може одиноко сповнити апостольське діло духового відродження нашої інтеліґенції і тим самим запевнити кращу будучність цілому українському народові. Для того кожна наша громадянська праця, що має розвиватися по думці клича „instaurare omnia in Christo“ мусить початися від скріплення, піднесення і поширення серед нашого громадянства католицького часопису й книжки.

Про недостачі й хиби української катол. преси не приходиться на цьому місці говорити. Вона що тільки твориться і ставить перші кроки в українському життю. І власне як молода ніжна ростинка вимагає вона з боку катол. громадянства уважного плекання і старання. Тут треба головно сердечного співчуття і опіки, а також і оборони перед напастями чужих і вбивчою „критикою“ невдоволених своїх. І якщо дійсно бажаємо бути правдивими католиками, а не тільки

з „метрики“, то мусимо тямити, що дбалість про добру пресу є нашим обовязком супроти Церкви й Христа.

Надходить січень—„місяць доброї преси“. Різдвяні Свята і Йордан. В днях радости і святочного відпочинку не забудьмо сповнити наш обовязок супроти катол. преси й виконати ці акти, які на цей рік поручені в відозві Комітету Доброї Преси до українського катол. громадянства. Акти сі слідуючі:

1. Пішліть скоро передплату, бо католицькій пресі ніхто не жде на заплату ні за друк, ні за папір.

2. Приєднуйте передплатників українській католицькій пресі.

3. Посилайте до адміністрації катол. часописів адреси цих ваших знайомих, про котрих думаєте, що вони стануть передплатниками.

4. Домагайтеся католицької преси в ресторанах, каварнях, особливо там, де бачите вже инші часописи.

5. Купіть бодай раз на рік хоч одну добру книжку.

Адреси українських катол. часописів і видавництв подаємо нижче:

І. УКР. КАТОЛИЦЬКІ ЧАСОПИСИ

А. В Галичині:

МІСІОНАР. Місячник. Орґан Апостольства Молитви. Передплата: річно 2 зол. За кордоном 50 центів амер. Адреса: Місіонар—Жовква.

НАШ ПРИЯТЕЛЬ. Місячник. Ілюстрований часопис для молодіжи. Передплата: річно 2·50 зол. За кордоном 50 центів амер. Адреса: Наш Приятель —Львів, почтова скритка 108.

НОВА ЗОРЯ. Два рази в тижні. Передплата: на 3 місяці 6 зол. За кордоном: на 3 місяці 1 доляр.

ПРАВДА. Ілюстрований часопис для народа. Що тижня. Передплата на пів року 5 зол. За кордоном: на пів року 1 доляр.

БЕСКИД. Виходить два рази на місяць. Для народу. Передплата на пів року 2·30 зол. За кордоном на пів року 50 центів.

ПОСТУП. Місячник літератури й життя. Передплата річно 10 зол. За кордоном: 1·50 дол.

Адреса часописів: Нова Зоря, Правда, Бескид і Поступ є: Львів, улиця Кльоновича, 8|II. Телеф. 4 - 48.

Б. На Прикарпатській Руси:

БЛАГОВІСТНИК. Ужгород, ул. Раковця, 54.

В. За морем:

КАТОЛИЦЬКИЙ ПРОВІД. (Catholic Leadership). Двотижневик. — Річно 2 доляри Адреса: 815. N. Franklin Str. Philadelphia. Pa. U S. A.

(Всі часописи, коли хто зажадає, висилають показові примірники даром).

ІІ. УКР. КАТОЛИЦЬКІ ВИДАВНИЦТВА

А. В Галичині:

Видавництво ОО. Василіян — Жовква.

Видавництво Марійського Т-ва — Львів, почт. скрит. 108.

Видавництво „Добра Книжка“ — Львів, почт. скритка 11.

Видавництво „Епархіяльна Поміч“ — Перемишль, ул. Чацького 12.

Б. В Америці:

Orphanage Book Store (Сирітська Книгарня) 832. N. Franklin Str. Philadelphia Pa. U. S. Amerika.

(Видавництва висилають цінники даром).

Дальші інформації про инші катол. часописи і видавництва та про уряджування „місяців доброї преси“ на місцях, подає „Комітет Доброї Преси“ у Львові, почтова скритка ч. 108.

Ґертруда фон Ле Форт

ГИМНИ ДО ЦЕРКВИ

ПРОЛЬОҐ

ГОСПОДИ, душа моя про тебе мріє,
а ніяк мені прийти к тобі,
бо зачинені усі мої ворота!
Наче рати мене облягають,
і я замкнений у моє вічне Самий!
Побилися руки мої при цьому й поранилась
при цім моя голова,
всі духа мого образи́ тінню стали при цьому!
Бо в глибінь мою не пада й луч про тебе,
тільки падає в неї душі моєї посвіття!
Як ти в нутро увійшов, голосе Бога мойого? Чи ти
не зов може тільки диких птиць хвилювання мого?
Носив я тебе по всіх сподівань горах, але ж вони
тільки верхи мої власні!
Зійшов я у води зневіри, але й вони
не глибші серця мойого!
Неначе ступанка в душі моє кохання: усе й усе
я тільки в собі самім!
Але не маю спокою в усіх моїх світлицях: що найтихійша із них і вона
[ще мов крик одинокий!
Що найдальнійша із них тільки присінок наче,
що найсвятійша із них тільки туга, що найтемнійша із них тільки мов
[пісня про день!

ДО ЦЕРКВИ

Поворот до Церкви

Я ПАМОЛОДЬ з обезкоріненого пня, та тінь твоя лежить на верхівці моїй, мов
[стародрева тінь.
Я ластівка, що в осінь хати не найшла, та голос твій неначе крил шелестіння.
Імя твоє для мене йменням зорі грає.
Немає образу по всіх очий моїх краях, що можна би його з тобою порівняти:
Ти мов кольона цвітеш поміж мертвим розгруззям валяв.
Ти наче чаша-хрусталь поміж самим черепинням!
Перед тобою зівянуть царі й війська побіліють, бо вітер їм братом усім, тобі ж
[братами скелі.

Хто б мовить зміг, як мовиш ти? Хто б не мусів ізгинуть од гніву найвищих?
Ти голову свою возносиш в небеса, і лобина твоя не обпалиться,
Ти вниз до краю пекла сходиш, і ненарушна остає стопа твоя!
Ти вічність ісповідуєш, і не жахається душа твоя.
Ти певності повеліваєш, і не стають німі твої уста:
Направду, хиба ангелів хмари обозом понад тобою, і херувимів бурі хиба скривають [тебе,
Бо зеленієш у самопевності своїй як пальма у пустині і діти в тебе мов нива ця [повнокоса!

ХОТІВ ЯБ голову мою тобі на коліна покласти на всю тишину!
Хотів би я спочить по всю надію в раменах твоїх!
Та ти не приют при шляху, й на двір не відчинитися воротам твоїм:
Ані один, що запізнав тебе, тебе пізнасть!
Сумнівникам: „Мовчіть“ ти кажеш, і питунам: „Клякніте!“
Утікачам: „Піддайтеся“ ти кажеш, і до окрилених глаголеш: „Впадьте!“
Мандрівка всяка устає при тобі, і проща всяка находить хату в тобі.
Тому втікають дні мої перед тобою, як утікає вітру дух ізперед тишини.
Та знаю я, ніколи не втечу тобі, бо справді, гонити так як ти, так Бог лиш пере- [слідувати може!

НЕНЕ, у руки твої, кладу я голову мою: перед тобою захисти мене!
Страшний бо віри закон, що його ти збудувала.
Чужий він царинам усім мойого зору.
Долини годин і розлоги зір не знають про нього ніщо.
Сховзуються на ньому мої ноги немов од леду збіч,
І дух мій розтріскується на ньому, наче на скелях зі скла.
Чи певна ти цього, моя нене, що посол аду не зманув тебе?
Або що з ангелів світлиці дикарі не заглузували з тебе?
Ти велиш згасить мені моє єдине світло і наказуєш запалить його від ночи тьми!
Ти повеліваєш мені сліпоту, щоби бачить, і глухоту, щоби я почув!
Чи знаєш ти, що твориш? — Нене, в твої руки кладу я голову мою:
перед тобою захисти мене!

(Продовження буде)

КОЛИБ наші революційні отамани та інтеліґенти в 1918 р. визнали і піддержали місцеву консервативну владу Гетьмана Павла Скоропадського, то по цей день існувала-б Українська Держава. Місцеві консервативні хліборобські, промислові, військово-бюрократичні елєменти не оглядались-би тоді, рятуючи себе від українських революціонерів, на поміч общерусских „добровольців“: вони сполучили-б свій досвід влади і орґанізації держави з молодим загоністим українським імперіялізмом та вірою в Україну місцевих українських революціонерів, і дали-б спільними силами одсіч большовикам. Бо слабесенький напір большовиків у 1918 р. на Україну вдався (як і всі взагалі чужоземні напори на нашу землю) т і л ь к и завдяки внутрішній різні українських революціонерів і українських консерватистів між собою...

Б. Липинський

Фрідріх Мукерман

УСМІШКА СМЕРТИ

Примітка: Недавно вийшла цікава німецька книжка, зглядно альбом п. н. „Вічне обличча“ (Das ewige Antlitz). Це збірка посмертних масок замітних людей, в якій крім масок є тільки дрібні пояснення до кождої з них, зредаґовані Бенкардом Ернестом. Фрідріх Мукерман, редактор місячника „Der Gral“, містить у зшитку за листопад 1928, присвяченому вцілости проблемі смерти, свої богатозмістовні рефлексії про „Вічне обличча“. Стаття Мукермана має наголовок „Усмішка смерти“. Перекладаємо її тут, реферуючи згл. пропускаючи несуттєві місця.

Що за захоплююча книжка! На її наголовку видніє великий напис: „Вічне обличча“... По кількох сторінках вступу йдуть замість тексту тільки — ілюстрації. А на кождій з них — посмертна маска. Перша знята зі святого Бернардіно з Сієни, а остання з Йогана Вольфґанґа Ґете. Під маскою імя й назвисько, дати уродження й смерти, ніщо більше. Як на нагробнім камені. Перегортаючи картки, ідеш ніби великим кладбищем історії і оглядаєш нагробні памятники й плити самих знайомих: Льоренцо Медічі, Кромвель, Паскаль, Карло XII, Петро I... Колишні противники лежать тут мирно й згідливо побіч себе так, як там на широких полях поляглі світової війни. Довше, аніж при инших, затримуєтеся при Ленау-і, при Гайне, Толстою, а також при Лютрі. Що за роман — ця книжка! Яким безвартісним є ввесь зміст найкращих книжок супроти цієї епопеї! Знайдіть мені десь ще бодай одно видання того рода: На кождій сторінці череп, смерть обличча! А кождий череп — одна доля. Між ті чолові зморщини, в ті очодоли, в ті гострі кутики уст врізьбилися цілі періоди величезної світової драми. Ні сльози, ні почування, ні романтики — ніщо, тільки чиста річевість. Річевий, як мертвий череп, чи може бути щось більше річеве.

Не можеш позбутися першого враження. Воно не пускається тебе. Небаром ти вже говориш з тими масками, бож тобі знайомий дух, що колись заселював склепіння кождого з цих черепів. Тут і там заглядаєш на другу сторінку за поясненням, шукаючи просто слів, щоби висказати це, що написала смерть на кождім з цих облич майстерною рукою. Приміром про Гайне сказано: „Вісім літ лежав він так, прибитий гвоздями терпінь на хрест паралізи... в статую грецького божка врізьбила хороба з невгомонною ревнивістю середньовічного артиста вимарнілого аж до кістяка Христа...“ (Th. Gautier). Якийсь божевільний хаос в черепі Ніцше! Здається, що борода його ще колишеться від вітру, наче би він гнався в гору проти бурі, проти струї, відважно й вперто і — нагло заціпенів. З Ґенриком IV. передумуємо ще великі пляни, з ґенералом Мольтке виграємо ще раз усі його баталії, з князем Райхштату мандруємо по сумнім парку в Шенбруні. Декотрі з цих облич мають такий вид, начеби в останній хвилині вже знайшли те, чого шукали, начеби нарешті прозріли і стали на властивій дорозі до великої розвязки і начеби вже ось-ось були у мети — нагло запалася над ними безпросвітна ніч, яка не дає вже ділати, але усмішка лишилася, начеби насміхалася тепер також з їхнього останнього страшного самообману. Тут є Достоєвскій, Шекспір, Шіллєр і другі мистці слова, артисти-актори, що тут наложили останню і найвірнішу свою маску, герої і фільософи, а ти бавишся їхніми черепами, як гробокопатель у „Гамлєті“.

На дворі ніч. Ти задумався про цвинтар на своїм столі. Понад бездонною пропастю перекинений безконечний міст. Лямпа освічує клаптик, на якому ти стоїш. Та чародійна рука починає кидати світло на шляхи, пройдені людством перед тобою. Череп за черепом. З черепів витесані квадри в глибину, з черепів величезні двигуни і перстені важних ланцюхів. Черепи шкірять зуби з поручча і з вязання мосту. Оди-

нокий кістяк лишився на цім мості — це невтомний будівничий його, що далі працює беззглядно прибиває всіх і кождого на призначене місце.. На спогад неминучої конечности, від якої не втікти, здрігаєшся і корчишся в двоє. Та це тобі не поможе. І це, що прийде, буде таке, як те, що було. Мертве над живим. Скількість цих, що на перекопаних кладбищах будують свої селидьби, є смішно мала супроти міліярдів тих, що дрімають в холодних щілинах землі. І хто зна, як задалеко сягне таємничий черепяний міст? Та певно що й майбутність буде мати такий образ: квадри з черепів, поручча з черепів, ланцюхи з черепів, усе з черепів. І чого не згадати, і чого ігнорувати це призначення? Чого завжди і вічно писати тільки такі книжки, що говорять про життя, кличуть до життя, боготворять життя? Труси й нікчемники ви всі, що гадаєте уникнути долю або обманути її!

Книжка „Вічне обличча" саме пригожа в наші часи. Це глибокий хоч німий протест проти сучасної трусости. Всі світогляди, що запанували на руїнах середновічних поглядів, повстали тільки в імя життя. І тільки цю одну сторінку буття вони визнають І як Толстой — знають вони лише один страх, страх перед смертю. Похоронний похід у великім місті не ділає вже нині, як щось велике, поважне і гідне пошани й зворушення, ні, це щось таке, перед чим людина втікає, чимборше збочує в сліпу вуличку, або скаче до каварні, або — до кіна. Трумна разить, похорон ділає відпихаюче. На що нам цього? Що це має спільного з гуманністю, з гуманітарними установами, товариством обезпечень, касою хорих, з нашими клініками, домами поправи й иншими такими соціяльними орґанізаціями. Геть! Проч зі смертю, бо чим же иншим є ті всі установи як не зорґанізованими полками на війну з таємною величністю? Якеж тому косареві діло до нас, як ми вже закінчили світову війну? Ти не чуєш, костистий косарю? Ми тебе засудили на баніцію! Ми пацифісти, опікуни дітей, ми гуманітарно настроєні! Не мішай нам знизити ще відсоток смертности в масах! Лібералізм, соціялізм, комунізм – усі вони кличуть в ті голоси. І хоча впертий косар і шукає собі косовиці тут на війні, там на землетрусі, там у голоді й пошести, а тут при залізничих і летунських катастрофах начисляє щораз більші міліони своїх здобутків, ми не маємо відваги глянути в його в і ч н е о б л и ч ч а! Ми! ці самі, що обчисляємо вже атоми, запрягаємо елєктрику і доконуємо технічних чудес, не бачимо очевидного: первісної техніки всіх творів, таємничого кругобігу життя, в якому одною зі стацій є стація смерти. Не бачимо тієї крицевої структури, що невмолима на всі благання і скомління боязливої гуманности й сантименту. Не бачимо цього, хоча щоденні похорони нагадують нам неминучість вмирання.

Одна маска в цій книзі мертвих представляє цісаря Максиміліяна І. В поясненню до цієї маски читаємо, що цей володар на довго перед смертю видав докладні вказівки, як обійтися з його трупом по його сконі. „Трупа не бальсамувати... ані не випатрошувати, голову й бороду оббрити, зуби вирвати (!)... Потім бичувати трупа, а вкінці разом з негашеним вапном сховати в потрійний мішок: з грубого, з білого шовку а останній з адамашку.." Всі ці приписи сумлінно виконано — додає автор пояснення. Коли подумати про це, то цісар Максиміліян був властиво дуже мало гуманний. Ще за життя займався своїм трупом. Не боявся глянути на свою власну смерть, на свій череп... За це він був гуманний супроти смерти, отже супроти того єдиного, супроти чого нині всі є — негуманні! І цим заслужився він на імя останнього лицаря. Бо лицарі були гуманні супроти смерти... Св. Боніфатій зложив дбайливо свою одіж на випадок смерти в свій куфер, з яким вибрався в останню подорож. Сестри св. Брігіди лягали що дня в домовину.

Що це таке — смерть? Не один мудрець думав над тим питанням — і досі ще воно не замовкло. З живучих поетів мабуть ніхто не дався пірвати цій таємниці так, як Томас Ман. І подивугідне, що цей іроніст дуже часто затіває надто поважну гру зі сполукою смерти й — любови... Де є любов, там чує він інстиктовно щось з розкладу. Як ніхто другий, вміє він показати ту красу, що своєрідно лучить най-

вище життя з умиранням. Идучи за цим слідом, питаймо вже не „що є смерть?“ але: Що є любов? Тим чином підемо на крок далі. Одна велика свята сказала: „Хотіти любити не вмираючи, це тільки ілюзія!“ До слівця „відданість“ радо додаємо: віддає щось в користь другої особи. Тому у всякій любові є вмирання. Неможливо любити, не жертвуючи чогось на смерть. Але любов, це певно щось найкраще, що взагалі є. Людина мусить любити — так як мусить вмерти, — чи це не дивне? Чи це не подивугідна гармонія?Колиж любов це щось найкраще, то чи смерть може бути чимось найжахливішим? Якщо любов є життям, то чи й смерть не мусить мати якогось таємничого звязку з життям? Томас Ман не слідив смерти аж до її кореня, з якого починається нове життя, і тому говорить про розклад і гниття, що є тільки карикатурою чистої смерти, так як гуманність є карикатурою і сурогатом любови. Певно: гниття і гуманність близькі знайомі, але смерть і любов — це зовсім инші звуки! Ґеорґ Кольбе пише в передмові до „Вічного обличча“ м. и. таке:„Смерть людини називаємо спасенням, звільненням від терпінь. І справді — по останнім віддиху слідує майже неземська усмішка полекші! Отже як завершення і сповнення, як найвищий мент життя — так приходить смерть! Як довго ще кров тепла і мязи діяльні, показується обличча — ніби в останнім розцвіті — в дивнім сяйві переображення“. І так мусить бути, якщо наше найвище „сповнилося“ може вміститися лише в любві.

Маємо ще одно слово, яке з иншої сторінки підходить до поняття смерти. Воно каже, що смерть прийшла у світ через гріх... І це слово власне поможе нам зрозуміти той своєрідний жах, який лучиться зі смертю, з видом вмерця. Бож у самій природі смерти, наскільки вона є тільки переходом у нове життя, того жаху не може бути! А цей жах є споріднений з тим, що його відчуваємо, коли десь насильно присвоює собі хтось права природи. Цей жах чуємо, коли яка зухвала рука зрубує дороге памяткове дерево. Цей жах був зародком первісних вірувань і релігій. А відносно смерти цей страх говорить нам, що тут колись людина вдерлася була в права і порядки Провидіння. Мусів колись бути прорваний той спокійний кругобіг, який з первопочину родить життя а життя переводить у смерть, — кругобіг, що був величнім доти, доки він був чистим прообразом того кругобігу, який постійно відбувається між трьома божими особами в безконечній щасливости вічного буття, непонятним для нас чином, — де одна особа є любов, отже вмирання, але вмирання з жертвенности, зовсім не подібне до нашого несовершенного вмирання, бож і наше вмирання стане в небі безконечним щастям. Цей кругобіг був прорваний а це був розрив з самою любовю, яка могла віджити тільки завдяки божеській любови Спасителя. В цій любови пропав жах. Христос мені життя, смерть мені зиск. Релігія життя є заразом релігією смерти. Остання структура буття була нововідкрита, бо довершилася злука буття з божеською природою. І життя стало знову можливе. Бо і якже можна жити, як не вміється любити?

А коли ми це знаємо, то смерть узнаємо й похваляємо. Ця книжка посмертних масок, що нас так глибоко вражає, є лише потвердженням того, чого хотіло християнство через усі століття. Хрести ставимо на гробах, з хрестом ідемо на ворога, на хресті будуємо свою культуру, і маємо відвагу, не заперечити смерти й не закривати її достойного обличча маскарадою уявленого життя, життя боягузів, що жахаються смерти. Не можемо похваляти тої брехні і самообману, що не бачить неминучого. Тому й не журимося так дуже і не пристращаємося до неодного такого, що зветься гуманітарними цілями, бо ми маємо власне глибшу любов. Ми з радістю і захопленням ідемо на зустріч „Косареві“, бо в смерти ясно бачимо життя. І тому не болімо так життєвими невзгодинами і неодного відрікаємося за життя, чого другі відрікаються аж на смертній постелі. Смерть це нам затишний притулок, в якому заспіваємо нову пісню, що її піймемо аж в годині смерти. І на цьому полягає наш оптимізм, у противенстві до того трусливого захоплення життям, що є властиво лише втечею від смерти, даремною втечею! І коли засвітимо світла на гробах дорогих нам, думаємо про вічне сяйво й раювання, яке їх обняло по смерти.

Посмертна маска ч. 96 підписана: „L' Inconnue De La Seine". Це обличча жінки. Невимовне терпіння на ньому. Наче остигла остання терпеливість, що нагло втратила. спромогу боронитися. Але з цього болю зацвіла усмішка, така глибока й величня і чиста й ясна, така всезнаюча й зріла, що можна дивитися на неї лише з найглибшим зворушенням і пієтизмом. Це ще не щирість віри, — але думка, прочуття, що сягає вже до ясної межі, з якої впало на неї це світло. Тихо шепче вона тому сяйву молитву, тихо й втішно. Колиж то наше століття прийде до того пізнання, коли загляне смерти в її вічне обличча і — буде жити?

(*Переклав: Ю.*)

Меріям

СУМНІВ

Мабуть до Тебе не дійду я, Христе,
Такий важкий, такий болючий шлях!
В далечині дріжить мережево імлисте,
А на шляху скрізь терня болотнисте,
І жах.

Я сам один — а тут чужі, о равві,
І чашу горя з власних рук я пю.
Манять вершки у соняшній заграві,
А я паду — паду що дня, о равві,
Тут, на шляху.

Яруги, скелі, рухи рук ловимі,
Що спинюють мій хід і душу тягнуть вниз.
І погляди очей, жахливі, нездержимі
І скарги, голоси, притишені, безримі,
Без сліз.

І йду, бо мушу йти. Твій голос чую, Христе,
На безпросвітньому далекому шляху.
В очах дріжить мережево імлисте...
А я іду й паду й знова паду — о Христе,
Чи я дійду??

Чи я найдусь у Твоїх стіп, о равві,
Немов навернений, блудний скиталець — син?
Чи згину без сліду у світовій темряві —
— Хоч знаючи, що День Твій йде у славі
Я — сам один?

Борис Гомзин

АЖ ТАМ

Замислюватися почав соборний протодіякон. . І тобі цигарка не в цигарку... І чай не в чай!

Одне слово — журба!

Усе пішло шкеребеть!

Навіть календар і той захорів на пропасницю. Раніще все честь—честю, по закону, — йдуть тобі чорні, себ-то, робітні, а потім, звичайно, прийде червоненька неділя святая, а там, глянь, і Різдво Христа нашого Спаса, а ще далі й Пасха Світла, а поміж ними дванадесяті й табелі... Порядок був!..

Замислюватися почав соборний протодіякон Воньмигласов...

Хоч би шевця Харлашку взяти, завалящий собі чоловічок був, на тонку пряв — злидні та сухоти душили його.

А фанаберії! Й те не так, і те не так!

Щоби про гріхи подумати й главу смиренно схилити, так ні!..

Бувало на підпитку стане проти його господи та кулаками вимахує, щось гундосить...

Туди ще — приндиться!

Ах ти тля черевичная!

А ще й сусіда!

Але був таки порядок! І як тобі не гороїжиться оттаке дрантя, а все десь рука й обявиться:Цить, шевче! Сиди тихо та чоботи латай!

А тепер? І... куди тобі!

Таке дрантя сухітниче, дратва обсмикана, стане проти хвіртки та дуситься — кашляє словом глузливим.

А календар?

Та в того злидаря нужденного на календарі самі червоні й червоні дні настали, й сам червоний, аж лиця горять — із похмілля!.. не з того, а цього самого... новорежімного.

І заверне протодіякон думкою в минуле.

То-то було... Сам ісправник ручкається з ним, за панібрата були... Бувало все йому протодіякон іздалека про Харлашку почне та на роботу небезпечну ріжних стрекулістів ізверне, а ісправник і вухом не веде, ніби й не розуміє.

Знаємо, думає протодіякон, хто семейство твоє забездурно взуває, а семейства того ні много, а семерко со чади домочадци..

Не слухали протодіякона...

А хто перший у вязницю, по лицях наперед попобивши й у очі наплювавши, ісправника відвів.

Хто? Га?

А тепер... Зітхне протодіякон і плюне з пересердя. Раніще Харлашка ходив із чоботами до діякона, а тепер діякон Харлампія Євстратовича не допроситься: часу нема!

Ходи, протодіяконе, босий!

Сховає це протодіякон пиху свою до кишені, візьме чоботята й до хати шевцевої — гай-гай! Нема того пройдисвіта ще зоранку, по мітингах уганяє, народ повчає.. Прийде протодіякон, гляне на календар Харлашкин, аж млосно йому...

І здається йому, що вогнем пекольним горить той календар, і здається йому, що то його кров сточують та нею цифри ті червонять..

У піч кине, а потім вогнем пропече...

А вдома в вічі йому лізе Ситинський календар, дивиться пильно на нього чорним оком і в серце гадюкою холодною лізе...

А ввечері товариш Штокало (так величають тепер Харлашку) вертає, йде повз протодіяконову господу, веселий такий; протодіякон в палисадничку по-під вікнами жоржини підливає, що їх донечка його, вмерла Наталочка садила. Зобачить товариш Штокало протодіякона й пустить на ввесь завулок фістулою:

— Ха-ха-ха! Нате вам, патлатая контрореволюція!

А протодіякон дебелий нурком у двері... й нема.

Замислюватися почав о. Павел Воньмигласов.

* * *

Весело стало жити дрібноті отій нещасливій... Немов віко з труни хтось ізняв... Глянуло туди сонячко радісне та по жилах вогниками весняними бунтівливими розлилося... Радять усе, як би найкраще життя впорядкувати своє...

І ніби пухарчики на воді по дощі, звідкилясь радники взялися.

Де не збереться трохи більше народу, диви, вже там, як ізпід землі виросте такий, та з бочки, або воза, або й так усе своє доказує...

Радять, як найкраще життя своє настановити, оден одного триматися, бо ворог не спить..

І диво дивнее, ніхто й не припиняє!..

Се народ і собі проміж себе балакає, думками прикидає..

Ех, як би..

Весело!

І раптом крапку хтось поставив..

Де сонячко радісне поділося..

І мітингів уже не чути і люде все пошепки та нишком, очей уникають, вуха нашорошують..

Знялося темним буровієм десь далеко, блискавками розцвітилося, громами загуло, стогоном задудніло..

Через місто перекочувалося, жаром в повітрі завивалося, шамотіло, полохливим словом оберталося...

Ластівки день на ніч змінили, в ночі прилітають, у вікна легесенько крильцями стукотять, ніби захисту просять. І швець десь пропав, як у воду, лише в ночі „Букет" песик шевців, радісно скавулить та чорні вуха об чиїсь холошні витирає...

А холошні шкірою приємно пахнуть.

Одної ночі й до протодіякона гості, небіж із фронту, хрестиком білим сяє, а замісць руки правої рукав порожній теліпається. Зрадів о. Павел, давно Петрика не бачив, чаєм частує...

В небіжа очі задумливі, а сам блідий, блідий...

Каже, від білих утік, а протодіяконові дивно... Сидять це вони у двох і бесіду тиху ведуть.

Двічі вже о. Павел самоварчик бадьорив, уже й синіти стало на дворі й у світлиці синява від курева.

І не бачать ті двоє, що обличча бліде з цапячою борідкою щільно прилипло до шиби, очі чиїсь злобні тютюнові сині хмари сверлюють...

Аж ось хрестик білий засяв у голодних очах, нитками сірими до мозку протягнувся й чорною тварюкою ненажерною в серці обернувся й пащу роззявив.

Ящіркою з палисадника з жоржинами вислизнув швець, шмигнув у халупу, написав щось на папірчик, у руки тицьнув жінці, крізь зуби буркнув: Знаєш куди! — тільки й бачила його Домаха.

А в світлиці падають тверді кострубаті слова про кривду, кровю тхне від них і болем...

Вогнем здіймаються слова про кривду країні нещасливій, країні придорожній, про Україну Петрик балакає..

— Еге! — Каже голосно протодіякон, а сам про себе всміхається: цей блудить, мазепинцем став, ще в семинарії казав: нема Бога!.. ні, цей помиляється.

Каже небіж, що білі ось-ось тут будуть, на пяти вже йому наступали.

— Еге! — притакує протодіякон байдуже, а на серці дзвони радісні гудуть: Дон-дон-дон! З Дону правда, з Дону правда!

* * *

В горі хмари світ завязали — тихо долини полонило. Тихо-тихо навколо, аж ляк бере, бо за тишею там хтось пелехатий причаївся з приском під полою. Очима здалека поблискує...

Ось стрибоне, кливаками клацне, зарегоче несамовито й вогнем запалить усе.

Попращав Петрик дядька.

— Куди? — питає протодіякон.

Махнув рукою в поле: правди піду шукати! — і зник... Уже й „Букет" даремно в ночі чекає почути знайомий запах шкіри... Знудиться та й завиє жалібно-жалібно..

„От... гадина! І собі туди"! Бубонить протодіякон у суміш із „Подай Господи"...

Не спав протодіякон — чекав.

* * *

Раптом під самим містом за горою аговкнуло, а йому назустріч із другого кінця відгукнулося...

Та й ну перегукуватися, хто дужчий.

Ось бухло й серед міста, вулицями перекотилося, шибами забрящало.

В поверхах надією солодкою розцвіло: Вони, вони! При землі й під землею чорним очі заслало: наші потерпають! А декому так переляком ноги взуло...

А потім ізнову тиша залягла...

І не бачить ніхто, як один гад сірий із-за гори на місто повзе, крицею вилискуючи, піснею повітря рвучи, баґнетами небо поколюючи.

А другий чим швидше од міста свій хвіст у жито втягає... Плями червоні по собі залишаючи.

Розступилися мовчки жита... Поглинули сіру масу... І знову муром стали, думу мовчки думають... Ніби й не було нічого... Тільки там за муром там на дні моря зеленого, до землі міцно притулившись, мов до дівчини вимріяної, лежать мовчазні, непорушні з очима шкляними, в небо безжурне задивившись.

І в тихому морі зеленому крик гнівний росте, вогнем до неба здіймається, руки з погрозою до міста простягає...

Але місту це вже байдуже.

Підстаркувата приподібниця старе тіло порепане шматячком трибарвним причепурила, й бедрами вихиляючи, оком каправим підморгуючи, нового гостя хлібом-сіллю частувала, на мягких подушках одпочити припрошувала.

А ввечері протодіякон у соборі, як за давнини, могутнім басом виводив переможно: „і покорити під нозі Йому всякого врага і супостата".

А на завтра шевчиху трусили, по пиці били, про шевця допитувалися, потім у поліцію відвели...

Вернула вона по двох днях нишком до хати, біла, як крейда, і біль заліг зморшкою між очима...

Не добре з нею там було...

Поголос ішов, що прилюдно її соромливість жіночу зганьбили.

„Нічого,образується"... — Зітхає протодіякон, але непевне щось тягне й тягне за серце.

Одмахнеться діякон, а воно як та муха осіння... дз... дз... та настирливо так.

І не дзвенів уже голос протодіяконів переможно так, як того вечера...

Вже й календар, як календар...

І червоне на свому місці й чорне, де треба... А воно все дз.. дз...

І так воно все, й ніби не так...

Дз... дз...

„А може Петрик і правду казав?" (десь у глибині) Обірвалося щось у світі... точку якусь загубили.

І в протодіякона десь струна якась обірвалася...

Здавалось усе просто, а воно щодалі, то й гірш... плутанина все більша й більша виходить...

Обірвалося!

Дз.. дз!..

Аж заморився протодіякон.. нема ради...

* * *

А непевне знов навколо місто павутиння заплітає, шляхи перетинає, на білого пухнатого звіря лапки наставляє, джмеликами з жита дзичить...

Дивись — і жидки знов гиркати голосніще почали... баби на базар не виходять..

Крокує собі протодіякон якось ранком, як звичайно простуючи до церкви. І не в догад йому, що щось воно не тее...

Хоч і йшов поголос, шо підуть швидко теперішні, та все не вірилося.

А воно й справді було не тее.

Насупилася приподібниця, сліди закрила, шамотить щось істиха невдоволена. Не любила стара джинджеруха духа мужицького, слова твердого, рук порепаних, ізмозолених...

Червоний папірчик ув око впав.. біля нього тройко, читають... Протодіякон і собі туди. А там про „робітничо-селянську владу", ледви силою зібрався, глянув у долину, а там і підпис кольками в очі лізе: Х. Штокало, повстанчий отаман!

Похолов протодіякон та мерщій до дому...

Тільки відсапався та закурити хотів а тут двері навстіж, гості на поріг: анти-

кар Залкинд а за ним троє з чубчиками зпід кашкетів, зброєю обвішані, червоними биндами позаплітані.

— Здрасте, Залкинд! —

„Во первих я вам не Залкинд, а гаспадін председатель чрезвичайної комісії, а во вторих я с контреволюціоннимі приспешнікамі нічево общаво нє імєю... Обискать...“

Обмацали протодіякона коряві, махорочні руки.

Вогнем ізнявся протодіякон і потом зійшов. — А зуби цокотять: смерть, смерть.

І ступити протодіякон не може... Так по-під ручки й на авто втягли..,

Загуділо, залоскотіло, курявою слід замело й лишилася сиротою господа, дверима відчиненими на вулицю кричить.

Пройдуть люде й очі в бік, щоб не чути...

Ще в халепу попадеш...

Лише голодний кітпо присьбі ходить, спину вигинає та мявчить жалісно.

Та жоржини в палисадничку, головки схиливши, скаржаться панові невідомому, бо водички їм напитися рука ласкава не дає...

* * *

Тягнуться дні... довгі дні... безпросвітні... Сидить протодіякон, а в камері з ним ще троє, Яшка біндюжник, що за найліпшу кватиру вязницю вважав, жид Майорка — різник та вчитель латини з ґімназії. Один в матір усе так-перетак криє, другий йойкає та плаче, а третій як заліз у кут так осикою труситься й зубами клацає.

Нарешті на допит кличуть.

Троє сидять біля столу, нетутешні.

— Хто з вас був у ночі 17. червня?

„Племінник мій“...

Усміхається той, що по середині, й до то того, що ліворуч: — дайте, товаришу, повідомлення товарища Штокали! —

„Так це ти?! Ах, ти черевична тля. Так це ти“? — обурився в душі протодіякон. — „Ах, ти Юда новокалендарний“! — Підпливло серце злобою: „почекай, почекай, Іроде, хай тільки обернеться“...

А той — по середині пильно-пильно дивиться...

А в протодіякона щось за серце стисло, а самого в безодню пхнуло...

„Пропав... пропав“...

І ковтаючи слова, верескливим голосом доводить протодіякон своє..

А той по середині пильно дивиться й усміхається...

І чує протодіякон, що слова в нього якісь повстяні, нікому непотрібні, зайві...

Стіни байдуже дивляться кудись крізь нього, мов порожнє місце тут, а не дебелий чорнобородий протодіякон...

„Погиб“!.. — майнуло в голові й холодом скувало тіло. Сплутався протодіякон і замовк...

— Відвести! — мов віко на труну впало.

І знову тягнуться дні...

Бється з думками протодіякон... думає, думає, змориться й засне...

І ось одного разу сниться йому сон: Іде це він лукою, а на луці цвіття-цвіття!..

Придивляється, а цвіття те лише чорне та червоне...

Тільки нахилився цвітів тих нарвати — а на зустріч донечка його померла, Наталочка, йде до нього й каже: „таточку, не рвіть тих цвітів, отруйні вони, нещасливі“...

А він до неї з плачем: — Доню, а де ж щастя? — А Наталочка ласкаво всміхається: „Не тут, таточку, й не там“! і вказує на чорні й червоні цвіточки.

— А де ж, доню? —

„Аж там“! — і пальчиком на небо блакитне.

Прокинувся о. Павел, мокрий увесь.

Прокинувся й думками знову розкидає.

Відчув протодіякон, що „завтра“ вже нема для нього...

І все, що оте завтра ненажерне, здавалось, без останку проковтнуло, всі непомітні вчера й позавчера, рік і позаторік, що від них одмахувався протодіякон у щоденній суєті, як од чогось зайвого та непотрібного, раптом устали перед ним і словом до нього новим промовили... Заплелися колом чарівним ба-

гатозначним і вогниками засвітилися переливчастими.

Все чисто згадалося йому. Як дід, теж діякон, розповідав, що його архирей на Воньмигласова перехрестив, раніще Нетудихати вони були, козаки-хлібороби; архирей як посвящав діда, то й каже: „Невместно церковнослужителю призвище таке гумористичне носити". Згадалася Наталочка, що все українських пісень було співала та українською мовою балакала, а він її картав за це.

Згадалося о. Павлові, що він і Богові не служив, а так лише ремесло відправляв... Жахнувся протодіякон: „Боже, Боже! Куди ж це йшов я". І ясно стало протодіяконові, що все чим жив він, усе таке важливе — видимість одна... Що поза тим усім сила одна велика, могутня...

І просвітлів увесь о. Павел... Знамення Боже — сон оттой... І сльози гарячі струмками побігли...

І легко стало йому...

І злоба на шевця десь ізникла.

Радісно й соняшно на серці в о. Павла:

„Не тут, не там, аж там"!

— Доню, доню, моя люба!

У друге на допит кличуть.

Дивиться ті самі, що й уперше були, та ще один біля окремого столу, спиною до нього, не пізнає його о. Павел. Знов питають про те саме.

А о. Павел тільки лагідненько всміхається.

Бються з ним ті, що біля столу... Ось їм терпець увірветься...

Тоді той од столу як не скочить до протодіякона: „Ах, ти патлатий. Я.." та й змовк — не протодіякон перед ним огрядний та дебелий, а дідок похилий і сивий-сивий; дивиться на шевця й усміхається ласкаво.

— Що ж, товаришу Штокало, підтверджуете свое показання про орґанізаційні звязки контр-революціонера Воньмигласова з небезпечним для селянсько-робітничої влади золотопогонним бандитом полковником Бруком"...

„Це вони про Петрика" — майнуло в о. Павла, й щось уже хотіло скочити веселим зайчиком із уст, але ніжна ручка Наталчина лягла на них, а голос її зпід вусів о. Павла чисто продзвенів:

„Прости мені Харлаша, а тобі Бог простить"...

— „Підтверджую"! — промимрив Штокало й повз протодіякона прожогом у двері.

— „Відвести"!

* * *

„Що паря, звільняють". — Зустрів його Яшка-біндюжник, міркуючи з радісного обличчя о. Павла.

Похитав заперечливо о. Павел головою.

„Ну, тоді значить, амба сьогодні... Тут більше двох разів не викликають: або випустять, або.. Готуйся, батя!

І став готуватися о. Павел.

Згадувати не було на кого. Хвилю думка на Петрика – „як той? Ні, цей собі раду дасть"! Помолився гарячо, потім попрохав своїх співмешканців простити його...

Жахом застиглим дивилися очі Майорчині, професор і не повернувся з тапчана, лише Яшко щось таке хотів сказати та не вийшло воно, мабуть, материзна густо дороги залягла, тілька клищами своїми стиснув руку о. Павлові.

А потім приліг о. Павел на тапчан, сил уже не ставало, зморився дуже.

А як прийшли в ночі й кликнули злодійкувато з порога: „Воньмигласов, до слідчого!", легко по юнацьки схопився о. Павел із ліжка, поправив волосся й бороду, перехрестився широким хрестом і пішов поперед них із очима світлими, задивленими в нерозгадану таємницю...

* * *

А в хатині шевцевій дні теж як мерці...

Чи перестудився де швець, чи з перевтоми, ну, ніби хто з нього огонь отой життєвий вибрав...

Як та ніч вигасла в холодній хаті.

Схопиться ще иноді, загориться, мов жарина та кине напослідок своє прощай і заховається під хутро попеласте, так як і він.

Не те вже...

Ноги тобі, як подивитися, такі легесенькі здаються, ніби ниточки, а поворох-

чути, так мов колодки хтось до них поначіпляв... Ніби пришви замісць до підошов так до землі притачали...

Пішов швець до лікаря. Покрутив той головою, блиснув окулярами та й каже: „У Крим би вам, товаришу"! Іде швець до дому, лається: де в чортового батька той Крим, коли там оте чортове насіння засіло... та й куди його поїдеш. як грошей чорт ма...

І згадалося шевцеві, як він бачив паротяг-паротяг без душі. Везли його холодного в вантажній валці поміж возами.

І рухи він усі робив, як звичайно, але мертвим од нього тхнуло...

І смішно й боляче дивитися було, як він, колись гордий красунь, повний огню, летів попереду могутньо віддихаючи й тягнув за собою цілу низку незграбних, коротеньких, опецькуватих, мабуть, із задухою, червоних карапузих возів...

А тепер... затиснений поміж двома такими карапузами та ще задом наперед поставлений, він на сміх швиденько штрикав своїм коромеслом...

— Оце так і я тепер! — подумав швець...

І потяглися ті дні...

Сидить швець на присьбі та „Крим" робить.

Сидить і „Правду" читає...

Темнувато дещо йому, без сорому казка, але як дійде швець до повідомлення з фронту, що червоні герої зграю поміщицьку на всі боки перевертають та піря їм скубуть, то аж прицмокне: „так їх, сучих синів"!

І газету покладе й задумається...

Жаль невимовний за серце бере шевця.

Тільки б і жити тепер... Тільки би й уживати... Не судилося тут... Ворушиться злоба чорна на світ цілий...

І сірим-сірим стає все навколо. А там то що? Дурниці... яке там? Нічого там нема! Хробаки одні...

Не хоче вже думати швець... Навколо роздивляється... В вічі лізе замкненими віконцями протодіяконовий дім.

І знову злоба під серцем закипає...

Не може пригасити її швець, а вона звірюкою в слово обертається й дощем жорстяним на суворий чернечий профіль Домнин падає... Зупиниться на хвилю Домна, на чоловіка очі піднесе, мов із ікони стародавньої, потемнілої.

Аж зачервониться від люті швець та кашлем зайдеться, за груди хапається, мов повітря хоче туди втиснути й удержати...

Подасть йому води Домна, з ласкавою усмішкою по голові, мов дитину, погладжає. Любила вона свого Харлампія, горда на нього була.

А шевцеві вже й соромно... Пятнайцять літ же прожили разом. Ніколи нічого не чув од неї, крім слова ласкавого.

Згадає швець коротке життя своє... Тільки й світлого було, що Домна та тая воля тепер... Сиротою залишився... Потім учнем у майстра був... Потилишники, голод, холод, аж поки на своє вибився... Та що з того. Так зазнайбідою й прогарував життя...

А посохлі жоржини з сусіднього палісадника знов ув очі лізуть... головками зруділими йому хитають, мов співчувають. Плюне швець і відвернеться у другий бік...

Домну покличе, а її нема...

„Де була"? — як прийде. „В сусіди" — відповідає.

Знає швець куди це вона бігає... До церкви...

Лютиться швець, а мовчить...

А тут думка якась шпигоне шевця...

„А може?...".

Аж здрігнеться швець і потом холодним зійде...

В голові молоточки як не вдарять, а в грудях порожнеча...

І не знає вже чи в яві він, чи дрімає, а відвести від господи сусідньої очей уже не може.

І дивиться туди швець, мов ланцюгами прикутий... — Ось двері тихо-тихо відчиняються, а з них похилений старчик із сивою бородою... просто до шевця йде...

Хоче підвестися швець, а ноги в землю корінням вросли...

І чує він, як на вухо йому ледви чутний шепіт іздалека доходить: Бог простить, Харлаша!

— „Згинь проклятий"! — Несамовито заверещить швець і прочуняється ввесь мокрий...

Хвалити Бога, Домна в хату вечеряти кличе.

* * *

А дні своєю дорогою... Вже й осінь у жовтім уборі погідна прийшла... Ніби все у свої береги почало входити. Трохи поліпшало шевцеві. Потроху й за роботу взявся.

Якось дивиться він у вікно: хтось по палисадничку сусідському вештається; двері поторгав... до нього у двір заміряє...

Придивився швець і затрусився ввесь: він, він!.. той безрукий із хрестиком!

Швець прожогом назустріч: — Што нада?

„Не знаєте, товаришу, де це діякон Воньмигласов пробуває".

— А ви хто будете?

„Я?!.. Племінник його, Петро Роздорожний"!

— Та не про те я... Знаєте, товаришу, час такий...

„А?! Ви про це, ось вам і посвідчення моє"!

Дивиться швець у папірець, а звідти літери друковані очі йому випікають: „..член реввоєнради кавказького фронту, Петро Роздорожний"...

Обірвалося щось у шевці. І ніби орожній увесь став.

Зник десь товариш Штокало, нема шевця, так — одяг один...

„Так де ж він, товаришу"? Й очі аскаво так дивляться й усмішкою виблискують зуби білі.

— Не знаю! — бовкнув хтось чужий із одягу шевцевого.

*

Ледви доліз швець до ліжка.

Ліг повернувся до стінки обличчам і думу чорну думає...

Не допроситься його вже другий день Домна щось їсти.

Мовчить швець, не повертається... Курить та кашляє, немов душу хто йому шматками вириває.

Не витримала Домна й побігла свічечку Божій Матері поставити. Од чоловіка ховалася, бо не любив він цього

А швець хоче підвестися, та де! — мов дитина безсила.

Зібрався все ж із силами, до вікна його тягне, доліз таки, сперся на поруче й дивиться, дивиться на діяконову господу, надивитися не може, жаль серце стискає...

Прийшла Домна до дому, а швець зімлілий біля вікна лежить. На силу до ліжка його затягла

Прочунявся швець, ліг на ліжко, довго, довго дивився на шевчиху, заплакав як дитина й шепоче щось... Нахилилася Домна, а шепіт у серце западає й душу розриває: „до церкви ти ходила, я знаю, знаю... нічого... піди до церкви, помолися за раба божого Павла... йди"...

Побігла шевчиха...

Назад поспішає, бо біду серце віщує.

Двері відчинилися... до ліжка чим швидше...

А швець витягся струною на постелі, руки на грудях склав, а очі кудись у таємницю незнану задивилися — спокійні, тихі.

Україна, *коли має існувати, мусить пройти через процес сотворення держави, тоб-то процес завойованя влади найсильнішою місцевою групою. І не помиляються наші націоналісти охлократи, коли цьому процесові завойованя вони хочуть дати один провід. Але помиляються вони, думаючи, що цей один провід може дати націоналізм і диктатура. Сотворення Української Держави, тоб-то завойованя влади на українській території найсильнійшою місцевою групою, може відбутися тільки під гаслом: — „Українська Держава для всіх, що живуть на Україні" — гаслом, яке власне всякий диктаторський націоналізм засадничо виключає. І це завойованя не може бути зроблено групою диктаторською, тоб то такою групою, якаб, на взірець комуністів чи фашистів — складалась з людей тільки з одного громадського типу, яка-б перемогла всі групи инших типів і яка-б могла необмежено по диктаторськи правити.* *В. Липинський*

О. Дністровський

НАЦІОНАЛЬНЕ САМОГУБСТВО

14. XII. 1918 — 14. XII. 1928[1])

Десять літ минуло від тої хвилі, коли повставші під проводом Національного Союза українські війська і народні маси, заняли Київ та повалили молоду українську Гетьманську Державу. 14 грудня 1918 Гетьман Павло покинув столицю України, прогнаний з рідної землі українськими демократичними вождами та проскрибований ними як „ворог народу". Українській державницькій ідеї завдано важкий удар. Саму ж відроджену українську державу зведено тим актом на край пропасти, звідки не було вже вороття ні рятунку. „Українська Народня Республіка", з початку на чолі з Директорією, відтак з головним отаманом Симоном Петлюрою, це вже період повільного завмирання реальної української державности, який кінчиться новим Андрусовом, а саме мировим договором у Ризі. З упадком української державности здержується стихійний ріст наростання української національної свідомости серед мешканців території України. Перестається формувати українська нація, а це, що було свідомим українством почало знова дробитись на безчисленні українські партії, що взаїмно себе виклинали „зрадниками" та ворогами України. День 14. XII. 1918, що започаткував в українській історії добу „нової руїни", — се не тільки день упадку і розвалу української Держави українськими руками, але день, в котрім молода українська нація наложила на себе руку.

Десять літ минуло від того часу і нині ми можемо менш - більш докладно усвідомити собі й оцінити безмір катастрофи української державности, яку ми і тільки ми самі спричинили. Ся оцінка приходиться нам сьогодні лекше не тільки тому, що за нами значнійша перспектива часу, яка завжди потрібна для обективного розгляду події, але ще й тому, що „дух" нинішнього часу зокрема пригожий для такої оцінки. Українська демократія доживає поволи свого кінця. Смертельний удар завдав їй колишній її союзник у боротьбі проти Гетьмана Павла, московський большевик. Українське громадянство переходить якраз глибоку ідеольогічну кризу: відвертається від своїх давних „демократичних" засад і божків та піддає їх критиці. В боротьбі за реальний ідеал нації, за державність, всі ті „демократичні" ідеї жорстоко завели і нині знається вже добре їх правдиву вартість.

Яка була дійсна причина, що спонукала українських демократів розвалити українську Гетьманську Державу? Як витолкувати сей страшний злочин супроти своєї власної батьківщини, як розуміти сей божевільний акт самогубства? Бо ж справді чи не була це якраз та найсвідомійша українська нація, що в особах своїх найчільніших і найпопулярнійших на Україні представників допровадила невдовзі себе саму через повстання проти законного українського Гетьмана, до повної руїни.

Щоби найти відповідь на отсі питання треба в першу чергу усвідомити собі, хто були ті свідомі українські демократи, що во ім'я української народньої республіки знищили українську Гетьманську Державу і взагалі підорвали коріння всякій українській державности як такій. Не будемо їх називати, бо імена сих людей і партій, що за ними стояли, загально відомі. Се були перш за все українські інтеліґенти, яких спеціяльною професією в громадських справах стало „роблення революції" так як взагалі по переконанням своїм були вони ворогами соціяльного консерватизму і речниками „поступу". Опинившися в проводі відродженого українського руху, найшлися вони в тяжкій ситуації: їм довелося будувати українську національну державу, себто реалізувати ідею орґанічно противну їх ментальности

[1]) Стаття призначена до грудневого числа „Поступу" і лише з технічних перешкод не могла туди ввійти. Містимо з опізненням. *Ред.*

(способови думання), бо в сути річи ідею консервативну. Признатися до цього свого невміння не позволяла їм їх гордість і зарозумілість здеклясованих отаманчиків, віддатиж справу української державности в досвідчені руки вони не схотіли. Для того теж і не признавали вони державнотворчої праці Гетьмана Павла й українських хліборобів — українською, а їх самих українцями, користаючи з цього, що монополь на назву „українець" вдалося їм закріпити за собою і за темним, національно неусвідомленим народом. Пан, поміщик, царський ґенерал — це були якраз поняття, котрих українські революціонери найбільше ненавиділи. І почали вони в своїй ненависти підготовляти те діло, до котрого вони єдино були приготовані: революцію — тим разом вже не російську, а українську, революцію, що остаточно на довгі роки запропастила справу української державности.

Оця ненависть українських революційних інтеліґентів до Гетьманщини і самого Гетьмана породила ще одно зло, може ще страшніще як само знищення української державности, — а саме брехню. Щоби оправдати свій національний злочин почали українські інтеліґентські революціонери фальшувати історичну правду і в поборюванню Гетьмана Павла і гетьманців вживають найпідлішої брехні. Брехня — стала для них ще одною „демократичною" засадою і вони всесторонно нею послуґуються. Наслідки утрати української державности важко відчуваємо тепер на власній шкірі, наслідки ж брехні українських революційних демократів про Гетьмана і Гетьманщину 1918 року можуть стати прямо вбивчі для політичної ідеї українства. Щоб це не сталося, треба рішучо кожному з нас боротися з цею брехнею, її демаскувати і називати по імені так, як зробили це вже В. Липинський, Скоропис-Йолтуховський, Д. Дорошенко, Лебідь-Юрчик і багато инших.

Брехня про Гетьмана Павла і українські консервативні кола, що заходилися біля будови української державности в 1918 р. на Україні, завзято кольпортована українськими інтеліґентами від хвилі повстання Гетьманщини, втягнула в пропасть і західно-українську державність. Галицькі Січові Стрільці, які по приказу Гетьмана Павла мали піти на польсько-український фронт, були втягнені в акцію „національного повстання" проти Української Держави. Таким чином „вдалося" не тільки завалити українську державність над Дніпром, але також допомогти Полякам утревалити й надалі їх панування в Галичині.

Минуло десять літ. А на уста так і тисметься болюче питання і хотілобся його так голосно викрикнути, щоб усі мешканці Української Землі почули: І чому не могло статися так, щоби тому десять літ всі Українці обєдналися біля свого українського Гетьмана для спільної боротьби проти ворога? А коли це питання романтика і фантаста-мрійника, то спитатиб чи наука історії навчить нас чогось нового, чи далі будемо повторяти свої страшні помилки? Бо справді, ще один факт подібного національного самогубства як повалення Української Гетьманської Девжави в 1918р. і українство як стремління політично - державницьке буде знищене на завсіди.

Галичане, які гасло — „шлях до Львова веде через Київ" — розуміють так, щоби покидати Львів та йти до Київа піддержувати тамошніх соціяльних революціонерів і політичних руїнників; — Галичане, які в Київі роблять повстання проти Українського Гетьманського Уряду тому, що він „москвофільський"; — Галичане, які повалившн такий український „москвофільський" уряд, шукають союзу з московським урядом Денікина, або проповідують орієнтацію на московських большевиків; — Галичане, які братаються з наддніпрянськими політичними хаотиками—галайками, проголошують з ними „соборність", кличуть їх до себе в Галичину, слухують побожно їх теревенів про „похід на Москву.", а потім плачуть, коли ці хаотики або „змінили віхи" і втікли в Москву, або в Варшаві уступили Галичину Полякам, — такі Галичане хай мають принаймні стільки розуму, щоби причини всіх своїх нещасть шукати в самих собі, а не в „Папі римському", чи „амбасадорах антанти" *В. Липинський*

С. Чесина

З ПОЕМИ „ТЮРМА“

Клинно, томно сунуть думи
понад снами богомілля...
Заридало своєвілля
горем дня...
Ніч подасть пугар отрути:
Все минути!... Все забути!..
(Лиш борня).

Заїскрили в ляві болю
мою душу чорні руки...
(Без принади, без понуки)
Як жажду!
По пустелях духа броджу,
терня гложу, тигра воджу...
Ось: впаду.

Розпустили сіттю вії
мої ближні павуками...
— Пий пявчисто, бий гаками!
Він ще жив!
Бють, шматують на крихіття,
без страхіття, без жахіття...
(А я снив...)

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

Гей! Не має у вас серця!
— — — — — — — — — —
В грудях шепіт бється дивно:
— Сину!... Вернеш переливно
в край давний...
Знай!
Далека є дорога
від пустинь землі до Бога
в світ новий.
Всіх пригорну, всіх вколишу,
всіх впокою, всіх затишу
Я... Отець...
Бережи від граду й тучі
стиглі колоси пахучі —
...Ти...
мій любий, добрий жнець....

Отче!
Отче мій!...
— — — — — — — — — —
Крізь темряву слів благає,
кровю плаче і ридає,
від жаління усихає
син заблудший Твій...

Вільгельм Матісен

ГОДИННИК

In Aeterno corda rerum.
Nil in unda est dierum
Et in hora nihil verum.*)

Не знаю вже, коли то се було. Бач, я зовсім таки відучився орудувати числами. Усякий календар се для мене просто гієроґліфи. Та тоді, коли то я у Надренії йшов на сей храм — властиво се дорічне збіговище скидалося радше на ярмарок — тоді то я ще так само вірив у числа, як кождий инший мешканець сієї найбільш зарозумілої з поміж усіх планет. Оттої то днини поклав я у портфель декілька грубших банкнотів і весело та моторно переправився через Рейн. Прямував я до малого місточка, де відбувався ярмарок, а зблизька й із далека теж напливали туди у веселих гуртках людці з жінками й дітьми.

Ярмарок сей чи храм був здавен давна справді славний на всю околицю. Годі й описати, скільки веселих та чудернацьких вигадок та дій можна було тут побачити. А поверх сього ще й людове свято само собою було окремим видовищем, комедією, яка мусіла залишитися у памяти розбавленого видця на весь вік.

Одна тільки жара-спека давила серце й обдавала голови ніби пекольним огнем. Та ось і про неї забув я від реготу, коли побачив, як то якийсь драбуга справді чортівським вереском захвалював берлінські коржі й оселедці, і держав у кождій руці по одному зі захвалюваних присмаків. При сьому перебирав печиво й рибу то одною то другою рукою без ріжниці. Ось — подав саме покупцеві бажаний присмак і швидко обтер собі свобідною рукою грубокроплистий піт з лиця, а опісля — саме ся рука влазила у кіш з коржами, чи в бочку з оселедцями, сеж було неважне, куди саме... Коли наглядівся я вже доволі на сю знамениту картинку, пішов я далі крізь товпу і часто захоплювала мене безмежно ся чисто атенська краснорічивість, з якою всякі дешеві Йойлики з нечуваною, справді людською щедрістю обдаровували прохожих своїми чудовими товарами. За ціну кількох дрантивих сотиків забирали ущасливлені чоловіки й жінки цілі склади виробів промислу. Захоплювали мене й принадні, запрошуючі усміхи та чемні заклики дівчат при стрільницях, які мали настільки знання товариських тонкостей, що до кождого прохожого казали „Гарний пане"! А пошана наповняла мене, коли бачив, як то дебелі мужі часто в товаристві суджених, які подивляли їх мужеську силу, ступали повні рішучости і залізною рукою били по пиці ґумового боввана.

Не раз не два, вкинений у спітнілу глоту слухачів, зворушувався я до глибини серця, коли поважні мужі та сумовиті жінки гробовим тоном росказували про жахливі убійства, а до сього послугувалися незвичайно по мистецьки вималюваними картинами, які наче плякати висіли на дрючку від мітли.

Вкінці одначе, коли настав сумерк, а власники буд позапалювали свої коптячі нафтові ліхтарні, почув я деяку втому і став оглядатися за якоюсь не надто переповненою господою. Небаром здобув я собі вільне місце у куті шинкової кімнати, щоправда кут сей був доволі темний. Я попивав пиво та заїдав саджені яйці з шинкою й зовсім не зворушував мене крик дітей довкола мене. Бач саме при сусідньому столі одно зі сих янголяток проймаючими голосами оплакувало бальоник, який йому був утік. А ось друге зі сих любих створінь пробувало здержати бляшану льокомотиву, яка мов перед чортом тікала через стіл, та при сьому перевернуло бідному батькові пиво. Перлистий плин поплив мов на злість на недільні штани батька, а за такий жарт тато на-

*) Слова гимну.

...У вічности серце світа,
В хвилі днів нема нічого,
Нема й правди у часі....

ділив свойого цвітучого синка доволі звучним ляпасом. Тимчасом дівчинка падькала ненастанно, що її совісна мати, мудро сповняючи обовязок виховання, бажала її присилувати, щоби берегла деякі крихкі предмети. Оден із них міститься звичайно у нічній шафці, другий ставляють звичайно у гостинній кімнаті на мережану скатертку і називають вельми поетично трубачем зі Секінґен *). Оттут сей трубач мав у руці хоругвку з повним змісту написом: „Резервовий стіл". Люба дитинка домагалася, щоби слуга наповнив водою глечик, бо вона бажала пустити на воду свойого целюльоїдового лебедя. Одначе мати впевняла з пошаною в голосі що глечик сей виграв Антін на колесі щастя Невідомо, хто се був сей Антін, але дитина верещала що сили. В виду сього попав я на дивовижню гадку, що воно не булоби може немилим, як щоб ся чесна рідня забралася домів.

Та ось появився обемистий добродій, якого загально величали вуйком Федором. Сей то вуйко Федір впевняв, що стрітив якогось там Шанґа, а Шанґ буде вважати се обидою, навіть великою обидою, якщо батько не піде до нього. З виразом смутку у кождому слові зясували вуйко Федір і батько сю залізну конечність мамі, впевняючи, що батько швидко прийде за нею. На се може безпечно покладатися, бо він, вуйко Федір ручить за се. Тоді мати, яка очевидячки сама стидалася свойого схвильовання, сказала кілька слів пращання, та вони звучали не надто прихильно, а там і відійшла разом з дітьми. Батько перевів рух, а вуйко Федір замовив дві склянки пива. З черги поставив і батько теж дві склянки. Саме бажав я приступити до їхнього стола й поспитати мимоходом, що на се скаже мітичний Шанґ, та що се вельми негарно веліти йому так довго ждати, — коли ось вони оба повставали, заплатили й відійшли. Були се очевидячки чесні громадяни. Я зрадів, очевидно з огляду на Шанґа, та попри се відносний спокій довкола мене не був мені немилий. Навпаки!

*) Імя героя вельми популярної поеми В. Шеффеля. Тут порцелянова фіґурка, яка представляє саме сього трубача.

Я підійнявся щоби віднайти перетяженого роботою кельнера та замовити пляшку добірного вина. З сього зробилася ціла дослідна виправа,що могла радше виглядати на експедицію для відкриття жерел Нілю Нілю чи пак кельнера не найшов я вправді зате вдалося мені по навязаних зусилях купити при буфеті пляшку Рісліпґу та позичити чарку. Озброений цими двома здобутками, насилу виборов я собі дорогу до відвороту, який мені й удався. Одначе дома, тобто при мойому столі замітив я, що від часу мойого відходу зайшли тут чималі зміни. І так біля книжочки, яку поклав я собі на стіл, щоби з тим більшою приємністю попивати винце, найшов я велику чорну скриню зі шкіряними наплічними ременями. Склянка з пива стояла в тіни нечувано високої стінковатої шапки, яка була вся вкрита всілякими символічними та пестрими рисунками і знаками. Поруч лежав отвертий футерал на окуляри, який немов домагався повороту свойого мешканця. Поза усім сим сидів маленький поморщений, поломаний та скорчений чоловічок, який мав на собі одяг, може дещо незвичайний у нашому підсонню. На ньому було щось в роді арабського бурнуса, але не білої, тільки червоної краски, а все те перевязав ніби поясом старою пруською, військовою куплею. Його штани скидали, ся на штани індійця, які Карло Май, оскільки не помиляюся, називає ледж-джінс. Лице було жовте, чи пожовкле, наче у Китайців, а численні брязкітливі нашийники майдалися довкола висохлої шиї, що нагадувало браманця. Коротко кажучи, я сам не знав, чи маю вітати його арабським, чи жидівським привітом, спитати його, чи не вважає він, що сьогодня є дуже горячо, чи може вважаючи його Індійцем, мав я запитати його, чи мій червоний брат не ступає по стежці війни. Міг я так само побажати йому добрих інтересів, або прохати Браму, щоби освободив його від снів про минулі втілення, або врешті бажати йому, щоби його жінка згрубіла як столітня свиня, що як кажуть, є найбільш приятельським побажанням у Китайців.

Та саме сей чоловічок вибавив мене від усієї жури, вітаючи мене перший

і то німецькою мовою. Зате сам привіт був дещо незвичайний: „Всякий добрий дух славить Господа"!

Як начитана людина знав я гаразд, що відповісти на такий привіт, сказав отже: „Я теж"! Але згодом попрохав я з деяким непокоєм сказати мені, чи то я вже вмер і він вважає мене може вже тільки духом?

На се дав він мені потішаючу відповідь, щоправда у дещо дивовижній формі: „Чого нема ще на землі, се може ще прийти і статися"! А опісля докинув ще немовби для оправдання: „Бо то, знаєте, я чарівник! Чи ви не бачили мене сьогодня"?

Звісно, я бачив уже чарівника, але не сього. Мій чарівник мав широкий синій плащ, гафтований у золоті звізди і продавав зачаровані циґара, які перед устами розпорскувалися у маґнезіеві звіздочки. Він мав також, зачаровані кістки і карти, на яких вмів показувати діявольські штуки, а врешті порошок, який викликував свербіння. У зачиненій обгортці під сімома чорними печатками мав він також 8. книгу Мойсея, останній примірник, на весь світ, який заховався. Підчас коли я йому приглядався, продав він шість таких примірників. Він певно мусів чарами роздобувати за кождим разом потрібну книжку. Одначе, як сказано, се був зовсім инший чарівник.

Сей ось торгував, як сам признався посміхаючись, еліксіром життя. Попри се продавав по дві шістки пляшочки з водою, яку що року власноручно набірав з дощу на горі Сінай, бо якби сього не робив, то вона не моглаби нічого, а так зовсім певно боронить від лискавки та грому. Далі були в нього малі запечатані коробочки, у яких, коли приложити їх було до уха, щось шкрябало і дряпало. Він казав, що се „домовик" „spiritus familiaris" і питався, чи я не купивби одного? Всього одну марку! Бач давно вже відчинив чоловічок свою скриню. Та я відмовився, кажучи, що маєвого хруща дістану від кождого школярика за пять сотиків, а за шістку навіть три. Чоловічок зареготався знову, а його регіт звучав наче здержуване мекекання якогось несамовитого чісика десь у куті шпихліра.

— Ну, ну, — сказав чоловічок, — ось які то сі молоді люди наших часів. Так! так... Може купите що иншого?

Тут витягнув укриту висувку зі своєї скрині.

— А ось!—тут подавав мені своїми кощавими пальцями малий паперовий зверток — тут побачите знамените кадило. Спалите одно зеренце на огні, а кождий небіщик, якого покличете, явиться.

Я засміявся й відказав,, що й сього мені не треба, бо для мене навіть живі вже померли.

— Але, що се таке?

Бач, коли клав я порошок у висувку, побачив я у ній якусь річ завбільшки гусячого яйця, тільки що круглу. Від неї йшло слабе сяйво.

— Се?

Я бачив, як чарівник наляканий здрігнувся і спішно засунув висувку з тріском

— Се ніщо — справді ніщо!— сказав.

— Все таки покажіть!—прохав я.

Він крутився сюди й туди, але я не вгавав, доки він сам не поклав мені на руку сього гусячого яйця. Був се годинник, чудовий старинний годинник у масивно срібній важкій оправі, справжній музеальний оказ. Колиж я його взяв і приглянувся, то мене нагло наче наврочило. Я мусів добути сього годинника! Я приложив його до вуха, — так, він ішов ще, а в його тиканню звучало наче сріблисте звеніння з безмежної далі. Показував він усе можливе: Секунди, мінути, годину, день, місяць, рік. Справді, ось пригадую собі: він показував 19. червня 1925 р. осьму годину, трицять чотири мінути, вісімнацять секунд вечером. Я був просто захоплений.

— Що коштує сей годинник? — спитав я.

— Ах, — відповів чарівник, — навіщо вам сього старого дрантя?

— Що воно старе, бачу... та все-таки скільки хочете за нього?

Після довшої надуми сказав врешті продавець, а очі його блестіли несамовито через окуляри:

— Скажу вам щось! Куліть від мене моїх домовиків — маю їх ще сімнацять штук, — за десять марок, а тоді подарую вам сей годинник!

—Чи виздуріли,чоловіче?—крикнувя.

Та нагло нагадав я собі казочку. Наче надруковане стануло передімною: „Йди у місто й купи когута без торгу... значить не слід торгуватися про ціну. Ось як се було". Сейчас поклав я на стіл свій портфель.

— Ось вам десять марок!

Чарівник узяв гроші й присунув коробку мені.

— Годинник ваш! — сказав при сьому і не бачив, як я всунув йому у скриню стомарковий банкнот Без сумніву годинник був куди цінніщий, ба, правду кажучи, просто ціни йому не було. Та зате звісно, що такі люди звикли й самі небагато платити за такі річи. Глибоко віддихаючи, сховав я свій набуток у кишеню і сказав:

— На те випємо ще разом пляшину доброго вина.

— Дуже радо! — всміхнувся старий, — але... додав, підійнявши вказуючий палець до носа, тихо й таємничо: „Нічого не буде, нічого не було; перед Богом є тільки одно одиноке буття у сяєві Вічного Світила".

Коли він се говорив, стояв я уже серед густих та крикливих гуртків. Та проте розумів я кождісеньке слово старого.

Був се неначе брязк кіс на луках там далеко за горами. Я й сам не знаю, як дійшов до буфету, виглядів вино, заплатив та вернув до стола.

Стіл був порожній. Чарівника не було, а мені видалося, що годинник пече мене у кишені. Мов крізь сон сів я на своїому місці, налив собі вина і підняв чарку — і ось під її ніжкою лежав рівно зложений мій стомарковий банкнот. Я потряс головою, сховав його в кишеню і сам не знаю, як випив отсе вино. Разураз приглядався я годинникові, прислухувався до його ходу, який все ще звенів ніби далекі дзвони. Одначе хвилями звучав він наче шум далеких водопадів, то знову ніби плескіт весла, коли човен ніччю мчиться стрілою по ріці.

Вкінці здавалося мені, що вичуваю у сьому чудовому витворі людської штуки, як бється одно серце, поруч із ним ще друге, а тони їх сплітаються разом.

Нараз одначе здрігнувся я всім тілом. У годиннику настала тишина, глибока, нескінчена. Невже він станув? Я глянув на вказівник — вказівок не було. Числа років, місяців та днів виглядали тільки як блідосірі, опалізуючі листки. Виразно бачив я лиш числа годин, але й їх обсновував ніби якийсь сріблистий серпанок.

Майже дрожачи, узяв я годинник між обі руки. І ось почув я, як знову обзивається цокання, звільна, спровола. неначе сей звук мусів примандрувати сюди крізь світові простори — а ось видно вже й вказівки, години, дні, рік...

Се було перше, що я побачив, а друге се, що від счезнення чарівника минуло вже три години. Я просто не вірив очам, коли одначе глянув на мій власний годинник, а до того побачив, що гостинниця опорожнюється, то пізнав, що годинник показує справжній час. Очевидно отже, що сей годинник нічим не ріжнився від звичайного людського годинника. Серед таких тверезих, буденних гадок, які мене заспокоювали подався я домів.

(Дальше буде).

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА — пустий звук, коли не зуміти усвідомити собі свою волю (хотіння), не створити державної ідеольогії, не знайти шляхів, методів та засобів для її реального здійснення. Українська Нація — це мара, коли нема Держави, коли нема любови до Батьківщини в її цілім, до такої, якою вона є.

Н. Кочубей

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Орест Петрійчук

МОЛИТВА

...і вниде к ним в корабль, і улеже вітр (Мк. 6. 50, 51)

...Ждемо часу незнаної години. Така туга, велике Невідоме...

Питали ми нераз про щастя, і йшли в багно утіх. І думали, часу у нас багато. А нині — молодість минула, — розбита чаша, і не дзвонить сміх. Куди не підем, всюди Ніч, і лжепророків повно поміж нами.

У чашу неба ллється світа біль. Доповнює терпіння Спаса і доливає кров у Кров.

Дими кадильні, пяний чорта сміх: Не вернеться голубонька з вітками. (Пак: сад, котрого Ти не насадив, іскорениться і не стане його).

На пóставі лугів зелених жертвуєм тліну подарунки: благання наші, сльози, кров.

: Хай зійде Дух Твій з Вічности верхів і ясним громом спопелить вівтар!

...тож пси їдять крушки із страви пана, і сонце світить грішним і святим.

Останься, Господи, із нами, бо гасне сонце і надходить ніч!

Ввійди в судно, й напевно ляжуть хвилі: і море й вітер слухають Тебе. Останься, Світе тихий, вічна Славо — Тебе не зможуть ані час, ні смерть!

Лягають тихо сонце й світа справи, на землю сходить сонний сивий смерк. І тільки Ти, Розпятий, Милосерний, терпиш, конаєш — Воскресення ждеш...

МІСЯЧНА ХРОНІКА

Сірі, похмурі зимові дні нашого літературного життя проясніе час-від-часу гостинний виступ львівського літературного товариства т. зв. „Союзу письменників і журналістів ім. І. Франка". Так званого — бож годі в діяльності цього товариства дошукатися якогонебудь „союзу", ще менше письменників не говорячи вже про літературу чи журналістику. За виїмком кількох поважних літературних сил, котрі невідомо чому й з якої речі гуди попали (можеби вони й радо вицофалися та щож! українська солідарність і товариськість!!) решта бачить одиноку ціль „Союзу" в уряджування раз в рік „балю преси" (себто „Зиза") або знову „концертів" і ювілеїв, яких не посоромившись перший кращий літературний кабаретик чи тінґель-тангель. Потреба й таких – безумовно але чому муситься це робити під фірмою „Союзу письменників і журналістів" і чому так мститеся на Франкові?инша річ, що на кожний виступ цього тінґель-тангля радимо щиро йти. Повірте, що можна сердечно насміятися і знаменито забавитися, краще як у якомунебудь барі чи дансінґу. А тимбільше, що це своє, рідне...

Кілька місяців тому назад літературний кабаретик „Союз письменників і журналістів" обходив ювілей М. Коцюбинського, з якого то приводу, як відомо, А. Крушельницький наговорився в своїй промові на кілька літ, декілька місяців і пару днів. Загалом кажучи, Українці починають обходити ювілеї щораз частіще й це не лише Шевченка, але також і живучих людей, що вказує на великий розвіст злоби в нашій суспільности. Натомість великий гумор і дотеп доказує останніми днями уряджений „Союзом письменників і журналістів" ювілей в честь Д ра.А.Чайковського. Письменник Чайковський є автором як відомо знаних повістей та оповідань з козацьких часів. Всі отже приявні на концерті в честь Юзілята з величезним зчудуванням і просто несамовитим зацікавленням слухали інтерпретацій португальських та бен-

ґальеьких пісень, безуспішно та надаремно дошукуючися якоїнебудь звязи цих пісень з творчістю достойного Сеніора. Кажуть, що впорядчики вмисне вибрали такий репертуар, (себто співання пісень на всіх европейських мовах і трьох азійських), щоб саме такою анальоґією представити популярність творів Др. Чайковського. За це одначе ручити не можна, таксамо як не можна було згори— ручити за успіх пиру, який відбувся цьогож дня по концерті в ресторані „Брістоль". А успіх був просто небувалий. Приявних начислювано більше пів сотки (самі письменники й журналісти!! Vaterland du bist verloren!) З неписьменних був консуль Лапчинський з містоконсулями й дружиною а з „Хвілі" М. Рудницький Почато відчитувати сотки привітів а між ними такі щиро сердечні запевнення і бажання для Ювілята як „зломи перо", або„ювілей це смерть а привіти то некрольоґи". Сльози зворушення ставали в очах присутних. (На другий день „Діло" писало, що на комерсі витворився теплий настрій і принявні з одушевленням опускали ресторан!) Причиною цього теплого настрою були ще й промови, а головно промова К. Коберського. Знаменитий промовець, хотячи перейти заслуги всіх присутних, почав від консуля Лапчинського й піднесеним голосом заявив, що консуль є злодієм, бо большевики вкрзли машини, а він є (Лапчинський значить!) консуль С. С. С. Р. Не знаючи ще наших романтичних відносин, віцеконсуль страшенно обурився й хотів вийти, але на міг... Бо лише біля консуля стояла пляшка вина й усі письменники й журналісти так близько присілися до консуля, що годі було вийти.. Теплий, дружний настрій!..

Премієра Я. Ґалана „Вантаж", що її виставив минулого тижня театр кооперативи під дир. Й. Стадника наробила в літературних кругах великого й (сама по собі!) незаслуженого шуму. Власне кажучи, діло було не в цілковито недраматичній драмі Ґалана (гл. „Новий Час" чч. 155-159. докладну оцінку песи О. Боднаровича) а в тенденції змісту. Діяметрально противні собі театральні оцінки „Діла" й „Нового Часу" викликали блищі означення з боку „Нового Часу" рецензента „Діла д. М. Рудницького в цій формі, що мовляв він „аґент" большевицької літератури! (гл. „Новий Час" ч. 155. стр. 4) Та й справді, як воно не дивно, але одиноким арґументом „знаменитости" драми, по словам М. Рудницького було це, що драма „повинна мати успіх на Великій Україні". (гл. „Діло") Арґумент, який доволі сильно ослаблює твердження! Зовсім отже ясно, що по такій „обективно-літературній" критиці, инші критики а то й навіть суспільність, мусіли займити голос. Тимбільше, що „Діло"завжди хоруючи на нешкідливу впрочім меґальоманію, досить ароґантно збуло „Новий Час" і ред. Ос. Боднаровича, мовляв, хай сидить тихо й не рипається, бо на Галицькій Україні, є тільки один критик!.. Редакція ж „Нового Часу" відповіла неменше гостро й запропонувала... літературний суд!! Беручи під увагу серіозність цілого інціденту, себто розкладові, деструктивні елементи сучасної большевицької літератури й вщіплювання її всіми шляхами здоровому ще (о ундівсько-большевицька критико „Діла"!)нашому орґанізмові (звичайно зараза більше. визму скорше прийметься!), ми дозволимо, собі в черговому числі нашого журналу довше над цим спинитися.

Quasimodo

В ГАЛИЧИНІ люде трудно розуміють, що справжній консерватизм не йде в парі з угодовством. Бо консерватитизм в цьому розумінню, яке я йому надаю, це перш за все державництво-державництво позитивне, будуюче, а не революційний бунт. Яко таке воно есть найстрашніще для всяких окупаційних урядів. Тому Австрія в 1846 р. винищила при поомочі мазурських хлопів польську шляхту; тому так само нищиз цю шляхту російський уряд; тому Польща за часів Хмельницького все ставила козакам домагання, щоб вони видали своїх шляхотських провідників („szlachtę wydać, czerń rozpuścić"), тому врешті пепесовські боївки і большовики так запопадливо помагали українським повстанцям проти Гетьманської Держави. Але цього всього не розуміють в Галичині навіть заводозі політики з професорською освітою, щож говорити про неполітиків. *В. Липинський.*

ЗІ СВІТА

Держава короля Аманули

Закон природи про удержання рівноваги відноситься правдоподібно й до ділянки політичного життя. Коли в людськім тілі або якимсь иншім орґанізмі, якась часть згине, відпаде або лихо функціонує, тоді природа розвиває тим більше якійсь инший орґан, щоби заступити брак тамтого, одним словом, щоби в життєвім процесі удержати рівновагу.

Коли по війні позникали в Европі королівства, то в Азії повстали нові королівства вправді з екзотичними назвами, котрі одначе покликані відограти неабияку ролю у всесвітній політиці й господарці. Чуємо і читаємо отже багато в останніх часах про короля Ібн Савда в Мецці, короля Фейзуля в Багдаді, короля Абдуляга в Трансйорданії і головно про короля Аманулу, володаря Афґанистану.

Европейська опінія цікавиться найбільше наймолодшим королівством, Афґаністаном, бо молодий король наостіж отвирає ворота і двері свого краю европейській культурі й цивілізації. Він активно підготовлює терен для модерної европейської техніки, промисловости й науки в тім глухім закутку світа. А рідні земляки, його піддані готують йому зате повстання.

Афґаністан, колись незначна азіятська державка, завдячує свою незалежність тільки зависти Великої Британії і Росії. Це буфорна державка між тими обома світовими потугами. Новий король Аманула обняв афґанський престіл завдяки державному переворотові в 1920 р.

Він зумів так щасливо урядитися, що поміж обома суперниками, Англією і Совітами, він був тим третім, що сміявся і затирав з вдоволення руки. Коли Совіти визнали короля і незалежність Афґаністану — то Англія була приневолена зробити те саме та зректися своїх впливів, щоб тільки оминути дальших конфліктів. Хочби з огляду на вічно погрожуючі вибухом повстання сумежні Індії. Колись Афґаністан був іграшкою в руках обох суперників — сьогодні і Лондон і Москва забігають приязни Афґанів. Англія і Совіти обдаровують короля Аманулу літаками. Але сей азіят на стілько обережний, що ні одній ні другій державі не дозволяє укріпити їх впливів у свому королівстві.

Афґанська інтеліґенція і їх модерний король свідомі сього, що край їх конечно потребує новітніх европейських установ, щоб удержати на дальшу мету незалежність. По російській революції повтікало багато австрійських і німецьких старшин, інжинірів та лікарів з російського полону до Афґаністану. Вони стали піонірами европейської культури. Король радо витав чужинців у себе, головнож архітектів, бо його улюблена річ — будувати міста. Столиця Кабуль, старе місто Герат і инші міські осередки мають бути наново по модерному перебудовані. Будова міст і військо пожирають майже цілий державний буджет. На инші реформи мало що остає.

Через свої іновації, великі податки і притягання чужинців король має безперервні спори і боротьби зі своїми радикальними підданими, головно з фанатичними гірськими племенами. Се а також брак довіря до своїх любезних сусідів приневолюють Аманулу держати добре вивіноване модерне військо. Інструкторами є переважно німецькі, австрійські і турецькі старшини. Аманула бажає зевропеїзувати своє окруження й інтеліґенцію свого краю і в тій ціли уладив в Кабули приготовну школу для тих молодих Афґанів, що бажають продовжувати свої студії заграницею. Підданим своїм велить носити европейські одяги та брити бороди.

Оселю з доби молодшого каміння (**неоліту**) відкрив проф. І. Баєр в місцевости Ослярн у Долішній Австрії. Найдено там глиняні посуди, що свідчать про високий степень культурного розвитку. Замітне одначе те, що мешканці цеї оселі були людоїдами. Вони забили (пізнати по сліді) одну приблизно 15—літну особу, почвертували її в дрібні кусні й зїли.

Відслонення памятника Великого приятеля Українців.

Памятник нашого Великого приятеля, папи Венедикта XV. відслонено в Соборі св. Петра в річницю Його уродин. На свято прибув св. Отець Пій XI з 30 кардиналами, патріярхами, архіепископами й епископами. Рівнож на святі був присутний сестрінець померщого папи, маркіз делля Чіеза. Памятник представляє Венедикта XV в молитовній екстазі.

Наслідки світової війни в Анґлії

Світова війна розділюючи народи, получила людей ріжних віроісповідань. Товариювання Анґлійців з Французами мало величезний додатний вплив на душевний світогляд Анґлійців. Анґлійські жовніри на власні очі бачили силу католицького духовенства й нераз жаліли, що анґліканська церков не уділює останньої потіхи вмираючим. Поволі здобуває собі в них право горожанства молитва за померших і палата льордів потверджує богослужебні леґати. На полях боротьби анґліканські військові духовники бачили Спасителя утаєного в Евхаристії, котрого несли католицькі священники, бачили як Він зближався до терплячої людськости, велів їй приходити до Себе, йшов до неї і неодин з них відчув, що в трагічних хвилинах ця щира лучба з божеським життям, могла принести потіху. І анґліканські священники усвідомлювали собі, що в їхній церкві Евхаристія і нарід є надто віддалені від себе...

Культура первісних часів

В халдейському місті Ур віднайдено королівський гробовець з перед 5000 літ. Найдено велике число цікавих предметів, дарунків до гробу нпр. чудові клейноти королевої зі золота, срібла і самоцвітів, модель човна, лямпади, всего разом 150 предметів. Але найдено й ще щось иншого, а саме тіла шістьох убитих жовнірів у повній зброї і останки двох деревляних, чотириколісних возів. Притім лежало вбитих шість волів запряжених і стількиж погоничів 50 инших людей пожертвувано в честь померщої королевої. В цім числі була приблизно половина мущин, половина жінок. При домовині лежали жертви тіл прислужниць і танцюристок. Всі ті жертви пізнати по тім, що тяжкими предметами порозбивано їм черепи. З острахом відвертаємося від цеї страшної різні неповинних жертв старовавилонських деспотів. Але ж вкінці й нині не поступає інакше людська бестія в большевицькій Россії!

Прочуття у звірят

Грозячу небезпеку суву (лявіни) завважують звірята скорше ніж люде. Ось що пише про те оден німецьки йнародний учитель: 18 січня 1878 переїзджали селяне з наладованими саньми попри гірську колибу в Лянзаттель, котра лежить на полудневому збочі гори Ґеллер в окрузі Лілієн-Фельд у Долішній Австрії. Колиба ця — се був звичайний постій для фірманок. Але якраз цего дня і в цій годині коні не хотіли пристанути і люде з саньми переїхали далі в західнім напрямі. Невдовзі опісля злетів з Ґеллера сув (лявіна) в ширині 150 метрів і мурована колиба пропала безслідно. 8 мешканців сеї колиби і 5 людей, що саме тудою проходили, згинули. Тілько 3 людей врятувалося втечею. Вони находилися в найменше загроженій полосі і в пору могли видістатися на безпечне місце.

Пес перебіг з Каліфорнії до Бостону (4.800 кільометрів)

Гарвард, 4-літний поліційний пес, пропав свойому панові М. Гікеєві на вакаційній прогульці в Каліфорнії. По безуспішнім пошукуванню рішився остаточно власник повернути до своєї хати в Бостоні. По шістьох місяцях, почув він біля дверий своєї сипяльні тихеньке драпання і скавуління. Відчинив двері і Гарвард поздоровив його мокрим язиком.

Пес був до краю змучений, брудний а ноги його були вкриті одною раною. Насувається питання, як міг перебігти пес суходіл і віднайти хату?! Память не могла його вести, бо до Каліфорнії їхав він в авті й по дорозі по більшій части спав. В своїй мандрівці мусів сей пес поборювати величезні труднощі. Колиб без перепон вертав, то при пересічній скорости бувби сю дорогу перебув за місяць. Так отже тих додаткових пять місяців стратив Гарвард на боротьбу з перепонами.

З ПРИРОДИ Й ТЕХНІКИ

Мова звірят і її розуміння

Коли хочемо розуміти мову звірят, то мусимо звернути увагу не тілько на їх голосові звуки, але перш за все на їх міміку, їх рухи та погляд очей. Вправді погляд очей належить подекуди до міміки, одначе у звірят має він своє особливше значіння.

Чиста звукова мова грає у звірят, і то у звірят вищого ступня, переважно підрядну ролю. Вправді чуємо остерігаючий гаркіт пса, але вже в иншому випадку не можемо на основі чисто звукових проявів осудити, чи пес своїм отвертим і різким гавканням думає нас відстрашити чи навпаки заохотити до гри зі собою. Вправді і дикий мявкіт кота, що жадібно зїдає зловлену миш, здержує нас від того, щоби туди зближуватися, — одначе все те виступає лиш у дуже незначних відмінах і уступає мові виразу лиця.

Немає більш виразистого лиця в цілім звірячім світі від лиця пса. Майже що хвилини виявляє воно инші морщини, инший вираз. Раз високопідтягнені „брови" в спокійному ожиданню; а який то погляд визирає тоді з цих очей! Кожний його знає і розуміє. Другим разом окружає він нас з боку, недовірчиво дивиться зизом, кожної хвилини готовий вхопити зубами. Коли без дозволу волочився кудоюсь, тоді приходить „зігнений у чотири погибелі", майже повзаючи по землі й увихається на всі боки й способи, як це тілько він уміє. Дуже часто робить при тім таку заклопотану міну, вискаливши всі зуби, що мимоволі мусимо розсміятися і подарувати кару.

Може подекуди занадто по людськи пояснюємо собі прояви звірячої душі, та всеж таки звичайно влучно їх оцінюємо. Розуміємо звірину і вона нас розуміє. Не моглоб натомість цього порозуміння бути тоді, коли б ми прояви звіринної душі вияснювали лихо і неправдиво. І це є певне, що звірина розуміє наш погляд, наші рухи і т. п. Про це може кожний чоловік сам переконатись, коли тільки частійше буде перебувати зі звірятами і на ці справи звертатиме увагу.

При порозуміванню зі звірятами найважнійшими чинниками є погляд. Очевидно зі звірятами не тресованими, чужими. Приневолити кусаючого коня, попри котрого мусимо близько пройти, відвернути голову; вистарчить у такім випадку сказати лиш слівечко „ти", але в відповіднім, майже погрожуючім тоні. Або можемо також дуже довгий час розмавляти з псом: він, зовсім природно не розуміє ні одного слова зі змісту нашої балачки, але всеж таки бере в ній участь. Бо вправді не розуміє самого слова, але дуже добре відчуває тон, в котрім до нього відзиваємося і вичуває найніжніщі модуляції нашого голосу. Таким розумінням кермується пес в розмові з нами. Коли говоримо до нього заохочуючо, майже подразнено і слова свої підтверджуємо відповідним поглядом очей — тоді пес, а головно чужий й молодий пес приходить до нас і починає вертіти хвостом.

Коли-ж це пес знакомий, тоді він прискакує до нас, спирається передніми ногами, притулюється й виявляє таким чином свою велику втіху. А говоримо спокійно, майже сумним тоном до нього, тоді він сідає, кладе самовільно лапу на наші коліна і глядить мов непритомний. Це моменти, коли людину „тягне" щось до співсотворіння, коли самітний тужить за чимсь живим, що поділяло б його радости й болі. А може це тільки ознаки привязання та освоєння, що їх звіря виявляє супроти свойого пана! А все ж таки видається нам, що це найсердечнійше співчуття і тому власне пес став нашим товаришом і вірним приятелем у такій мірі, як жадне инше звіря. Життя його душі так наглядно нам представляється в його зорі, що сміло можемо говорити про око як про „зеркало душі".

Основою для досвіду звірячої душі, котрої сути ми ще не вміємо поняти, може бути тілько обективне помічання (обсервація). Нам важко вдуматися й поняти звірячу душу, бо як люде можемо

зрозуміти тільки людську душу. По проявах звірячої душі можемо осуджувати тільки її прикмети. Але вже ділання її на зверх розуміємо знова тільки по людськи. А скільки ж то може бути тих проявів, яких ми взагалі не помічаємо або просто не вміємо собі їх пояснити. Що їх, як вже попередно було сказане, вірно можемо розуміти — це правда. Але не забуваймо, що розуміємо лиш маленьку частину проявів звірячої душі.

Поняти душу звіряти, зрозуміти мову звірят принайменше по людськи — цього з книжок навчитися не можна, бо до цього належить докладне помічанне, охота й любов пробувати зі звірятами, вкінці досвід і хоч трошки кебети.

І якраз у сьогодняшних часах так ворожих природі, коли не бачиться в домовім звіряти нічого иншого як тільке робітну машину або якусь забавку, конечною річчу є дивитися і зважати на звіря як на співсотворіння. Скільки ж то життевої сили зберігається в бадьоро упертім зайченяткові або в жилястім скороногім „добермані" і скільки то воруxливого психічного життя, що так без фальшу проявляється у звірини?

Зорі й атоми

Анґлійський астроном Еддінґтен видав недавно дві свої праці п. з. „Зорі й атоми" та „Нутро зір". Перша — се властиво популярний зміст другої, теоретично-наукової. З великого богатства матеріялу, що подано в цих працях, подаємо за др. Дімом найцікавійші подробиці зі студій анґлійського вченого над будовою зір.

Отже покиньмо на хвилину нашу безмежно маленьку землю у всесвітнім просторі і перенесімся (очевидно тільки думкою) до сих великанських ґазових куль о величезнім промірі й високій температурі. Маємо саме на думці зорі-велитні.

Матерія тих зір-велитнів (міліони разів більших від нашого сонця) є дуже розріджена (наслідком високої температури і богато рідша від земського воздуха. Для досліду таких тіл можна отже примінювати тільки закони про ідеальні ґази і тільки на основі сих законів можна обчислювати масу, поверхню, температуру й густоту зір. Такі обчислення для деяких зір уже переведено: наприкл. температура поверхні подвійної зорі „Капелля" виносить 1,890.000 степенів Цельзія, а температура осередка цеї зорі виносить 7,200.000 ст. Ц. Дуже інтересні обчислення одержав Еддінґтен для одної червоної „зірки" з констеляції Оріона. Промір цеї зорі виносить 500 міліонів км ,а обєм її такий великий, що дорога землі навколо сонця моглаб у ній найти місце. Отся великанська ґазова куля є 50,000.000 разів більша від сонця. Зате густота її матерії є 1000 разів менша від нашого воздуха, а 1,000.000 разів рідша від матерії сонця.

Температура на поверхні зір виносить міліони степенів Цельзія (на сонці 6.000 степенів). Ясно, що про якісь хемічні відміни зоряної матерії нема що й думати. Нема там молекулів, а всі атоми розбиті, позбавлені своїх електронів, бо вони не зйонізовані. А що атоми відріжняються тільки своїми електронами, то Еддінґтен влучно замічує, що будова зоряної матерії є зовсім простим проблемом: зорі-велитні утворені з однородної розпаленої маси атомів. Взагалі всяка матерія починає виявляти свої питоменности щойно при низькій температурі як на прикл. на нашій землі. Еддінґтен ілюструє оту прикмету атомів зоряної матерії осьтаким жартом: атоми на зорях це голі дикуни, котрі не мають поняття про клясові ріжниці наших добре одітих атомів на землі.

В нутрі зір кружляють ушкоджені атоми зі скорістю 100 km|sec (100 кільометрів на секунду), а їх утрачені електрони зі скорістю 10.000 km/sec. Одначе на зовні вони не видістаються, бо сила притягання спинює їх.

Крім цих величезних зір, що складаються з дуже рідких ґазів, є ще зорі-карлики. Ці останні зорі мають знова неймовірно густу матерію. Так на прикл. відкритий астрономом Бесселем у 1844 р. „товариш" Сіріюса, (довкола котрого кружляє велитенський Сіріюс), має густоту 61.000 g/cm³, то значить, що кус-

ник тої матерії величини коробки сірника важить 1.000 кільограмів. Матерія сеї зорі здавлена до такого степеня густоти що се переходить межі нашого досвіду. Всеж таки не диво, що велитень Сіріюс кружляє довкруги свого два рази меншого товариша.

Еддінґтен подає ще дуже богато цікавих подробиць про будову і прикмети зір. Цікавих більше довідатись відсилаємо до його праць, що появилися в німецькому перекладі.

Плинний вуголь

Запотребования на плинні пальні матеріяли щораз більше зростає в світовім промислі. Авта й літаки спотребовують великанські маси бензини, фабрики а перш за все кораблі обслуговуються знова щораз то більше ропою. Ще в 1900 р. тілько 3 процент океанічних кораблів урухомлювалося при помочі ропи, сьогодні процент сей при збільшеній кількости одиниць корабельних виносить 45. Поодинокі держави зуживають плинних пальних матеріялів на великі суми. Напр. Німеччина випалює їх річно за 350 міліонів золотих, а що паливо це мусить закуповувати поза границями, то очевидним стає, як великим тягарем для німецької національної економіки такий видаток.

Ся обставина спонукала теж м. и. берлінський науковий інститут для досліду вугля занятися проблемом переміни вугля в плинну ропну субстанцію. Именно дотеперішні лябораторійні заходи ученого Берґіюса для переміни вугля в плин не мали практичного значіння. Ропа добута методою др. Берґіюса коштувалаби величезні суми. Значно простійше, а тим самим і дешевше добувається з вугля ропу методою проф. Франца Фішера, шефа берлінського інституту для розсліду вугля.

Ропу дістається при коксованню вугля, себто ропа є побічним продуктом при дестиляції вугля. Давніше витворювалося кокс з найліпшого вугля і для того кокс та добуті при тім ропні субстанції були дуже дорогі. Велика заслуга Фішера якраз у цім, що він добуває ропу і кокс з найпідлійшого брунатного вугля. Давніще, щоби одержати кокс пражилося вугля при дуже високій температурі (450°) і при тисненню близько 200 атмосфер. Се була так звана „суха дестиляція", що коштувала дуже дорого при чім ропної субстанції одержувалося дуже мало. Фішер вийшов більше з хемічно технічних заложень, щоб оминути дорогий кошт поступования при примінюванню атмосферичного тиснення. Щоби одержати з вугля ропу, Фішер піддає вуголь хемічному процесові, а саме лучить окис вугля з воднем і одержує найріжнійші вуглеводневі продукти, що виступають у формі ропи, котру він називав синтолем. Синтоль — се сирий продукт, подібно як і бензоль і надається до дальшої дестиляції. Великим успіхом дослідів Фішера є отже: 1) До продукції коксу можна вживати найдешевшого роду вугля т. зв. брунатного, якого Німці добувають 140 міл. тон річно 2) кошти продукції коксу значно менші, бо спосіб продукції простійший (непотрібно дуже дорогого урядження для атмосферичного давлення) 3) Крім доброї якости коксу одержується також 5 відсотків плинних ропних продуктів, що вартістю зовсім не уступають земній ропі.

Німці починають тепер будувати в себе спеціяльні дестилярні, в котрих будеться перетворювати вуголь на кокс і ропу (мазь). Якщо лябораторійний здобуток Фішера дасться практично примінити в промислі і якщо Німеччина зуміє перетворювати весь свій брунатний вуголь на кокс і ропу, то тоді проблем плинного палива в Німеччині буде успішно розвязаний, отже і збільшиться економічна сила німецької держави.

Ми, українські державники, не сміємо ніколи забувати, що творчий консерватизм не має нічого спільного з реакцією якого-б то не було рода. *Др. Ігор Лоський*

БІБЛІОҐРАФІЯ

Др. Осип Назарук. **Преса.** Перша міжнародня вистава світової преси в Кольонії. (Враження і думки Українця). Бібліотека Української Христіянської Орґанізації ч. 8. Львів, 1929.. VIII, ст. 192.

Проминуть літа. Дасть Бог, виздоровіє і скріпне наш національний орґанізм, — ми станемо державним народом. Розцвите й наше культурно-національне життя й українська преса, зокрема українсько-католицька, стане могутнім фактором поступу й розросту нашої духової сили. Чи згадаємо тоді нинішні часи, тяжке положення і нерівну боротьбу за свою католицьку пресу?...

Праця др. Назарука — це не сухий опис міжнародної вистави преси в Кольонії. Ні. На живому, широкому тлі всесвітного, а радше ріжнонаціонального культурного пресового дорібку — малює автор у ряді пластичних картин нашу пресову... мізерію й некультурність. Перед очима читача, мов у кіновій фільмі, виринають поодинокі культурні країни й народи в образах своєї преси. Могутні всесвітні держави, як Анґлія, Німеччина, Америка і Франція, побіч маленьких державок, як Данія, Люксембурґ, Латвія, Норвеґія або Ісляндія. А от хочби ця маленька Ісляндія Ultima Thule, країна леду і вулканічних скал. Се самостійне королівство, що числило в 1928 році 102 000 (сто дві тисячі душ) убогого рибацького населення — могло почванитися на кольонській виставі своїми шістьдесятьма (60) пресовими орґанами. „І мимохіть тиснулися до голови думки: „А ти, Україно? Найкраща земле цвитуча, медом і молоком пливуча... Кількож ти маєш орґанів своєї преси?"..."

Др. Назарук один з найталановитійших українських публіцистів і мемуаристів: його спомини й описи читається — немов особисто переживаючи все те, що він — автор — бачив. Вартість опису кольонської вистави тим більша, що автор першорядний знавець журналістичного діла й сам активний католицький публіцист. Представляючи нашу велику пресову мізерію, він не обмежується виключно до ствердження фактів, але ставлючи західно-европейські народи як взірець, застановляється й шукає доріг, щоб робити, щоби було у нас краще. Тому „Преса" є також першорядним і скажемо необхідним підручником, порадником для українських народних діячів і орґанізаторів просвітно-культурного та національно-релиґійного життя.

„Преса" — це документ наших часів. Щоби пізнати та зрозуміти незвичайно важний проблєм преси — цього найуспішнійшого двигуна всякого культурного розвитку — необхідно сю працю др. Назарука прочитати.

З технічного боку — це на адресу видавництва — книжка булаб дійсно бездоганна, якби подано зміст розділів і статтей у цій, будь що будь, доволі обємистій праці. Чи ж справді наші видавці не мають ще зрозуміння для сих „дрібниць", які одначе так багато говорять про „культурність" видавництва. А коли вже місця не було, то чи не можна було вмістити оглаву на окладинці, замість подавати менше потрібний список (і то неповний!) праць автора.

Іван Аненко

„Правда" Листки для поглиблення світогляду. Перша серія. Ч. 6. **Модерна преса.** Львів, 1928. XVI, ст. 40. 2—видання.

Видавництво „Правди" має на ціли подавати в приступно-науковій формі відповіди на актуальні суспільні, фільософійні й релиґійні проблєми. В серії брошурок, які дотепер вийшли, находимо опрацьовання таких тем: „Математика і релиґія", „Голос катакомб", „Церква у боротьбі", „Чиїм ділом Церква" та „В царстві Антихриста". Найновіщий випуск призначений правдоподібно на „місяць доброї преси". „Модерна Преса" лежить перед нами. Заголовок цього випуска не відповідає властиво самому змістові, на котрий складаються дві статейки: „Сучасна преса" о. Василя Мельника та „Наші пресові завдання" Івана Гладиловича. Одна й друга стаття мають властиво пропаґандовий характер і наголовок „Пресові завдання" (так як це було в першому виданні) бувби для них більше відповідний.

Брошурочка ця може послужити досконалим матеріялом для організаторів у їхній пресовій акції. Багато находимо тут думок, фактів і статистичних даних про ворожу і католицьку пресу. Крім цього пробивається у цій книжечці сердечний запал і співчуття для справи поширення укр. католицької преси.

О. Д.

Андрій Чайковський: **Корнієнко, історична повість на три частини, Львів 1929. I-III.**

Читаючи перший том читач зацікавлюється: повість основана на повстанню Хмельницького захоплює цікавим сюжетом, відповідним стилем і живою акцією. Одначе вже на перших сторінках другого тому бачимо велику зміну. Повість перемінюється в звичайне переповідання історії (мимо цього, що як Жовті Води так і Корсунь просто так і надаються до живої акції) і поволі починає затрачувати „nervus rerum". Постаті бліднуть, а привязання Хмельницького до короля, мотивоване власною кривдою, задихає рабством.

Історична повість під сучасний стан теперішної ментальности повинна на мою думку мати одну з головних і спільних собі прикмет кіна й комедії: швидкість темпа. Тимбільше повість на три частини. Поскільки читач починається мучити описами чи то пак діяльоґами, ціли годі дошукатися. Це повинно бути одною з передумов сучасної повістевої форми.

Ми зовсім ясно й недвозначно здаємо собі справу, що в кожній повісті мусить бути тенденція, чи радше кажучи докладніще особиста закраска поглядів автора. Як воно не дивно, але книжку (а ще й історичну повість) читається і (може навіть мимоволі) переймається нею. Молодіж з історичних повістей пізнає свою історію і відповідно формує свій світогляд. Найкращим доказом хиба є історично-шовіністичні брехні Сєнкевіча. Навіщож отже вщіплювати свої (впрочім цілком неоправдані) субєктивні погляди про езуїтів, унію (ототожнювання!) чи православя. Правда! Автор як антідот придав тип Саніги („не в самім православлю корінь зла" II. 20.), одначе історична правда, не говорячи вже про сучасне, обєктивно скористалаби багато більше, колиб контрасти були зазначені виразніще і яркіще.

Навіщо отже йти слідами „історичних" плюгавств инших повістярів і вводити зайву й так шкідливу анархію вже й у так несуцільний орґанізм? Чи справді ототожнювати ідею з людьми є завданням сучасної історичної повісти? А як так, то де світло?*)

Л. Нигрицький

М. Дерлиця: **Марта, повість. Коломия 1928. Накладом В-тва „ОКА" стор. 96. 8⁰.**

Автор порушив у своїй „повісті" (поскільки таке оповідання можна назвати „повістю" як зазначено в підтитулі!) одну з дуже важних психольоґічних проблєм: гріх ради добра. На мою думку з виданням цього рода оповідань треба здержатися до часу, бо по виданню їх ледви чи вже вертається до цих питань, підчас коли в головному їх вповні нерозвязано. І так напр. „Марта", саме по собі незвичайно інтересне оповідання, просто одначе шкода, що така величезна (а для самої речі шкода) ріжниця є між початкои оповідання, завязком проблєми, а кінцем, вирішенням розвязки. „Розвалена звязь з Богом, з дітьми... звязь супружа". Автор безумовно зробив „Марті" шкоду, тимбільше, що мав повні дані як по стилю так і по формі акції, дати лискучу, справдішну повість, деб розвалена (вживаючи цього слова) звязь супружа льоґічно й систематично потягала за собою розвалення звязи з Богом і закінчувалася траґедією дітей.

Цеб одначе було, якби... й т. д. А перед нами сама річ і — і про неї ялобся нам говорити Позитивні прикмети оповідання: добре підібраний сюжет, жива акція, легка форма оповідання, часом навіть дуже схожа на популярне оповідання призначене для широких верств. Негативні: невдалий підхід до теми,— тому на мою думку невдалий, що по прочитанню цілого оповідання, читач не находить протиставлення рівного в силі й сильного в описі

*) Повість задля своєї релігійної тенденції до католицьких бібліотек зовсім ненадається.

(Ред.)

до опису гріха. (Розвалення звязи й наслідки). Себто отже річ етична в автора, при читанню в уяві читача прибирає неетичну закраску а таким чином, як звісно, стає літературою бульвару чи знову деструктивним елементом. Я рішуче застерігаюся, що „Марта" є таким твором, але повторюю, м о ж е ним бути. А це вже, на жаль, обезцінює її в наших очах.

Л. Игрицький

J. Emonts: **Kenata Buafu — Duch Trwogi. Powieść podróżnicza. Bibljoteka „Przygoda" t. 1. Instytut Wydawniczy „Dobra Książka", Lwów (1928) стр. 207. 8**

P. Lhande: **Bilbilis. Bibljoteka "Przygoda" t. 2 „Dobra Książka" Lwów (skrytka pocztowa 155) стр. 208. 8.**

Можна тільки жаліти, що обі повісти вийшли не в українській мові. Як одна так і друга являються безсумнівно цінним вкладом у перекладну літературу, тимбільше, коли візьмемо під увагу сьогодняшне сміття книжкового ринку. „Дух тревоги" це повість, дуже цікава, писана легко й живо, надається головно для молодежи. Постать місіонаря серед диких муринських племен, їхні забобони, чарівники й несамовиті події, держать читача в напруженню і велять йому не скорше покинути книжку поки не прочитається останньої сторінки. З другоїж сторони знова, висока ціль місіонарів: привернути любов ворожих собі племен і защіпити вічні слова Христа в їхні душі, не разить своєю тенденцією, а є ніжно й безпретенсійно представлена.

Зовсім иншим твором є одна з найкращих сучасних есхатольогічних повістей „Більбіліс". Лянд, краще від фільософа Бензена, зумів представити кінцеві події світа. Ціла акція повісти, вміло удержана чудово-легким, типово французьким стилем, дозволяє нам перебувати в перецивілізованих товариствах люксусових дансінгів і міліярдерських принять, над котрими висить заглада світа. Останні балі, упадок акцій, катастрофи біржевих спекулянтів, вуличні б йки — все це неначе в калейдоскопі пересувається перед нами, переносячи нас в инший світ. Бо зі старого світу повстає—новий світ, вибудований на нових основах: „одна раса, одна мова, одна віра". А між тим любов двох незіпсутих сердець ... Неначе анальогічно до Честертена виступає в Лянда, священик-учений (у Честертена силою контрасту до пуританських забобонів — священик-детектив), котрого можнаби порівняти з рівнож по мистецьки зазначеним типом священика - дослідника в „Богині помсти" Поля Буржé. А врешті одна з найкращих (побіч образів кохання музики) сторінок повісти: смерть папи Урбана IX, що погаслими очима вдивляючися в синю далечінь шепче збілілими устами, так, що ледви чує його наслідник Петро II.: Roma...

Р—о.

ВИАВЛЕНЬ в ідеї Української Трудової Монархії хотіння державного буття для Батьківщини може бути здійснене тільки активною, сильною і довготревалою організацією, без якої політична боротьба в чужоземним вивиском і кольоніяльним хаосом Української Землі есть безпутньою шарпаниною.

В. Липинський

ВЛАДА, Територія, Громадянство — це три основи державного думання. А державне думаня, це основа державного ділання: політичної творчости, а не політичної руїни.

В. Липинський

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

Накладом Української Академії Наук появилося збірне виданнння розвідок і статей посвячене жидам на Україні.

Інститут Білоруської культури перемінено на Білоруську Академію Наук.

На пресовій виставі в Кольонії вкрадено шість цінних рукописів з музейної бібліотеки в Моґунції.

Помер знаменитий критик і історик московської літератури И. І. Айхенвальд, у 57. р. життя. Він редаґував літературний відділ берлінського щоденника „Руль".

В перших днях січня минуло 10 літ від смерти відомого творця т. зв. „телеґрафічного стилю" в письменстві, німецького письменника Петра Альтенберґа.

В нужді на піддашу в Парижі помер славний колись а забутий тепер французький письменник Танкред Мартель. У звязку з його голодовою смертю французька преса помістила ряд статей про нужду й невідрадні обставини сучасної інтеліґенції.

В льондонській церкі св. Павла відбулася вистава штуки Джером К. Джерома. Сотрудник парохії виголосив з амвони проповідь про мораль театру.

В Бремі накладом Шінемона вийшли незвичайно цікаві причинки до історії німецької літератури п. з. „Заборонена література". Другий том цеї публікації сягає найновіших часів і кидає цікаве світло на діяльність цензури.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Це число виходить з пів-місячним опізненням зі слідуючих причин: адміністрація нашого журналу від „УХО"-ї перейшла до в-ва „Добра Книжка"; друкованння перенесено до Львова а сталося це в час завалення львівських друкарень передсвяточними роботами; треба було наладнати й примінити до змінених умовин редакційний апарат, бо „Поступ" виходить починаючи з цим числом вже як місячник а не як двомісячник. Редакція просить вибачення у Читачів за це спізнення.

Слідуюче число вийде мабуть також з деяким опізненням, через це, що дописувачі й співробітники не мали ще змоги примінитися до зміненого часу виходу журналу. В це число ввійдуть (незначну зміну застерігає собі редакція) такі статті:

Ол. Бать: Травневі польські події в історичній перспективі
Он. Дністровський: Галицькі соборники
Б. Монкевич: Бій під Крутами
Л. Нигрицький: Розкладові елєменти літератури сучасности
І. Гладилович Причини неуспіху католицької акції у нас
Р. Зубик: 300-літній ювилей львівської почти
Місячна Хроніка, Зі світа, Бібліоґрафія і т. д.

Наших теперішніх Співробітників і Прихильників просимо не відмовити нам і надальше своєї цінної помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо надсилати на адресу редакції:

Львів, ул. Кльоновича ч. 8|II. телефон 4—48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

Начальний редактор приймає кожного дня, крім українських свят, від 5—6. год. вечером.

Видавець і відповідальний редактор Олександер Мох
З друкарні Ставропиґійського Інституту у Львові

БІБЛІОТЕКА НАУК.ТОВ.ім.ШЕВЧЕНКА

Даром

даємо сього року кілька премій для всіх, хто приєднає нам передплатників!

Ті премії такі:

Книжками

1) **А. Лотоцький: Кужіль і меч** – історична повість (ціна 4 зол.).
2) **М. Ценевич: Злощасний самодвіт** — історична повість (ціна 4 зол.).
3) **А. Шмітт: Католицька апольогетика** (ціна 4 зол.).
4) **Л. Вволлес: Бен Гур** — (історична повість з часів І. Христа (ціна 4 зол).

Пренумератою

5) **Цілорічна передплата „Поступу".**
6) **Піврічна передплата „Поступу"**

Готівкою

7) **100 золотих пол. згл. їх рівновартість у долярах.**

Хто може ті премії даром дістати?

а) **Премії 1, 2, 3, 4 і 6 дістане кожний, хто приєднає 2 передплатників „Поступу" і пришле нам готівкою цілорічну передплату за них і за себе (30 зол.).**
б) **Премії озн. числом 5 дістане кожний, хто приєднає 4 передплатників „Поступу" і пришле за них і за себе цілорічну передплату (50 зол.).**
в) **Премію готівкову (під ч. 7. дістане кождий, хто зєднає „Поступові" 50 цілорічних передплатників і пришле за них передплату (500 зол.).**

Щоб одержати премію треба конечно:

1) зєднати **цілорічних** передплатників, 2) прислати за них і за себе **готівкою цілорічну передплату,** 3) **зазначити точно адреси** їх і свою (разом три) та вислати се письмо до адміністрації, 4) зробити це все **найдальше до 15. лютня 1929. року;** 5) зазначити котру з книжок хоче дістати як премію.

Назвиська всіх тих, що відповіли цим вимогам і одержали премію, будуть випечатані в 3-тім числі (березневім) „Поступу".

Як приєднувати нових передплатників?

Найперше відвідайте свояків і знакомих та покажіть їм це число „Поступу".

Згадайте їм про се, що „Поступ" це найстарший (виходить уже 9-тий рік) та одинокий католицький журнал для інтеліґентних українців-державників.

Скажіть, що є обовязком кожного доброго християнина спомагати передплатою свою пресу і тим ставити відпір злій пресі.

Пригадайте, що „Поступ" стоїть на рішуче державницькій ідеольоґії — спомагаючи так усі державнотворчі й поборюючи хаотичні сили Української Землі.

Відповіджте наґативно на всякі закиди, прим.: — „Поступ" виходить тільки для студентів (так було давніше, але від двох літ уже так не є), або, —„Поступ" видаєтся для поборювання української ідеї' (спитайте **де і коли** це в „Поступі" робилося; закид без доказів не має вартости) і т. п.

Зверніть їм увагу на се, що „Поступ" виходитиме в сьому році як **місячник,** що буде **ілюстрований**; що його **зміст буде цікавіший а обєм більший** (хоч буде здаватися тоньшим через те, що ілюстраційний папір тоньший на половину від минулорічного), бо вживатимемо більше скупленого складу черенок; що будуть приєднані **нові співробітники**; що вкінці **передплата** не підвищена, а дальше **дуже дешева** (цей склад, що його дає одно число „Поступу", заповнивби як книжка 8 аркушів 8°, отже яко книжка коштувавби бодай 2 зол., а так коштує тільки 1 зол.

Коли хто не має грошей на цілорічну передплату (10 зол.), нехай пришле піврічну (5 зол.), зґл чвертьрічну (3 зол.); можна також присилати передплату за кожне число (що місяця по 1 зол.). Знайте, що передплата „Поступу" коштує 4 сот. денно; чи це так дорого? Чи не варта жертвувати на духову поживу тих 1—2 папіросів денно чи 2 бохонців хліба місячно?

Отже до діла! Кому дорогі: релігія, лад, державницька ідея, сей ставай у лави прихильників „Поступу"! А прихильником його тільки сей, що показує цю прихильність ділом: передплатою і приєднуванням передплатників!

Адреса для всіх замовлень:
„Поступ" —Львів— Кльоновича 8. II.
Телєфон 4—48.

Друкарня Ставропиґійського Інституту у Львові.

Надіслані книжки й журнали

(Авторів і видавців просимо надсилати книжки для зазначування в сій рубриці). Книжок тут оголошених Редакція тим же оголошенням іще не поручає.

Бюлетень Гетьманської Управи. Ч. І. Січень 1929 р. На правах рукопису. Ліюґрафовано IV° ст. 42. Зміст: Вступ. Частина офіційна: Наказ Гетьманській Управі на час перебування на еміґрації. До питання про реорґанізацію. Посмертна згадка. Частина неофіційна: Н. Кочубей: Українська Державна Армія чи Військо Української Народньої Республіки. В. Залозецький: До характеристики класократичною методу орґанізації. Н. Кочубей: Що пишуть про гетьманський рух українські політики. З листування Гетьманської Управи: З листа Гетьманської Управи до п. Р з дня 13. IV. 1929 в справі земельного питання. З листа Гетьманської Управи до п. Ґ. з дня 8. V. 1928 в справі релиґійної боротьби в Галичині. З минулого: Відносини з Доном. Від Гетьманської Управи.

Можна замовляти по адресі: N. Kotschoubey, Berlin N W. 7, Schliessfach 63. Deutschland. Ціна числа з пересилкою 1 зол.

Dr. Domet Oljancyn: Hryhorij Skoworoda, der ukrainische Philosoph des XVIII. Jahrhunderts und seine geistig-kulturelle Umwelt. Ost-Europäische Forschungen. Band 2. Berlin 1928. 8 стр. Ost-Europa-Verlag

J. Emonts: Kenata Buafu. Duch Trwogi, powieść podróżnicza. „Dobra Książka" Lwów 1928. стр. 207 8°.

Pierre Lhande: Bilbilis 1929. Lwów стр. 228 3° „Dobra Książka".

М. Ценевич: Злощасний самоцвіт повість з козацьких часів „Добра Книжка, 86 випуск Р. Б. 1928. стр. 224. 8°. Львів.

А. Лотоцький: Лицар в чорнім оксамиті, повість з козацьких часів „Добра Книжка". 1929. Львів, стр 243 8°.

М. Дерлиця: Марта, повість. Коломия, 1928. Накладом Вид-тва „Ока".

О. Лещук: Ждала, ждала козака й инші оповідання Львів 1928. Бібліотека „Нового Часу" ч. 28 стр. 80. 8°.

Б. Гомзин: Трійзілля (поезії) Прага 1928. стр. 54 В-тво „Самотужки"

М. Рудницький: Нагоди і пригоди, оповідання Е-тво „Ізмарагд", Львів, 1928. стр. 264.

V. Vilinský: Rusky Národ a sjednoceni cirkvi. Olomouc 1928. Nákladem Apoštolatu sv. Cyrilaa Metoděje. стр. 64.

Вістник Українського Національного Музею - Архіву при Укр. Інституті Громадознавства в Празі. Прага 1928. Ч.1.

Життя і Знання. Січень 1929 Ч. 4. (16).

Більшовик України 21—22 1928. Держ. Вид. України.

Студенская Думка, Вільня 1928 ч. 10.

Die Wacht Nr. 11. 12. 1928. Düsseldorf.

Luč, Zagreb, Nr. 12. 1928.

Deutsche Jugendkraft Nr. 22. 1928. Düsseldorf.

Apoštolat sv. Cyrilla a Metoděje, Olomouc 1928. č. 12. 1928.

Wiadomości Literackie Nr. 2. 1929. Warszawa.

Wiadomości Katolickie Nr 1. Kraków 1929.

Душпастыръ. Ч. 1. 1929. Ужгородъ-Пряшевъ.

Przegląd powszechny, tom 181, Nr. 541. styczeń 1929. Kraków.

Ми Молоді, орґан українського протиалькогольного руху. Рогатин, січень-лютий ч. 1—2.

Chryścijańskaja Dumka, Hod II. Nr. 1. Biełaruskaja katolickaja časopiś. Wilnia 1929.

Духовний Сіяч, церковно-народній журнал присвячений справам Православної Церкви ч. 1. 1929. Кремінець.

На Місяць Доброї Преси

(продовжений до 15. II. ц. р.)

поручаємо такі видання:

	зол.
Др. О. Назарук: Преса	3—
Модерна преса	—·50
Нове апостольство (пресовий апостолят)	—·20
Місяць доброї преси (летючки) за сотку	1·—
Стань і читай (афіш) *даром*	
„Добра Книжка“ — ч. 3-4 (1928) (великий спис добрих книжок) *даром.*	

Бібліотека Історичних Повістей

1) *В. Недоля*: *Пригоди запорожських скитальців* (пригоди козаків у початках 18 стол.)	4·—
2) *А. Лотоцький*: *Кужіль і меч* (життя геройської княгині Настасі Слуцької)	4·—
3) *Л. Вюллес*: *Бен Гур* (повість з часів І. Христа)	4·—
4) *Б. Монкевич*: *Слідами новітніх Запорожців* (спомини з походу на Крим у 1918 році	4·—
5) *О. Лещук*: *Кровавії сліди* (життя нашого жовніра-героя в 1918—19 роках)	4·—
6) *М. Ценевич*: *Злощасний симоцвіт* (природи хлопця серед козаків і турків)	4·—
7) *А. Лотоцький*: *Лицар в чорнім оксамиті* (про гетьмана Ружинського)	4·—

Хто замовить усі 7 випусків, платить замість 28 зол., тільки 25 (вже з почтою). Гроші треба прислати наперед.

Наша Релігія.

Др. Я. Левицький: *Пастирське богословє*	5·—
Др. А. Шмітт: *Католицька апольогетика* (оборона віри проти закидів)	4·—

Обі книжки коштують у „місяці доброї преси“ замість 9 зл., тільки 7 зол. Гроші треба прислати наперед.

Для Світла.

	зол
1) *Жінка й дитина на Радянщині* (в царстві Антихриста)	—·50
2) *Большевики й селянство*	—·50
3) *Мученицьке Мексіко* (як там мучать за віру)	—·50
4) *У невидимій сіти* (хто тепер над світом пан, є і як)	—·50
5—6) *Нове джерело багатства* (як збогачуватися, годуючи шовковика)	1·—

Всі 6 випусків разом (замість 3 зл.) коштують у „місяці доброї преси“ тільки 2 зол.

Новости з 1928—1929 рр. (повісти)

Б. Лепкий: *Полтава* т. І.	8·—
— „ т. ІІ.	10·—
в переплеті за том о 3 зл. більше	
— *Мотря*, 2 томи	19·80
— *Не вбивай*	9·90
— *Батурин*	9·90
Меріям: *Чорний сніг* — новелі	2·—
Гриневичева К.: *Шеломи в сонці* (істор. повість)	5·—
Купчинський Р.: *Курилася доріженька*	4.—
— *Перед навалою*	4·—
Костомарів М.: *Куделя* (істор. повість, для старших)	5·—
Грінченко Б.: *Під тихими вербами*	4·80
Лещук О.: *Ждала козака* (оповідання з 1918 р.)	1·—
Семчук С.: *Пророки*	1·50
Д. Ч. Честертен: Знак зломаного меча	—·50
М. Е. делле Граціе: Два вороги	—·50
Б. Полянич: Перша ніч	—·50
J. Emonts: Duch trwogi	4·
P. Lhande: Bilbilis	4·—

Всі тут оголошені й багато инших добрих та цікавих книжок подає спис „ДОБРА КНИЖКА“ ч. 3—4. (даром).

Гроші й замовлення просимо адресувати так:

„ДОБРА КНИЖКА“ — Львів

p. Lwów — skr. p. 11.

PORTO OPŁACONE RYCZAŁTEM

30429

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЗМІСТ

Б. Гомзин: Негідь — *Ґ. фон Лє Форт*: Гимни до Церкви — *В. Матісен*: Годинник — *В. Лімиченко*: За віщо? — *А. М.*: * * * — *О. Бать*: Травневі польські події в історичній перспективі — *Р. Зубик*: 300-літній ювилей засновин львівської почти — *І. Гладилович*: Ідея і тактика — Католицька діяльність Сіґрід Ундсет — *Б. Монжевич*: Бій під Крутами — Місячна хроніка — Бібліоґрафія — Літературні замітки — З природи й техніки — Посмертна згадка.

ЛЮТЕНЬ

9 РІЧНИК 1929 2 ЧИСЛО

Від Редакції

Чергове число нашого журналу (т. зн. за березень) вийде вже правильно в останніх днях лютня. Ізза великого навалу матеріялів в оце число не ввійшли статті, подані передше, як рівнож і бібліографія. Вони ввійдуть в чергове число, яке міститиме крім белетристики:

Он. Дністровський: **Галицькі соборники**

Л. Нигрицький: **Розкладові елементи літератури сучасности**

Ол. Бать: **Травневі польські події в історичній перспективі** (докінчення)

Стаття *В. Липинського* **в „Пшеґльонді Вілєнськім"**

Я. Боженський: **Срібні тіни** (дещо про фільмове мистецтво)

Місячна хроніка, Зі світа. Всячина, Криве дзеркало и т. д.

Наших теперішніх Співробітників і Прихильників просимо не відмовити нам і надальше своєї цінної помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо писати читко на одній сторінці (по можности на машині) і надсилати на адресу редакції

ЛЬВІВ, ул. КЛЬОНОВИЧА Ч. 8/II, телєфон 4-48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

Начальний редактор приймає у вівторок і пятницю між 5—6 год. вечером.

Національний Музей

Поступ 2, 1929.

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

Борис Гожзик

НЕГІДЬ

Яким вітром занесло її на бесарабщину, мара її знає.

Казали з Добруджі якоїсь, там і чоловік її, переказували. Одне слово — зайда.

Так ось оця Флочиха вчителькою була.

І все б нічого... Сиди собі та дітей розуму навчай... Так ні! Мало їй було.

Все нишпорить по селу, щось ніби винюхує, а очі так і липнуть до рота, як мухи до патоки. Сверликом у груді лізе, масличком по жилах розливається, серце витягає, душу мужицьку розглядає...

А потім чай у земського попиває, канхвети, як та миша, хрумкає та людські серця ласицею на шмаття рве, гадюкою сичить на вухо, закрутки завиває на думки...

А дзвіночок земський потім по селах розливається. На що молдавани, та й ті потилицю чухають.

Одне слово — негідь!

Та що чай!

Урядник, так той усе листи їй щомісяця пише... Пазина, наймичка урядникова, казала бабам, що це він борг Флочисі повертає, що-місяця 25 карб. у конверту вкладає. І де це вона тих грошей назбірала, що людям напопозичала?

Та що селяне!...

Ось, панотець Христофор, спокійний та лагідний чоловяга був, а ласкавий, аж янголики в церкві біля Божої Матері радісно всміхаються, як почне він службу Божу правити...

Так і той спокою не мав...

Усе Флочиха на нього пише, що й те не так, і те не так. Усі люде в одну душу: негідь!

А їй хоч би що. Яструбом ненажерним понад селом колує.

*

Аж ось німець війною пішов на царя.

Вже й гармати десь далеко заграли... Смуток пройшов через село, парубків та чоловіків із собою до міста повів, сльози та журбу полишив.

Принишкло село... Молодиці та дівчата, мов те цвіття по морозі.

Де сміх? де пісня дзвінка? Все нишком та тишком.

Зірветься голосне слово, Боги суворо з докором з кута подивляться і зникне зухвале в безвістях глибоких.

А Флочиха голубкою по селу, хоч до рани прикладай, а оченятами сверлує, носом вітрить... Серце тобі шашелем точить, аж млісно стає.

Тьмяно, задушно стало на селі.

Хмари сонце поховали, тінями чорними ходять.

І не впізнаєш нікого.

І піп аж ледве ходить. Горе людське тягарем на плечі старенькі .. Батькам та молодицям листи читає...

З кривульок тих писаних крівця падає на серце, слізми з очей повертається.

А дзвін на подзвіння: бум, бум, бум...

Мов терпугом по серцю.

Серце крається попові — хресники ж усі його.

А в церковці Божій вже й янголики не всміхаються, ручентками сльози витирають та до Матері Святої слізоньки ті простягають, немов питають: мамо, мамо, за віщо?

Йоська крамар, старий жид, головою хитає: Ой-йой, йой буде, ще буде ..

А дядьки, повно їх у крамниці, й собі похитують у відповідь головами й думу нестерпну думають.

Щось скребе на серці, мов миша в коморі, ось пролізе до голови та тут як у тумані бється птахом, а потім випурхне на волю, розпливеться в пасмах синіх диму з корінців і туди, де хмари земні зливаються з хмарами небесними, де громи гарматами обернулися.

А земський із дзвіночком уганяє...

А дзвіночок тужно-тужно грає...

А дзвіночок ялівок із хижок виганяє...

А дзвіночок зерно із комори висипає.

Далі то й дихати не стало чим..

Той дзвіночок, диви, потяг із собою діда Онихвата й Селющенка Петра... Казали, що про війну й про землю вони балачку зняли та Флочиху твердим мужицьким словом помянули.

*

А Флочиха вже й писарює...

Часу їй нема сердешній одпочити.

Все на поштових конях Нехтодових. Ці вже її добре знають. Прийдуть у двір... боками роблять, на пашню й не дивляться. Так то тяжко було возити її.

А сухенька була, мов той опеньок.

Серце важке в неї було, спокою їй бідолашній не давало.

Жене й жене: „Меходій, поганяй".

Нехтод, молдаван, оце було не витримає та й крізь зуби по своєму й пустить: Минка тяр драчій сер менинче! *)

— „Що ти кажеш"?

— Та то я на коней! — цвіркне й почне періщити з пересердя коненят. Забудеться та й запалить. А вона шулікою на нього: „Скільки казала тобі... Не можу твого запаху чути".

Гай-гай, Нехтодові коні, ті добре Флочиху знали.

*

Ось уже край, здавалось...

А воно щось бігло тими дротами, землею дудніло, а серце змучене мужицьке тремтіло й раділо...

Ось-ось вогником займеться, пожежою спалахне...

А Флочиха щось чує... ще більше селом нишпорить...

А тут і попа вже до начальства кличуть... Зібрався старенький та й потарабанив у місто.

Засмутилися хати, наїжилися — чекають.

А піп тобі повернув веселий — радісний, а на рясі червона биндочка горить...

Дзвін вдарив до церкви, та радісно так: бом-бом-бом! бом бом-бом!

Ніби на Великдень! Радісно всім і боязко чогось. Чогось серце завмираючи чекає.

Піп людей на Службу скликає.

А тут тобі і Флочиха на порозі. Низько кланяється, а крізь тоненькі губи гадючкою солодкою повзе та до серця заміряє: „А що це в вас, отче, за квіточка на грудях, може який ордер дістали"?

Та ні, мабуть, не ті вже часи настали.

„То крівцю пан Біг ізібрав, а вона із серця трудного червоною квіточкою зацвіла..." й не докінчив.

Чорна пляма ласицею кинулась і.. зникла.

Лише березневі промінчики ласкаво всміхаються до попа з біленьких фотелів. Посміхнувся і собі лагідно піп, сивою головою похитав: „Так, так, гріхи наші, Христе Боже" — і до церкви потюпав.

В церкві повнісенько. Піп молебен править... А янголики знов усміхаються...

А повз церкву дзвіночок як не заплаче, а колеса як не затарахкотять...

У вечері баба Докіца по сусідах ходила та розповідала: „Чую дзвонять, зібралася я до церкви, думаю, забіжу до куми Харити, разом підемо, аж ось повз мене Флочиха мов буря на Нехтодових конях... Нехтод блідий похнюплений, а в неї очі блискавками горять... Ну, думаю, біда...

„Я аж перехрестилася й Заступниці молитву проказала. Повернули це вже з церкви, я ще забарилася в куми. Вертаю домів, аж хтось їде. Дивлюсь і очам не вірю...

---

*) „Щоби тебе чорти зїли".

Воно чи не воно?.. І ніби Нехтодові коні, й ніби Нехтод, і ніби не вони... Проказала я. „Свят, свят". Ні, дивлюсь, вони: коні по господарському трюх-трюх, Нехтод цигарку пихкає, а сам як мальва сяє.

„Кинула я оком на Флочиху... Мати, пресвята Богородице. Лиця й не видко, й сама скулена, тілько на грудях червона бинда, як звізда горить".

Бач і на неї кінець прийшов!

Але і стяжка та не врятувала.

Мусіла винестися та біда з села — народ постановив.

Мабуть, ще правда на світі не перевелася.

Гертруда фон Ле Форт

ГИМНИ ДО ЦЕРКВИ

Продовження

ДО ЦЕРКВИ

Поворот до Церкви

УПАВ я на віри твоєї закон немов на обнажений меч!
Розуму мого нутром пройшло його вістря, світилі пізнання мойого нутром!
Ніколи більш не йму я похожати попід зорю очий моїх й при кріпости моєї костурі!
Мої береги рознесла ти і насилу вчинила землі під ногами моїми!
Мої судна ганяють по морі: всі якори мої ти розкрутила!
Думок моїх ланци розбиті, понад безоднею немов пустар стрімчать!
Блукаю, наче птах довкола батьків моїх хати, чи не найду щілини де, що твоє чуже світло впускає.
Але скрізь по землі нема ніякої, крім рани в духові мому —
Упав я на віри твоєї закон немов на обнажений меч!

А ПРОТЕ виходить ще сила з терня твойого, й з проваль твоїх лунає спів.
Тіни твої на серці моїм наче рожі лежать, і ночі твої немов вино міцне:
І хочу любить тебе ще й там, де любов моя к тобі кінчиться.
І хочу хотіть тебе там ще, де я більше не хочу тебе.

Де я сам починаю, там хочу заперестати,
і де перестаю,
там хочу повік залишитись.

Де ноги мої противні йти зо мною,
клякнуть там хочу,

В осені гордости леготом стати хочу
і снігом в сумніву зими.
Так, наче в снігу гробах нехай спить
вся трівога у мині.

Перед скалою навчання твого я хочу порохом стати
і попелом перед завіту полумя мтвого —

Рамена мої зломить я хочу, чи не обійму тінню їх тебе.

І ГЛЯНЬ, закона твойого голос до мене глаголе:
Що розбиваю я, не є те розбите,
і що я в порох гну,
угору те возношу!

Для тебе безласкавою я з ласки стала й немилосерною із милости:
Тебе осліпила, щоб розпливлись твої границі,
Тебе отінила, щоби обмеж твоїх ти не найшов.
Як море ковтає остров, так я тебе проглинула,
щоб виплавить в вічне тебе.
Твойого розуму поруганням я стала і насиллям природі твоїй,
Щоб немов вязня розкути тебе і перед брами духа твойого вирвать тебе.
Бо куди найглибша глиб твоя спрагнулась,
там землі тієї більш не бють криниці,
І остання де твоя німіє туга, там усі часу годинники стоять мовчки.
Глянь на крилах моїх білі тіни Иншого несу я,
І на чолі моїм Тогобічнього прочуть береги!
Тому мені буть пустарем у пізнанні твойому і погубою на твоїх устах,
Та душі твоїй я зрив і шлях у рідне і понад хмарами її із Богом мира лук.

ХТО ВИРЯТУЄ душу мою перед словами людий?
Згучать вони з далини наче сурми, та коли близше підійдуть, тільки брязкала носять вони.
Вони друться вперед з прапорами й хоругвками, та коли втишиться вітер, перестає маяти вся їх поставність.
Почуйте ви голосні й нахабні, ви, духа вітрокрути й ви, діти сваволі вашої:
Ми заспраглися при джерелах ваших, заголодувались ми при страві вашій, сліпі ми стали при ваших лямпадах!
Ви наче та вулиця, що ніколи не наспіває,
ви мов манюсінькі кроки довкола нас самих!
Ви наче води движучі, заєдно в ваших устах пошум ваш власний!
Нині колиска ви правді вашій а завтра стаєте також і гробом для неї!
Горе вам, вам що хватаєте нас руками: душу можна злозить тільки Богом!
Горе вам, вам, що поїте нас чарками: душі треба дати вічність!
Горе вам, котрих вчить пусте ваше серце!
Священик при вівтарі не має обличча, й рамена, що Господа підносять, немає в них окрас чи порошин,
Бо кому Бог говорити каже, тому каже мовчати, і кому запалює духа, той гасне.

ТИ ОДНА моєї шукала душі! Хто хоче обмежити право буть вірним тобі?
Душа моя була мов дитина, що її підкинено в тайні.
Була вона сиротою при всіх столах життя і вдовою в раменах любка.
Мої брати згордували нею і мої сестри були мов сторонські для неї.
Мудрі світа зрадили її.
Коли вона спрагу мала, давали вони їй минуще, і коли вона побоювалася, мовили їй: тож ти зовсім ніщо!
Відіслали вони її до серця мойого, начеб вона була кроплею крови його.
Відіслали вони її до розуму мойого, неначебто вона думкою була.
Й була вона мов дичина в лісах гонів темних
і мов заляканий птах у вселенній мертвій.
І була вона наче ця, що життя все вмирає.
Але ти молилася за неї, й це вирятувало її,
ти жертвувала за неї, і з того прохарчувалась вона.
Ти оплакувала її мов клейнод, тому голосить вона імя твоє.
Ти вознесла її мов королеву, тому лежить вона у стіп твоїх.
Хто хоче обмежити право буть вірним тобі?

Вільгельм Матісен

ГОДИННИК

(Докінчення)

Коли я прибув у хату, то як завсіди так і тоді перш усього подбав про свої цвіти. На сам кінець занявся я китицею дикої рожі, яка стояла у мене на столику. Старанно пообтинав я відцвилі рожечки, вилив стару воду, а налив у вазу свіжої. Опісля серед думок поклав я новий годинник під китицю, яка складалася тепер уже тільки зі самих пупянків.

На диво не снився мені годинник сієї ночі, та заедно бачив я перед собою рожі. Не мав я одначе ясних споминів про сі помотані снища. Знав я тільки, що рожі до когось там промовляли на своїй чудній мові та чув, як вони пахли.

Другої днини збудився я дуже пізно. Сонце стояло вже високо. Я встав, та мав почування, що спав погано. Бач здавалося мені, що всю ніч жив не своїм життям а чужим. Тодіто нагадав я собі знову й годинник. Сейчас перейшов я у робітню, щоби оглянути сей дрібненький мистецький твір при денному світлі. Перше, що побачив я в кімнаті, се були мої рожі; мало не всі їх пупянки розцвіли через ніч, а вся кімната була повна їх пахощів. Другий погляд звернувся до годинника. І ось знову видалося мені, що я у сні. Невже сей годинник живе тепер у якомусь зовсім другому світі? Зі скаженою швидкістю бігли вказівки довкола вказівника, а секундової вказівки зовсім не було й видко. Швидче чим у нас мінути, минали місяць за місяцем. Глянув я на число літ і побачив виразно 18. Та вказівки летіли дальше, тікали місяці – ось годинник вказує березень, ось квітень, ось травень, вкінці почувається голосніщий звук, бож се був саме червень — ніби дзвіночок дзвонив — а там посувається річня вказівка і показує 19! Що се за числення? Коли узяв я годинник до руки, то видалося мені, що держу в руках якусь незвісну планету, що живе окремим, своєрідним життям. Вона здавалася мені тяжкою і щораз то тяжшою, а в її тьмавому нутрі скривалося щось нечуване, несамовите. Тай навряд чи питав я ще. що саме і як діється. Бо й чи жив я ще взагалі у світі?

Швидким рухом сховав я годинник у кишеню — се моя хозяйка застукала до дверей, а там і увійшла зі сніданням на підносі. Вона накрила стіл і поклала побіч почту, якою я сейчас занявся. Бач не мав я найменчої охоти запускатися з сією доброю жінкою в один зі сих безконечних розговорів про ціни вугля та хліба, або про сусідів. Сим разом стара штука вдалася і хозяйка лишила мене самого. Та з почтою одержав я рівночасно також коректу мойого нового твору. Тимто й забув майже про годинник і став з цікавістю переглядати аркуші, бо правду кажучи, з цього твору не тямив вже нічого крім мельодії. Першим словом, яке прочитав я, було:

„Media vita in morte sumus", тобто: Серед життя окружає нас смерть. І нагло нагадав я собі годинник знову. Легка дрож проняля мене, коли я нагло почув його чикання та його дивовижню вагу. Мимохіть мелькнула гадка, що я на ділі приніс собі в хату домовика. Але ні — треба було вибити собі з голови сі дурниці, яких вину поносила очевидно тільки несамовита поява чарівника, а хто знає, чи й не вчерашнє вино. Бо, що хід сього годинника був зовсім не схожий на хід якогонебудь порядного годинника теперішности, то се було хиба більш чим самозрозуміле з огляду на його вік.

Та проте справа ся займала мене неподільно навіть підчас снідання та підчас коректи і то мимо моєї волі. Я рішився таки сейчас запитати про гадку одного приятеля, якого збірка годинників моглаби стати славою неодного музея. Бач він збірав їх не тільки з мистецьким смаком, але й із основним знанням. Я відложив отже папери, а пів години опісля сидів я вже напроти приятеля й видобував з кишені годинник.

— Яка твоя гадка про нього? — спитав я.

Він глянув на мене, а там, і наклонив своє бліде, розумне лице над сим мистецьким твором. Приглядався йому довго, потряс головою, видобув з футералу чималі окуляри у роговій оправі і знову приглядався годинникові —а там наміть заложити окуляри, всадив у праве око люлу. А тоді знову потряс головою. Опісля пробував відчинити покриву.

— Ні, — сказав врешті півголосом, —се неможливе! Оправа є прилютована...

—Алеж прошу тебе, друже,—закликав, я—се хиба виключене! Прецінь горяч розплавленого металю мусілаби усе поні-вечити!

— Певно, певно! Та проте воно так є. Я й сам не розумію сього.

— Хай і так, але годинник сам собою?

—Що до сього, то се для мене справді загадка. Се просто безпримірне. Правда, доволі є старих годинників, які показують так добре роки як і секунди, але цілий вигляд .. усе зовсім інакше. А там... він іде ще знаменито... тільки рік показує фальшиво.

— Так, — замітив я, — вчера вечером показував зовсім виразно 1925, та сьогодня ранком бачив я, як перескакує з 18 на 19...

— Не вже? — здивувався товариш, — а ось маємо 324... се дата нікейського собору, о скільки пригадую собі гаразд. Чи не мігби ти мені лишити тут сього годинника на кілька днів? Може бути, дам тобі таки красше пояснення.

На се я радо згодився, а коли по хвилі відійшов від товариша, то почував чималу полекшу, ось немовби визбувся з хати добрим способом злобного домовика — біса. Та проте вже слідуючої днини відчув я якусь несамовиту тугу за годинником, яка росла з години на годину аж до просто фізичного болю. І вже хапав я за капелюх та загортку, щоби відвідати приятеля, коли саме у сю хвилю задзвонив хтось до дверей, хозяйка відчинила, і у хату війшов мій друг. Його лице було блідше чим завсіди й мені видалося навіть, що в його волоссі провивається більше срібних ниток чим учера.

— Відношу тобі твій годинник! — сказав він сливе шепотом, наче боявся, що годинник, який він саме поклав на стіл, мігби се почути.

— Щож, — спитав я, — чи найшов ти у ньому щось замітнього? А там, що тобі властиво сталося? Як ти виглядаєш?

Втомлено, та все таки наче з полекшою опустився він на крісло.

— Чи знаєш ти, що́ саме показує сей годинник від учера вечера й то точно до мінути?

Я тільки глянув на нього: мене просто лякало дізнатися про се.

— Мій вік, — продовжав товариш повагом, — довжину моїх днів показує він саме... сьогодня ось знову о одну днину більше.

Я намагався, на вид безжурно, говориги дещо про случай чи як там. Одначе мій друг усміхнувся болісно і взяв знову годинник зі стола.

— Бачиш?—сказав, — трицять вісім літ, десять місяців, дванацять днів... се точно правда... Але се, що мене у даній хвилі так поразило, се ось що... от тут найшов я у прикрасах оправи отсей ґузик. Він двигається. Якщо його покрутиш, то механізм сейчас перескакує і годинник іде на задгузь!

— Узад?

— Так, до́ певної міри... Тільки що числа літ і днів не маліють від тої точки, до якої дійшли... Се не те...

Він цідив слова нехотя, немов жартом. І знову показав мені годинник.

— Трицять вісім літ, як сказано,— а тепер уважай! Тут покрутив маленький, ледви замітний ґузичок. На оден миг припинився хід годинника, наче биття серця, а там загуркотіло й забрязчало через хвилину, неначеб у ньому спустилася пружина. Счезли числа літ та місяців, обі великі вказівки повернулися швидко зправа на ліво раз — два рази, опісля успокоїлися за одним махом і годивник тикав далі. По секундовій вказівці бачив я сейчас, що годинник іде взад.

— Нумо! — сказав мій друг, — пригляньсь тепер числам!

Я похилився над стукотячим приладом ще дужче і нагло зірвався крайно заляканий.

— 0 літ, 3 місяці 12 днів, 1 година... прочитав я півголосом.

— Правильно! — кивнув головою приятель, — коли я в останнє дивився, то були ще дві години... Бачиш, як меншає число мінут?.. А врешті, чи розумієш те все?!

Я не відважився висловити здогаду, який зродився у мене.

— Ось усе, що остає мені з життя... — прошепотів він, — за три місяці та дванацять днів умру!

—Хай чорт пірве се прокляте нюрнберське яйце!* — гримнув я. — Вонож зводить з ума навіть тебе, що поміж усіми моїми товаришами найбільш тверезо думаєш! Ба, колиб так я... се булоби зрозуміле!

Він не відповідав.

— Ти росказуєш, — спитав, — що вчера вранці показував годинник девятнацять літ?

— Зовсім певно!

— Якжеж те можливе? Якщо він ішов узад, то хибаж се мавби бути останок твойого життя?

Я засміявся злісно.

— От не осмішуй себе! Усю ніч годинник лежав спокійно на столі оттут під китицею рож. Він мені навіть не приснився.

— Рожі! — промовив товариш, а в його розумних сірих очах блиснула іскорка розуміння. — Так, рожі! Видно, що в сей мент мали вони девятнацять літ.

— Хибаж я чарівник, щоби вмів через девятнацять літ переховати рожі свіжими?

Він усміхнувся,

— Невжеж людина розуму має повчити тебе? Чи ж бачиш, що сей годинник наставлений після людського поняття часу? У ньому може бути тільки одна душа... Се значить, що наколиб сі рожі були людьми, ось хочби дівчатами, то сі рожані дівчатка малиби саме девятнацять літ. Та ось, — тут узяв капелюх, — вибачай! Не хочу я вже нічого прогайнувати з моїх трьох місяців!

І заки я зміг відповісти йому хоч слово, опинився я одним один.

Чув я ще тільки його спішні кроки на сходах, що тихли з кождою хвилиною, аж втихли. Мене проняло жалібне почування наче при пращанню і розлуці.

Слідуючої днини мусів я в пильній справі поїхати у Швецію. Годинника не брав я зі собою. До товариша писав я сейчас зі Штокгольму, та не одержав відповіді. Тоді рішив продовжити свою поїздку і так переїхав я усю Швецію аж до Гапаранди, а звідсіля через Фінляндію подався у Гельсінґфорс. Одначе й тут не ждала мене ніяка вісточка від приятеля, якого речинець минав саме на днях і після трьох місяців ожидання й муки мало для нього початися красше життя. Щойно тепер міг наглядно пересвідчитися, що годинник очевидячки тільки закпив собі з нього.

Коли я висів з пароходу у Штеттині, роковий час уже минув. Наче освободившись від нічної змори, всів я до берлінського поїзду й розложив найновіщі німецькі часописи. Майже рівнодушно прочитував я їх і складав знову оден за другим.

— Добродію, ось вам випала ґазета! — сказав у сю мить якийсь добродій, подаючи мені часопис.

Я й забув подякувати, бо ось у мене наче грім ударив, як тільки глянув я на часопис: у ньому бач прочитав я відразу... посмертну вістку про мойого друга! Точнісінько в означений годинником день помер він на запалення легенів.

Найрадше бувби я хочби й сейчас завернув назад у Гельсінґфорс, коби тільки бути здалека й якнайдальше від годинника. Та заразом відчув я, як звільна потопаю у якусь страшенну самітність, чи радше завміраю у ній усім єством. Для мене перестав уже єствувати світ, а всі земні справи одна за другою тратили весь змисл.

У цей мент бачив я знову перед собою мойого друга, так як при наших останніх сходинах, коли то він так спо-

---

* Так називають найстарші годинники Нюрнберґу, яйцеватого виду.

кійно говорив про свою смерть. І ось бачив я, що сей гарний спокій приходить і до мене. Він підходив щораз то близше і близше, аж укінці після довгої надуми рішив я вертати сейчас домів. А тоді почув я, що сей спокій обнімає моє буття неподільно.

— Дуже дякую! сказав я тепер добродієві, який подав мені був часопис. Я бачив, що ще можу се зробити, бо він ще навіть не взяв назад простягненої руки. Моя надума тревала отже тільки маленьку часинку, а міжтим мої гадки пробігли за сей час цілі вічности.

Слідуючої днини сидів я вже знову над своїм годинником. Усю ніч носив я його на ремінці на руці. Бач я бажав зовсім тверезо і пляново почати досліди над сим несамовитим приладом.

Отже перш усього вичислив я аж до мінути точно довготу мойого життя. Та нагло, не порівнявши навіть мойого рахунку з годинником, кинув я перо й засміявся.

—Щож се значить час?—впало мені на гадку. — Часу немає преціньь зовсім! Щож мені зі сих просто діточих указок годинника, який преціньь тільки означує час після сонця?.. Але все таки — може в ньому є мельодія? Мені видалося, немовби з нього звучало поволі, дуже поволі якесь позасвітове лярґо. Не звуки се і не слова, та все таки виразна мельодія, яка лежить поза звуком і словом. Я знав її гаразд:

Сонце звенить на давній лад
У співі братніх сфер..

І я застидався зза своєї гадки, що то мовляв „тільки після сонця". З якоюсь понурою пошаною взяв я до рук годинник. Так, він показував мої роки, точніше, чим я сам міг був подати. І коли я так роздумував над сією непомильною точністю, яка обіймала навіть перші хвилі єствования, нагло проняла мене дрож розуміння сієї у своїй величині безмірної події, як то я увійшовши у тіло та дух, уперве приймав у себе ярке світло сонця, опари землі та лучі планет, що кружили надімною. І знову глянув я на годинник. Повний таємниць прилад помандрував теж узад за моєю думкою — счезли роки, місяці, дні і він витикував тихо, нечутно перші секунди моєї першої мінути. Знаю тільки, що ось тоді зробив я зовсім річеве помічення, що годинник має силу і змогу увійти з кождим, хто його носить, у духову лучбу. Та опісля мої гадки ніби осінні бурі, понеслися з шумом знову через мовчазний, гарний — а так сумовитий ліс моїх споминів. Се було так, як коли нераз у сні пролітаю понад осяяні місяцем гори моєї вітчини. То тут то там пристаю і бачу ось знову як колись давно великооку серну у лісі, що неначе весь час стояла там і тільки ждала мойого повороту. А я стою дитиною зовсім близенько і приглядаюся їй у неземному захваті. Ось я рухаюся, а вона тікає стрілою по торічньому листі та по склоні тоїж гори, що тоді.. А там оглядаюся ще раз і знову бачу серну, яка стоїть і жде. І слухаю з молитвенною набожністю мельодію, яку до сих картин вигравае годинник.

Що раз було, єствує все,
Уся минулість, се лиш сон,
У сні за роком рік іде ..
І лиш на всезеленім пні
Дерев із вічности саду
Цвітуть листки колишні всі,
Незрушені крилом часу.

Ніколи не чув я цих слів, ні не писав їх, та проте вони звуком своїм провожали мене у мойому леті крізь вічність.

І знову мушу спочати. Бачу ось жерело, біля якого сідав я ще хлопчиком. Як тоді шумить вода і як тоді вилискується пструг, пливучи долі потоком. По тому боці понурі ялиці, а у віддалі червоний верх вежі старого монастиря. Від села почувається покрик півня, як тоді.

Нагло годинник стає. І ось бачу зі страшною ясністю се, що я тоді тільки відчував: там поза жерелом чи де іноді у срібному водопаді пробуває Предвічний, а з його синьої мантії пливуть води безвиводно, та завсіди є се одна й та сама филя, і то саме ся, яка пливе на Сірію та серед лячних пропастей Сатурна. А покрик звірини й понурість ялиць — все те одно, вічне в його серці і непроминаєме.

Та ось годинник тикає знову, а я лечу дальше у мріях. Ох, я знаю гаразд, скільки мені літ. Так, знаю! Се саме сі осінні дні, у яких найшов я і втратив Регівіссу! І ось у здержуваному захопленню щастям почувається наче Andante con moto:

Що раз було, єствує все...

І я живу пречінь уже не в сні. У товаристві Регівісси прохожуюся саме тою дорогою, до якої звик. Довкола нас мають бліді листки, повітря холодне і дивно тихе. А в горах і у шляхах, у скошених сіножатях та у відцвітаючому степу почувається питання, спрямоване у тьмаву вічність. Німо ступає біля мене русява дівчина. Вона ніби спів поважних буків або степу, ніби посестра усього що відцвітає, суджена осінного вечера — вона моя сестра й суджена. А я ступаю біля неї поміж понурими тисовими живоплотами парку і дивлюся, як вона хиляється до горючих краскою айстрів. По темній воді їдемо човном і ніодна хвиля не ворушиться. Круглі листочки водяних лілей уже поблідли, а за кождим ударом вітру з боків, які наче склепінням покривають широкий водяний шлях, паде дощем на нас пестре листя. А ми пливемо щораз дальше. Довкола нас, як далеко сягне око, розвернувся парк, а водяний шлях леститься чорний і спокійний перед нами, неначе веде у нескінченість вічности. У ясному лучистому волоссі Регівісси видніє ніби самоцвіт з вінця смерти зівялий листок. А у віддалі цвітуть уже бугорки вічности...

Що раз було, єствує все,
Уся минулість, се лиш сон...

Усміхаюся. —Дивлюсь в очі Регівісси. Зовсім так, як глядів я у їх вічі, коли вона вмірала. І ось чую виразно, звучно, нічим великодні дзвони се, що сказали мені тоді сі осінні очі, коли заплющувалися до сну вічности.

Як скажені забігали нагло вказівки годинника. Та вони кажуть мені тільки те, що знав я вже здавна а саме, що:

— Ми здоровили тебе, коли вперве сонічко здоровило росу, коли то перед вічностями на престолі Богів лунав клич любови Батька до Сина та співали зорі і світи. А коли Всевишні подумали собі тебе і сотворили тебе і ти зійшов із ступнів престола, то й тоді вже здоровили тебе сі очі, хоча вони тільки мріяли і спали... ох, як сі очі кликали! А в усьому, що тебе тішило, у різдвяному снігові й у великодніх дзвонах, у дощах усіх осеней — скрізь стрічають тебе мої очі... Тож ходи!... Серед парку, дома, чи тут, скрізь стукає вже хтось до воріт... Ходи милий, я поведу тебе... проведу тебе домів, до сну вічностей, ходи!

Як виразно чув я сю мельодію, як легко було перекласти її на слова! Зовсім певно не снилося мені се і я не видумав сього. Я пережив се просто, тільки сим разом уже більше свідомо. А годинник тикав передімною. Ніщо не проминає безслідно. Кожде переживання є пережите вже давно. У сні життя перерисовуємо тільки обриси і кидаємо пережите десь високо у нескінченість. А там кружить воно незмінно наче зоря, як перед вічностями.

Годинник тикав дальше. Я глянув на вказівник. „Триста двацять чотири роки", прочитав я і подумав знову, як і мій друг, що се дата нікейського собору. Отже внутрішно мав я тоді триста двацять чотири роки.

Літа бувають часом годинами, години літами!

А годинник тикав щораз швидче, Ось його тикання стало схоже на шум а там здавалося, що переходить у хвилююче звеніння І знову чую, як гомін великодніх дзвонів несеться понад горами моєї вітчини.

Хтось застукав до моїх дверей я повернув голову і нагло видалося мені, що чую ніби пахощі фіялок Але ні, я певно помилився і був навіть вдоволений що се мниме стукання прикликало мене назад у дійсність. Я глянув на годинник. Та він знову показував мій справжній вік і то властиву дату, а не якусь комічну дату собору.

Та ось тепер забажав я сейчас таки зробити другу пробу: як довго мав я ще жити? Відважно надавив я ґузичок. Знову брязкіт, перескок і перепинення, а там... Роки летять узад. Ось вертається і се-

кундова вказівка. Як довго отже? Я сидів, та серце здержалося у груди. Років —ніодного, місяців — теж ні, навіть години ні одної. Годинник вказував одну мінуту і дві секунди. Неможливе! Та стукіт повторився знову й виразно почув я пахощі фіялок.

— Прошу! — закликав я дивлячися на годинник.

Ще трицять секунд!

Тихо відчинилися двері. Блеск стояв у кімнаті і щось темне, темно-фіялкове. Була се Ревівісса, моя соняшно-русява подруга. Ясним поглядом гляділи на мене її осінні очі.

— Приходжу забрати тебе домів! — сказала своїм темним голосом. І немовби ніщо не ділило нас ніколи, весело подали ми собі руки.

А там і пішли ми.

На сходах стрітив нас чоловік, який з пошаною зняв капелюх. Я пізнав його сейчас. Се був чарівник.

— Я бажавби взяти назад мій годинник! — сказав.

Я кивнув тільки головою, а Ревівіса усміхнулася.

А на дворі дзвонили дзвони.

В. Лімпиченко

ЗАВІЩО?

Проміж країнами життя і смерти розіклалися широкі межі... Простелилися пустарні облоги з терням і колючками.

І йдеш отими широкими межами, наче зачарований.

Дивишся: перед тобою терня, за тобою колючки, а з твоїх покалічених ніг спливає кров...

Твоя глибінь скиглить:

Завіщо?

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

І губиться це скигління над церковними хрестами...

Над сплетами Христового терневого віночка...

А. М.

* * *

Шелест...
Смерть чи життя!..
то — сон приснився дивний...
шелестять збіжні лани
бо час настав жнивний...
то — сиплеться зерно у полі,
колос половіє..
і в спеці південній
земля то мліє...

Шелест....
Смерть чи життя?...
то — серце чиесь бється ..
чиясь доля горює...
мовчання...
ніхто її не чує..
то — сон приснився дивний...

Олекса Бать

ТРАВНЕВІ ПОЛЬСЬКІ ПОДІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

ЗМІСТ: Несподіваний поворот до влади Й. Пілсудського в травні 1926 р. — Дальший хід подій. — Щоб зрозуміти причини — треба вглянути в історію Польщі. — Чим є історія Польщі. — Роля т. зв. „kresów". — Доля кресової шляхти. — Дві ідеольогії тої шляхти. — Дегенерація польської шляхти на західних землях Польщі й Конгресівки. — Міщансько-націоналістична демократична ідеольогія. — Докладний розгляд і аналіза сих трьох ідеольогій: революційної, консервативної і демократично-націоналістичної — Відмінні умови в австрійській займанщині. — Становище польського пролетаріяту. — На кім спирається влада Пілсудського — Польська „активна політика" піде напевно в напрямі Сходу по думці клича: „Polska, Ruś i Litwa, to jedna modlitwa". — Що мусять усвідомити собі Українці?

Коли перший начальник Польської Держави — Йосиф Пілсудський захопив знов владу в Польській Республиці — всі, що цікавляться долею Польщі та взагалі Сходу Европи, мусіли звернути на цей факт пильну увагу. Громадсько-політична думка зах.-европейська та українська, вихована в традиційних поняттях партійно демократичних назв та звикла розглядати всі явища соціяльного й історичного життя під кутом шабльонового змісту, що під тими назвами ніби ховається — і в даному разі не відступила від трафарету.

Люде, що не були знайомі з внутрішними відносинами Польщі, з психольогією польського громадянства, зі закоцами розвитку польської національно-політичної думки, — а до таких належить більшість інтеліґентського загалу, — так і зрозуміли змисл того, що трапилося. Ті, що належали до табору право-буржуазного, націоналістичного (в країнах дружніх Польщі) — були збентежені, — ліві-ж, радикали або соціялісти — не ховали свойого захоплення — одним лівим урядом більше! Мені пригадується наївна радість чеської „Pravo Lidu" (с-д.) та з ліста Крамаржівських „Narodnich Listu", які писали, звертаючись до святкуючих перемогу чеських есдеків з іронічними словами: „Hleda se socialisticky general"! — „Пошукується Соціялістичний Ґенерал"! Очевидно для анальоґічного Coup d' Etat у себе в Чеській Республиці. І всі були зацікавлені, всі чекали чогось значного, і — мабуть не помилялися, бо прихід до влади (в другий раз) б. Вождя Польських Революціонерів та б. Начальника Держави — сам по собі факт, з яким треба було числитися.

Але щож таке сталося через деякий час?

Маршал, що захопив владу при допомозі війська та активному співчуттю лівої частини польського громадянства — не проявляв особливих намірів взяти т. зв. лівий курс, якщо не рахувати притягнення до уряду де-кількох своїх старих друзів пе-пе-есів, як прим. Морачевського. Натомість несподівано для всіх, себто для тих, що не мали змоги знати дійсних намірів Маршала (мабуть знав їх лише він сам), цей останній в окруженню своїх найближчих старшин та шефа політичного департаменту Світальського зявляється в Несвіжського замку князя Радзівіла під претекстом покласти вінок на могилу свого бувшого адютанта, який загинув підчас наступу на Київ та походить з того ж роду. Туди-ж зїзджаються чільні представники польської магнатерії. Незабаром два віленські монархісти Мейштович та Незабитовскі стають міністрами. Відбуваються горячкові наради та зїзди великих землевласників, промисловців. Польський консервативний рух набирає досить широкого розмаху, орґанізується польський монархічний рух. По Несвіжи йде Dzików гр. Тарновського і всім стає ясно, що на арену політичного життя виступає нова сила, сила маєтних клясів, переважно великопанська хліборобська і то в ролі не тільки льояльної або прихильної до уряду Бартля, а навіть як рішаючий чинник. Отже переворот довершено не для „лівого курсу" а для чогось такого, що з умовами демократичної політики мало погоджується. Длячого ж отже?

Щоби відповісти на це питання, мусимо передовсім зробити короткий екскурс в історію Польщі, прослідити етапи розвитку ріжних соціяльних ґруп у ріжних районах історичної Річи Посполитої та їх звязок з польськими національно-політичними ідеольоґіями до останніх часів.

Історія Польщі — се історія її шляхти „Польща виникла, як пише В. Липинський, — із розселення між пасивною славянською масою прекрасно зорґанізованих войовників — ляхів, які були мабуть дансько-норманського походження. Ляхи скоро осіли землю та разом з місцевим клясократичним ядром витворили перший основний кляс лицарів-землевласників", а разом з тим поклали основи Держави й нації.

Але кількість цих войовників, що тягнула зі Заходу була настільки велика, кольоніяльне поширення на чужі території було таке значне, рівно-ж як і непомірне збогачення, що це привело кінець-кінців до зведення королівської влади на ніщо, до втрати почуття рівноваги між численною аристократією й пасивними масами і в результаті „запанувала самодержавна оліґархія республіканської шляхетської демократії".

Крім того, найбільше войовничі елєменти еміґрували в прилучені українсько-литовсько-білоруські території, там в значній степени засимілювалися й поклали основи місцевим національним аристократіям, місцевим державам, як прим. наша „Козаччина".

Крім дуже сильного й постійного руху зі Заходу на Схід, який був корисний для східних окраїн, а некорисний врешті для центру й заходу, відбувався і протилежний йому рух зі Сходу на Захід.

Найбільше пасивна шляхта —та,що не могла асимілюватися на новій території а разом з нею слаба частина української та білоруської шляхти, що шукала собі захисту від власного безсилля улаштувати співжиття з місцевим населенням та одоліти місцеві, сильніщі від польських, пасивні маси — купчилася на західних окраїнах польської Держави.

Таким чином стверджуємо історичний факт, що с х і д н і о к р а ї н и П о л ь щ і в и т я г а л и з н е ї в с е, щ о б у л о т а м к р а щ о г о, н а т о м і с ц ь с в о ї н а й г і р ш і е л є м е н т и в і д д а в а л и З а х о д о в и. Це дасть нам ключ до зрозуміння другого факту:— с х і д д а в а в к о н т и н ґ е н т л ю д е й, щ о в и т в о р ю в а л и і д е о л ь о ґ і ї в о й о в н и ч і, в їх р е в о л ю ц і й н о м у а б о к о н с е р в а т и в н о м у в і д л а м а х, з а х і д с т а в т е р е н о м, д е б у й н о р о з ц в і т а л и і д е о л ь о ґ і ї д е м о к р а т и ч н і.

Як вже зазначено, східні окраїни створили умови для більшої активности та більшої войовничости місцевої шляхти. До цього ще треба додати, що все найважніще в історії Польщі — відбувалося на цих східних окраїнах Діячі цих окраїн були головними фіґурами польської історії. Все те, що звязане з Литовською Унією, козацькими війнами, повстаннями проти Росії — це історичні події східних окраїн. Останні три століття так чи інакше, а останні два — можна сказати виключно, — Польща, Поляки мали до діла з Росією.

Польська шляхта на Україні, Литві, Білорусі силою історичних подій звикла до того погляду, що неможливо собі уявити Польщу, польськість інакше, як у противенстві до Росії, або в боротьбі з нею, як щось по сути вороже Росії або руськости, у всіх її навіть місцевих проявах. Навіть консервативна торговицька шляхта після реформи 1861 року переконалася, що царська Росія не буде надійним захисником її соціяльного становища. Події в 1905/6 році й остання революція підтвердили цей погляд.

Доля цеї окраїнної шляхти дуже траґічна.

Кровю десятків поколінь збудувала вона історичну Річ Посполиту, кровю де-кількох поколінь заплатила за спроби зреалізувати свої ідеали під Росією, і в результаті ця шляхта почуває себе чужою не тільки на своїй предківській Землі

українській чи білоруській, але і в Польщі етнографічній. Факт її тяготіння до матірного пня — корінної Польщі вже сам по собі не дає їй змоги асимілюватися з місцевим населенням, а цей факт у свою чергу вже не один раз виганяє її з рідних осель на еміграцію в корінну Польщу. Приходиться відмітити, що добра якість „кресової" шляхти в значінню активности є вкупі з цілим рядом инших умов не вистарчаюча для вирішення проблему її співжиття з опірними місцевими українськими й білоруськими масами. Факт її польськости — се джерело її слабости.

Всеж дуже добре помічається значна привязаність до місцевого краю й населення, до романтичної минувшини, шукання якогось нереального компромісу з місцевими вимогами — разом зі старою дуже часто фанатичною кровною родовою ненавистю до російської Держави, до російської культури. Ці прикмети дуже часто пересякають весь спосіб думання східного шляхтича.

Наслідком такої психольогії є основна ознака ідеольогій, що виросла на східних окраїнах — їх проти-російський напрям, радикально-політичний революційної частини цеї шляхти, національно-культурний частини консервативної.

Коли придивимося шляхті західних земель Річи Посполитої, то нам представиться зовсім инша картина. Як уже зазначено, тут купчилися пасивні, пацифістичні збагатілі, взагалі менш лицарські елементи. Ця шляхта почували себе тут досить певно, бо перед собою мала войовничу кресову шляхту, що тілом своїм захищала її благобут та спокій, а під собою дуже слабі, в порівнаню зі Сходом, пасивні маси місцевого населення. Всі ці обставини разом витворили мирний, маючий нахил до компромісу, еґоїстично - лукавий та мало - ідейний тип шляхтича корінної, західної Польщі. Не прийшлося йому ні кидати десятки разів своїх зруйнованих осель, ні тисячами населювати Сибірські простори. Не було тут де взятися запеклій ненависти до Росії, тим більше, що всеж і відношення до поляків у б. Конґресівці було без порівнання кращим ніж на Україні, Литві, Білорусі.

Крім цього, економічна політика Російського Уряду дуже розумно звязала ці землі сіткою економічних інтересів з рештою Імперії. Без факту приналежности б. Царства Польського до Росії, з відсутністю митних кордонів для польської промисловости не можна булоб уявити собі бурхливого розцвіту варшавської та лодзької промисловости, яка останні роки перед війною побідно й безборонно конкурувала з промисловістю московською та побивала її на ринках Сибіру й Туркестану, необмежено володіючи ринками т. з. західно-руських ґуберній,—Литви, Білоруси та Правобережної України. Розцвіт цей створив міцну буржуазію (одночасно й пролетаріят), а ця в свою чергу створила за посередництвом здеклясованої шляхетської інтеліґенції відповідну ідеольогію і компромісову й русофільську, ідеольогію — буржуазно-демократичну та націоналістичну. В основі цеї ідеольогії лежить стремління мійської буржуазії та здеклясованої шляхетської демократичної інтеліґенції забезпечити своє матеріяльне становище та потребу в інтеліґентських професіях. Ще далі на Захід, у Познані, Поморю та Шлеську, маємо загартовані в боротьбі з німецькою експанзією елементи, але якраз в силу цеї експанзії — виховані в умовах оборони та витревалої культурно-господарської праці. Боротьба з ґерманізмом не сприяла ніяким антиросійським настроям, а навпаки скеровувала думку місцевого польського громадянства в бік славянофільських ідеольогій, симпатизуючих з Росією, та головного ворога добачуючих в Німеччині.

Таким чином створився ґрунт для ідеольогій революційних чи консервативних та анти-російських на Литві, Білоруси та Правоберережній Україні, серед войовничої з природи шляхти; Конґресівка та Познанщина сприяли

ідеольоґіям міщансько-демократичним, русофільським та націоналістичним. Умови-ж австрійські, східно й західно-галицькі настільки відмінні, що на них спинимось при розгляді кожної ідеольоґії зокрема.

I. Ідеольоґія революційна. Провідна верства революційної шляхти складалася переважно з тої частини східно кресової шляхти, яка або здеклясувалася та не посідала значних маєтків, або стратила їх після повстання 1863 р.

Для цеї категорії справа представлялася так: їй 1) або залишалося прийняти ідеольоґію територіяльно-місцеву та злитися політично, культурно та національно з автохтонами; для цього треба було-б їй органічно ввійти в склад місцевих соціяльних ґруп — що для цеї вже здеклясованої шляхти було неможливим, або 2) шукати спочинку, а фактично політичної смерти на лоні формуючоїся польської демократії під Варшавою.

Оба ці шляхи булиб для войовничої, але почуваючої себе польською, шляхти — неможливі. Залишався третій шлях: шлях прищіплення войовничої національно-революційної ідеольоґії такій етнічно польській соціяльній ґрупі, яка-б в силу своєї соціяльної природи найбільше надавалася для зреалізування революційної програми революційною тактикою в умовах царської Росії. Таксю ґрупою був пролетаріят Конґресівки. Звязавши з ним свою долю, кресова шляхта з одного боку не потребувала відмовлятися від своєї польськости, з другого реалізувала свій войовничо-революційний темперамент. Зі зеднання цих двох елементів, східної шляхти та польського пролетаріяту і зародилася П.П.С., а „Вожд пепесівської охлократії, Йосиф Пілсудський, кресовий шляхтич, уроджений консерватист, стає в Польщі репрезентантом ідеольоґії революційного пролетаріяту“ (В. Липинський).

Російська дільниця дала П. П. С. – Вожда, ґрупу перших провідників і масу мійського пролетаріяту. Неможливість леґальної роботи, приневолила партію піти шляхом революційним, терористичним, який виховав П. П. С. в дусі військової дисципліни, єрархії та сміливости, прикмети, що дуже причинилися до майбутньої військової орґанізації. Леґальна-ж праця провадилася в Австрії, де був краєвий сойм, віденський парлямент та преса.

Польські леґіони, що зародилися в Австрії, були висловом національної ідеольоґії та войовничої природи польських пепеесів, цих національних революціонерів по сумі, котрі всю силу свойого духа спрямували на боротьбу з царською Росією.

II. Консерватисти на б. російських територіях були значно сильніщі на землях В. Князівства Литовського ніж на Україні. Причин цьому де-кілька: 1. давний характер осілости й державницькі традиції Великого Князівства Литовського 2. менший опір місцевих пасивних мас. Місцевий „поляк“ — землевласних може цілком свобідно погодити свою польську національність з привітністю до традицій Великого князівства Литовського, як окремої держави, в той час як на Україні, місцевий консерватист мусить або цілком перейнятися українською ідеольоґією або буде чужорідним тілом, що шукає захисту в метрополії. Доказів можна навести багато: Наприклад, підчас свобід 1905-6 років були на Литві й Білорусі досить поважні орґанізації територіяльно-консервативного характеру, як напр. „Stronictwo Krajowe Litwy i Białej Rusi“, в той час як по Україні таких орґанізацій не було, (за винятком одної подібної і то не маючої успіху орґанізації, створеної гр. М. Тишкевичем). В той час, як під німецькою окупацією білоруські католицькі пани творять поважну ґрупу місцевого поміщицтва, входять в склад Білоруської Ради (ґрупа Скірмунта-Кондратовича) та дають першого голову Білоруського Уряду – Романа Скірмунта, українські правобережні пани зі своїм союзом хліборобів-католиків не грають особливої ролі, заняті лише обороною своїх вузько клясових позицій та уступають майже монополь у творенню Гетьманщини шляхті лівобережній. Цей факт має дуже велике значіння, бо коли Польща станула на ноги й почала поширюватися в стрем-

лінню до кордонів 1772 року— ріжної тактики вживала а відносно до кожного окремого краю:

1. Галичину прийшлося просто завойовувати отвертою фізичною силою й робив це вшехполяк Галлер — ознака високої національної свідомости місцевого українського населення, котре виключало які-б то не було компромісові шляхи.

2. На Вильно, це найдорсще для Пілсудського місто, треба вже було фігового листочка — „Литовсько-білоруської" дивізії пілсудчика Желіговського та проклямацій про Велике Князівство Литовське:— ознака, що місцевий польський елемент в силах опанувати цю територію, але лише під гаслом традиційної державности.

3. На Україну можна було рушати лише в якости союзної сили уряду „незалежної" Української Народньої Республики.

Ці ознаки потрібні для того, щоби определити — в який бік потягнуть кресові консерватисти й які власне проявлять більшу активність, Литовські чи Українські.

Загалом, Росія представляла дуже слабеньке поле діяльности для консерватистів, бо помимо чисто політичних умов життя, сама консервативна природа цеї шляхти, отже так чи инакше звязана з місцевим життям, не давала можливости розгорнути польської державної ідеольгії, яка до війни 1914 року представлялося зовсім нереальною для цих територій (Литви, Білоруси, України). Подібно як у відношенню до П.П.С., Австрія і тут відограла позитивну голю.

Територію Галичини, при огляді польського консерватизму, можна виразно поділити на дві частини, західну та східну.

Західна, населена польським елементом, незагородженим ні з якого боку, могла свобідно розвиватися. Краків, її центр, міг свобідно перейняти та виплекати консервативну ідеольогію східної шляхти з отсих причин: 1) незагородженість території національною небезпекою для польськости як з боку німецького (Познань), так і з боку українського (Львів) — скеровувала думку в напрямі загально-польських завдань в історичному масштабі, не відхиляючись в сторону оборони місцевих позицій. Ці загальні завдання й історичний масштаб мусів привести до позиції чолом на схід, себто проти Росії 2) загальна проти-російська орієнтація Австрії, особливо тої Австрії, що шукала своєї ідеї, як барієра західної цивілізації в її католицько і соціяльно-консервативних формах, проти варварської, православної та вже загроженої революційно-анархічним духом Росії. А цеж була стара пісня польської східно-кресової ідеольогії. Таким чином ся орієнтація погоджувалася з тими завданнями котрі ця ідейна *) Австрія старалася виконати: — поставити перегороду російському панславізмові й по можности виховати своїх словян в дусі католицизму та романо-германської цивілізації, щоби мати в них надійних спільників цих завдань. (Докінчення буде).

*) Австрія федерально-консервативна, планів Франца-Фердинанда, але не поліційно-бюрократична — Метерніха.

Від індивідуальної праці над собою, над досконаленням себе самого, починається гетьманська праця, гетьманська активність і з неї випливаюча орґанізація. А заохочуванням других до такої праці над самим собою через зразкове поведення починається ширення гетьманської ідеольогії. Це її найліпша й найуспішнійша пропаґанда. Шлях цей тяжкий та повільний, без зовнішних ефектів — але сталить характер, розбуджує мужність та витревалість, що по нім ідуть. *В. Залозецький*

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Зубик Рожан

ЗОО-ЛІТНІЙ ЮВИЛЕЙ
ЗАСНОВИН ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЧТИ

Цього року припадає цікавий ювилей: тристаліття засновин першої листової почти у Львові, а мабуть також першої на усіх просторах тодішньої Польщі. Із кількох документів втягнених до урядових книг Мійської Ради *) виймаємо декілька відомостей, щоб кинути жмут світла на посвтання та організацію сеї почти.

Особова почта, що сповняла у малих розмірах завдання сьогоднішних способів особової комунікації (залізниць, автобусів чи літаків) істнувала на наших землях уже давніще, зате листи треба було пересилати окремими коштовними післанцями аж до часу, коли богатий львівський купець дорогими матеріями, Роберт Бандінеллі, родом з Італії, занявся після західних зразків організацією листової почти. По вступних заходах перед королем і воєводою, від яких одержав листи забезпечуючі монопольний характер львівської почти, та титул „королівського постмагістра" постарався про потрібні постанови рішаючих місцевих чинників які дійсно винесено на спільній нараді „всіх станів" міста Львова і вписано 12.V. 1629 року до мійських публичних книг.

Передбачено в них два головні почтові шляхи:

1). Львів - Краків через Ярослав, Ряшів, Тарнів та

2). Львів - Данціг через Замостє, Люблин, Варшаву й Торунь. Крім цього в міру потреби і в инших напрямках а передовсім Львів - Камінець Подільський-Ясси.

Почта відходить зі Львова з правила раз у тиждень, в суботу. Якщож хтось бажавби вислати кудинебудь довірочні листи раніще, міг зажадати від почтаря окремого „королівського післанця" і мав право вислати його в якунебудь місцевість, не повідомлюючи нікого про те, куди післанця вислав. В такому разі випроваджував сам післанця за місто, щоб той не міг при тій нагоді взяти в місті або на передмістю чужі посилки. До висилаючого належала мабуть тоді повна винагорода післанця.

Звичайна почтова оплата, як на тодішні відносини не була велика. Від кожного піваркуша або пів лута (дещо більше як 6 грамів) виносила при посилці зі

Львова до Ярослава	1	грош
до Ряшева або Замостя	$1^1/_2$	„
до Тарнова або Люблина	2	„
до Кракова або Варшави	3	„
до Торуня	$4^1/_2$	„
до Данціга	6	„

Анальогічно до тих оплат оплачувано листи висилані в дальші краї в міру віддалення місця призначення й ваги листа.

Одною з найважніщих прикмет новозаложеної почти мала бути скорість в доручуванні посилок. Два тижні після висилки листа зі Львова до Варшави міг висилаючий читати вже відповідь. За спізнення відповідав післанець карою до 5 гривен а навіть вязницею, хіба що виказався урядовим посвідченням або посвідкою від почтових агентів т. зв. „кореспондентів", що в дорозі стрінувся з більшою перешкодою.

Почта ручила також безпеку посилки і ненарушимість печатей — себто — тайність коресподенції. І тут відвічав передовсім післанець. В разі затрати посилки, її придержання в дорозі або відпечатання перед дорученням адресатові, мусів оправдуватися перед пошкодованим, а колиб виявилося, що посилку затратив через злобу або занедбання, мав бути строго покараний.

*) „Acta Officii Consularis" том 37 документи 348 (стор. 565), 349 (ст. 567) та 368 (стор. 378).

Посередно відвічав за справність почти її закладник а разом з тим і „коро лівський постмагістер“ Роберт Бандінеллі, що в згаданім акті списанім на нараді „всіх станів“ зобовязався вивязуватись як найкраще з принятих на себе, як „постмагістра“ обовязків та за кожну неточність в доручуванні листів на кожне жадання інтересованих служити виясненням. Вінжеж завідував почтовим ділом в місці головного осідку почти, цебто у Львові, а по ріжних містах на обох головних почтових шляхах держав до цьогож заступників „кореспондентів“.

Розносили почту заприсяжені післанці („курсори“). Їх мало бути щонайменше 12 під проводом „старшого курсора“, якого обовязком був надзір над точним виконуванням почтової служби через післанців. За те одержував дещо більшу венагороду. Таких післанців було в першому році 21. Були це переважно передміщани або бувші мійські слуги, які й досі займалися розношенням посилок на власну руку. В присязі складаній перед мійською Радою або війтом зобовязувалися відбувати дорогу в означеному часі, відвічати запосилку та її печати а передовсім не приймати від нікого ніяких посилок до місцевостей обнятих сіткою львівської почти, кромі тих посилок які дістануть від постмагістра зглядно його кореспондентів або від поодиноких осіб, що в порозумінню з почтовим зарядом уживатимуть їх до надзвичайних довірочних доручень. За нарушення цеї заборони карано гривною до 8 гривень, вязницею та усуненням зі служби й заказом займатися на власну руку розношенням посилок до міст на шляхах львівської почти.

Також приватні (незаприсяжені) післанці, які на „поручення приватних осіб та без відома постмагістра зглядно кореспондентів розносилиб посилки по шляхах львівської почти мали бути строго карані, а разом з ними і ті, котрі їх без порозуміння зі зарядом почти, — висилалиб. В останньому випадку кара виносила 30 гривень та йшла на потреби почти, а постмагістер мав обовязок зложити з тих грошей в раз потреби рахунок.

Останні приписи охороняли монопольний характер підприємства, щоб дати йому змогу вдержатись та розвиватися. Та як довідуємося з актів процесу між Бандінеллім а мійською Радою, що відбувся десять літ пізнійше (1639 р.), [2]) ця перша почта не вдержалась довго. Бандінеллі, що вложив у це підприємство 1.500 зол. власного капіталу мусів його ліквідувати й то з вини самої Ради міста Львова, яка висилаючи в мійських справах власних післанців ломила постанови, які сама ухвалювала, та і в инший спосіб шкодила інтересам почти. З тихже актів довідуємося, що в 1639 році почта вже знова була чинна.

[2]) Фасцикул. 116. акт 6. точка 3.

Мечем і тільки мечем здобудемо свою державність, але мечем лицаря й героє, а не ножакою скритовбивця й погромчика. — Ненависть ширять? — На Україні? — Аджеж колиб оту базсилу ненависть зібрати, що сьогодня вздовж і поперек по нашій вітчині бушує — то весь світ затроїти б нею буле можна. Ненависть? Аджеж сьогвдні немає хати на Україні, в якій не гострилиб нотайно „свячених ножів“. Аджеж у своїх безсилих мріях закованого бунтаря сьогодня що другий українець у крові плавиться на вид чужинецьких емблемів. Ненависть — хибаж вона однозначна зі здібністю не на руїну, а на творчий чин будування нової держави? Так начеб — то досвід нашої Визвольної Війни не доказав, що найкращі, найбільші здібні на жертву наш військові частини були теж рівночасно й найбільше лицарські. І що палив і мордував во імя „святого гніву“ ненависти якраз тільки той мотлох, що на фронті від одної гранати розбігався.

Василь Кучабський

Іван Гладилович

ІДЕЯ І ТАКТИКА.

Дещо про причини слабого розвитку Католицької Акції у нас.

I.

„Радість і одушевлення" це дві основні прикмети Католицької Акції на Заході. „Радістю радійте" кличе устами своїх сивоволосих епископів — Церква. І творяться у Франції, Німеччині, Бельгії, Італії й навіть у тій, мрякою сповитій цілі місяці, Англії — відділи веселих воїнів Христа. Це переважно молодики ще, діти. Належать до ріжних верстов суспільних: робітники, міщане, інтелігенти й селяне. Так, але це справді воїни Христа — це учасники побід, які відносить на Заході Католицька Акція.

Один могутній клич пробивається зі звідомлень ріжнонаціональних відламів Католицької Акції:*) „Переходимо до наступу". Не треба тут наводити безлічі фактів. Послухайте. В дієцезії вестмінтерській в Англії 120 молодечих проповідників (в тім числі 40 жінок) виголошує на вулицях площах і бульварах католицькі проповіди. В неділю в льондонськім Гайде—парку десятки цих проповідників по черзі промовляють від ранку до пізного вечора. Хто вони? Це робітники, урядники, ст денти й студентки — борці в рядах Католицької Акції.

Щож це за ідея, що так одушевляє навіть флєґматичних синів Альбіону?

II.

Католицька Акція це рух, що виріс в Італії на терені католицької Церкви в останних десятиліттях нашої доби. Поглибив, узасаднив і сформулував його теперішний Святійший Отець папа Пій XI. (енцикліка „Ubi arcano" з дня 23. грудня 1922) і надав йому весь світ огортаючий розмах.

Це не якась нова „орґанізація", чи „партія" — з точно виробленою програмою, обмурованою з усіх кінців раціональними аргументами „партійної" лінії й тактики.

Це перш за все хотіння, глибоке бажання, болюча туга за Христом. Хотіння, дуже часто серед широких кругів католицького громадянства, — неусвідомлене. Хотіння, що не дає спочинку, що спонукує до акції, до діяльности. Це рух, це стихія!

Так. Стихія. Але не революційна, що нищить й руйнує, що сліпо летить навмання, назустріч злу. Тисячелітний досвід Церкви використав і взяв у карби це хотіння, положив тами й греблі стихії і спрямував її на новий підбій світа.

Католицька Акція це рух, що обєднує під проводом церковної єрархії активних світських католиків—добровольців. Це рух до дуже високих і далеких цілей, нормований лиш дуже загальними напрямними. А річчу активних католицьких добровольців, учасників Католицької Акції — самим собі находити відповідаючі їм шляхи праці. Звичайно,—активним людям важко привикнути до дрібничкових приписів і вказівок — вони знають, що вони хочуть і інтуїтивно вичувають де небезпека і що треба робити.

Отже Католицька Акція це не товариство зі статутами, регулямінами, звичайними загальними зборами і т. п. Це дійсно рух, стихійна католицька діяльність, що випливає з самої вдачі й темпераменту віруючого й практикуючого католика. Це всесвітний, католицький рух, котрий — як висловився один німецький католик **) — бажає проникнути (durchdringen) всіх католиків і їх орґанізації активним като-

*) Звідомлення з Конґресу Католицько Акції в Льсйтесдорф над Райном.

лицьким духом. Бо справді, чи можуть католики остати пассивними там, де політика, культура й господарство вступають на область релігії й моралі.

Хоч організаційна лучність і монолітність не належать до суті Католицької Акції, то всеж таки годі уявити собі її без якихнебудь, хочби й дуже свобідних організаційних форм. Вже сім літ розвивається вона інтензивно в усіх католицьких краях і серед ріжних народів. В її склад входять люде, тисячі людей у кожному краю, ріжного віку, образования, характеру й поглядів. На дальшу мету вона не моглаб удержатись, бо люде людьми, можуть помилятися а й їх ревність може й звичайно остигає. Тому люде потребують проводу й заохоти, а де провід, там вже й цілість, там вже організація.

III.

Не знаю, чи достаточне й зрозуміле таке пояснення суті Католицької Акції. Власне кажучи, якогось точного поясення, якоїсь дефініції подати не можна. Ріжно вона в ріжних краях представляється. Інакше виглядає вона в англосаських народів інакше в романських, ще інакше в германських і словянських. Носіями її ідеї і головними працьовниками є скрізь світські католики, які бажають працювати в злуці й під проводом Святійшого Вітця, епископа й пароха.

Отже ті світські люде, ті активні католики, що під проводом своїх єрархів починають католицьку діяльність, самі вкладають блищий зміст й означують суть Католицької Акції. „Бо Католицька Акція" — пише Св. Отець у листі до бреславського епископа — „не полягає тільки в праці над власною християнською совершенністю. Бо хоч це її перша й найвища ціль, то вона вимагає однак також правдивого апостольства, в котрім беруть участь католики кожної суспільної кляси". Члени Католицької Акції повинні бути апостолами, апостолами світськими, котрі мають продовжувати діло свойого Господа й перших християн, котрі завсіди мусять бути готовими принести жертву за добре Діло. Отже еліта, отже гурт вибраних, отже громада найліпших. Їх не може бути багато, на всякий випадок ніколи в початках. Коли їх мало— це навіть добре. Бо Католицька Акція дивиться на якість своїх членів не на кількість на глибину їх почувань і переконань і ніколи на ширину. Маса ніколи не ублагороднювала світа, робило це завсіди тільки невелике число найвизначнійших людей.

IV.

Ціллю Католицької Акції є поглиблення католицького світогляду, або инакше окатоличечня католиків і їх організацій. Це окатоличення не має полягати тільки в зверхній церковній практиці, але також і це найголовнійше в унутрішнім способі думання. Це справді дуже висока ціль і завдання. Це завдання особливо важне скрізь там, де католицьке громадянство окружене ворожою католицизмові атмосферою. Де вороги Христа й Церкви їддю своєї ненависти зморожують тепло католицького почуття і думання. А деж сьогодня нема тої ворожої, антихристової атмосфери.

„Царство сатани сьогодня в повнім розцвіті й уже кінчиться час великої проби" — молиться Папіні. Куди не глянути, з усіх боків окружений католицизм ворогами. Містичне тіло Антихристової „церкви" розрослося на весь світ й опанувало його як може ще ніколи. Всюди ворог: в урядах, в політиці, в суспільнім й економічнім устрою, в пресі, в школі і т. д. І свідомий своєї великої сили Сатана вже на криється зі своїми ворожими намірами. Він сторона зачіпна, він атакує: до боротьби з католицизмом гуртує ряди ворогів Христа під кличем радикального перевороту „старого" світа, давньої культури, що так чудово розцвіла на зрошеній кровю Христа ріллі.

**) Др. М. Кавфман в статті „Католицька Акція". „Der Fels" ч. 1. 1928|29.

І справді велика, геніяльна сила Антихристової „Церкви". В ділі знищення сягає Сатана до основ, до самого коріня. Він не признає вже ніяких компромісів, ніяких посередних доріг. Ясна й отверта його ціль: знищити до тла, щоб і сліду не остало, все те, що не від сього світа, все те, що хоч у найменшому пятно Христової Ідеї носить, все те, що не є від Сатани. Це радикалізм зла.

„Світ стає щораз більше радикальний" — пише роберт Медер *) у своїм прекраснім творі про Католицьку Акцію — „це боротьба в глибину, боротьба за основи, боротьба за цілість. Це час переоцінки всіх людських цінностей. Бо вже не ходить про більше чи менше проєктів „направи", ні не залежить нікому на тимчасових спробах „латання" або „відлякеровування" суспільної надбудови. Тут ставиться рубом питання школи, подружа, родини, політики, Церкви, власности й правного ладу. Це цілковита переоцінка й повна революція! Отже радикалізм безвіря (атеїзму), радикалізм у вихованню, радикалізм в ділянці моральности, радикалізм у політиці, радикалізм у т. зв. науці й мистецтві, радикалізм у господарськім життю".

Ціллю Католицької Акції — протиставити радикалізмови зла Антихристової „церкви" — радикалізм добра. З фанатиками зла, руїни й знищення, успішний бій мають і мусять звести ревнителі добра, будови й католицького поступу, ревнителі „Бога". Коли страшний ворог голосить клич: знищити все до основ! — то найвищим завданням і боєвим кличем Католицької Акції є: поправити все від основ!

V.

Ідея Католицької Акції і її тактика в західно-европейських краях: Це один порив, одно почуття, одно одушевлення й радість, радість боротьби за Христа й з Христом.

А в нас?

Де та молодь наша, де ті робітники з мозолистими руками й ті бліді мізерні студенти, щоб як в Анґлії пішли на вулиці боронити правд Христової науки? Де і бельґійські „веселі воїни Христа", ті діти робітників, де італійські й французські „львіорери католицькі" і т. д. і т. д., де вони всі в нас?

Скажуть: Ми народ поневолений...

Алеж тим більше! Чи лиш на гіркі жалі, нарікання й плачі, й на скриту ненависть до „воріженьків" обернете свою любов і тугу з Україною? Чому не злучити вам свого душевного національного горя і болю, з вашим „неспокоєм до Бога"?

Кидаєте низьку мерзенну ділєму: „Чи Бог, релігія і Церква чи Нація?"

І Бога в Вас немає і нації своєї Ви не любите!

VI.

Нема в нас Українців ясного й отвертого католицького світогляду. Наші релігійні переконання — це вода. Хай це звучить парадоксально, але ми направду творимо невиданий ще тип „ліберальних-католиків". А „вино католицького світогляду" не терпить домішки. Воно мусить бути чисте, не змішане, хрустально чисте. Католицька Акція — без католицького світогляду, без католицького внутрішнього життя й морального відродження — це зовсім пустий звук. І не обманюймо передовсім себе самих — числом заложених гуртків і кружків Христіянської Орґанізації там, де передтим не запалилося в серцях полумя внутрішньої віднови в Христі.

Католицизм — це не мертва ідея й теорія. Католицька думка мусить опромінювати цілість життя, входити в кожду його ділянку, отже й в політичну. А в нас „вожди" народу прилюдно жадають, щоби Церква, щоб отже католицизм, служив

*) Р. Медер (Mäder) визначний німецький католицький діяч.

„національним інтересам" нації! Якіж це інтереси"? Хто про це рішає, чи „демократичні — вибранці" народу?

І тому не можемо мріяти про успіх Католицької Акції в нас так довго, поки не зірвемо з цілою отою плєядою ложних поглядів і переконань про релігію і її відношення до нації й політики.

VII.

Католицька Акція мусить знайти в нас у першу чергу підготований для себе терен. Треба одним словом підготовчої праці. Бо чи може прийнятися ніжна щепа на закаменілій мертвиці?

Цю підготовчу працю треба вести на всіх ділянках нашого церковного й національного життя. Першим етапом цеї підготовки повинна бути парохія. Немислимо прямо в початках вести цю працю в ширших розмірах, в цілім краю чи в повітах. У занадто широких границях навіть найбільш жертвенна й ідейна праця одиниці блідне й розпливається, й тим симим не дає ніяких результатів.

Не переконує вже нині нікого бажання „рятувати Україну", бо ці „рятівники" — переважно академіки й студенти — замість помочі вносили в наше громадянство лиш ще більше неладу й хаосу. І пропала на завсіди пропала ця пульсуюча енергія, запал і одушевлення цілих поколінь української молоді, бо сили ці розпорошилися в морі нашої національної байдужности й отяжілости. А моглоб бути інакше колиб ці сили були звернені в одно русло, колиб вони були направлені на здобуття одної ворожої позиції. Це якраз незвичайно важливе питання тактики, котра часто як і сама ідея має характер і значіння засадничої справи.

Всяка праця, яка має на меті відновлення й уздоровлення громадянського орґанізму мусить починатися молодю і від молоді. Молодь можна захопити й одушевити ідеєю, або молодь можна й навіть треба заставляти до праці. Хай вона викидає зі себе той вулькан почувань і найфантастичнійших замислів. Молодь завсіди — це рух, активність, діяльність, це стихія. Від цього чи опануємо цю стихію, чи звернемо її в русло католицизму — залежатиме дальший розвиток і успіхи Католицької Акції в нас.

Покищо ми цього не зробили.

Ідеї політичні не поширюються тому, що вони єсть найкращі обєктивно. Ні один політичний пророк без зброї не перемагає. Зброєю ідеї політичної єсть не її обєктивна вартість, а її здатність підіймати на діла тих, з чиїми субєктивними хотіннями вона тісно звязана. Утопією єсть думати, що одною тільки пропаґандою можна сотворити Гетьманську Україну на тій підставі, що, мовив, ця ідея України як найкраща. Наша державна українська ідея Гетьманська переможе лиш тоді, коли, поруч пропаґанди, віддані їй будуть діла і жертви тих, для кого вона єсть символом їх істнування хто з її здійсненням вяже своє власне буття. Коли на Україні нема людей, які жити можуть лиш тоді, коли буде Україна, і не можуть жити коли не буде України, то Україна вся єсть літературною утопією. Те саме з ідеїю Гетьманської України.

В. Липинський

КАТОЛИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СІҐРІД УНДСЕТ

В особі цьогорічної лявреатки літературної нагороди Нобля пні Сіґрід Ундсет найшла католицька Церква велику хвалу й підпору. Правда, католики в Норвеґії є дуже нечисленні, після статистики один на тисячу, одначе Церква може бути вповні вдоволена зі своїх визнавців.

Письменниця Сіґрід Ундсет далася пізнати цілому краєві щойно від 1924 р. себто року свого навернення. Від цього часу виступає вона горячо в обороні католицьких ідей не лише як оригінальне письменниця, але як перекладчиця а навіт бере живу участь в полеміці. В 1927. р. на сторінках найбільш поширеного дневника Aftenposten появилися статті про висшість лютеранської етики над католицькою та про протестантське поняття христіянської едностн. Статті ці писав пастор Норман. Проти цього не завагалося виступити на сторінках цьогож самого дневника Сіґрід Ундсет і щоби річево відповісти на одну проповідь Нормана Ундсет переглянула 65. томів творів Лютра. Через чотири тижні Aftenposten був теольоґічною трибуною і ніколи ще в релігійних кругах Норвеґії не цікавленося так творами й ідеями Лютра.

На вечерію виїзду до Штокгольму, перед одержанням літературної нагороди Нобля, преміер Норвеґії підчас банкету виданого в честь великої письменниці враз з головою союзу письменнників вложив їй на голову лавровий вінець. А другого дня—в свято Непорочного Зачаття—п-ні Ундсет ранком пішла до церкви св. Дамініка й зложила вінець своєї слави на вівтар пречистої Діви. Одержавши грошеву нагороду ця католицька лявреатка ні одного сотика не оставила собі. Тов-ство взаємної помочі авторів одержало 100.000 фр. а 5 0.000 фр, зложено на фонд милосердя для нерозвинених дітей, щоби вони могли перебувати біля родичів а не скитатися по інститутах.

В історочних повістях Сіґрід Ундсет відживає епоха, коли то Норвеґія і релігійно й політично була незалежною, епоха середновічча. Не є це так як в Штокгольмі, де народню славу зосіблює могучий володар-лютеран Ґустав Ваз. В Норвеґію реформу знесено й насильно накинули її в XVI. і XVII. в. побідні Данці, котрі іменем свойого вожда Христіяна назвали столицю краю — Христіянією.

Сьогодня Христіянія скинула зі себе це пятно повертаючи до первісної назви Осльо й таким чином відповіла історичну традицію між XX. в. а віками перед реформою.

Нація для нас — це всі мешканці Держави, а не „пролетаріят" і не мова віра, — „ми, українські націоналісти" = то Держави, обіймаючої всі кляси, мови, даної Землі і всі громадяне даної Держплемя. Коли я пишу в цій книзі про нас це значить: ми, що хочемо Української віри і племена Української Землі.

В. Липинський

Борис Мовкевич

БІЙ ПІД КРУТАМИ

„Віддихуймо атмосферою лицарів"
Роман Ролян.

Крути — це перший етап великої і страшної боротьби Українського народу за визволення, це Голгофта українського студенства, української молоді.

Масова загибель української молоді в бою під Крутами показала, що раз витягнутий меч — піхва повинна бути відкинена. Ці перші жертви потягнули за собою нові й нові лави борців. Велике горе викликало незломне бажання боротьби до перемоги. Тіни крутянських героїв кликали до продовження цієї боротьби.

З боку сучасної військової науки події під Крутами своїм маштабом і в стратегічному відношенні, не можуть мати жадного значіння, але з боку морального вони втілили в собі й Маренго й Ватерло й Седан.

Разом з революцією 1917 року прийшло й національне відродження українського народу.

Найвидніші уми нашого відродження спочатку непохитно вірили в російську демократію, вірили в те, що російська революція приносить визволення усім народам і думка про могутню і непорушну монолітність великої Росії була міцно прищеплена в українських угрупуваннях,

Цілком зрозуміло, що ці угрупування не мали своїх певних державних українських ідеольогій і більшість з них годувалася запозиченнями радикальними течіями російської суспільности.

І ці найвидніші наші уми прийшли з великим революційним багажом, але малим державним досвідом. Скоро корабель української держави опинився в їх руках і поплив не озброєний без певного курсу.

Треба було творити військо-підвалини цілої державної будови. А л е у к р а ї н с ь к а в л а д а більше цікавилася військом не як збройною силою, а лише як сконцентрованою масою людей, яка була добрим ґрунтом до агітаційної праці й насаджування соціялізму.

Борячись за українізацію" армії вона головно стреміла до одержання, так би сказати, монополю на агітацію серед цієї зібраної маси людей.

З кінцем 1917 року скінчилося і свято революції, настав грізний час для України. Озброєні сили большевиків, заволодівши вже східним шматком України, йшли до нашої столиці Київа двома сильними арміями. Одна армія під командою Єгорова йшла по залізниці Харків—Полтава—Київ. Друга армії під командою Ремиґова посувалися в напрямку Курск—Бахмач—Київ.

Загальне керовництво большевицькими операціями було в руках Муравьова а с и л и в о р о г а складалися з великої кількістю піхоти й артилєрії.

Крім того з боку Жмеринки—Казатіна посувалися здеморалізовані частини російського ґвардійського корпусу, стримувані до того часу 1-м українським корпусом ґенерала Скоропадського.

Помалу це залізне кільце звужувалося й наближалося до Київа.

Трудно в історії знайти більш трагічне положення.

Українське Правительство опинилося майже безборонним з відкритими кордонами держави.

Наказом нашого Військового міністра ще в половині грудня оголошено загальну демобілізацію української залоги столиці.

Цим Український Уряд позбавляв себе останньої оборони. Н а с л і д к о м ц ь о г о н а к а з у трагізм положення подвоївся, бо полки які були опорою Цен-

тральної Ради, як наприклад Сердюцька дивізія, демобілізувались на протязі кількох днів, натомість полкн збольшевичені й здеморалізованні, як Солойдачники, понтонний баталіон та інш., залишилися в повному складі й своїм ворожим настроєм та поважним числом становили велику небезпеку в центрі самої столиці.

При такому стані річей розпочалася горячкова праця по організації спротивлення наступаючому ворогові. І тут відограло велику ролю українське студенство, українська шкільна молодь м. Київа.

Доцільним буде тут подати кілька фактів з життя цієї молоді в час революції.

Ще в червні місяці 1917 р. з ініціятиви кількох українських гуртків, тоді ще російських середніх шкіл, відбулися збори представників українців середнешкільників м. Київа в українському клюбі „Родини".

На тих зборах ухвалено організувати всіх середнешкільників в оден союз під назвою „Осередок Українських Середнешкільних Організацій м. Київа".

На зборах прийнято резолюція, в якій середнешкілана молодь висловлює готівність віддати себе на послуги Українському народові.

„Осередок" об'єднував біля себе 2000 учнів одного лиш Київа.

Виконавчий орган „Осередка" розпочав активну працю і вже за який місяць всі міста України були покриті густою сіткою „Осередків". Почав виходити орган комітету „Каміняр".

Сама молодь розпочала культурну працю серед війська, а також виступила в ролі агітаторів за українське національне відродження. І коли в серпні оголошено в Київі маніфестацію вірности української молоді, то перед будинком Центральної Ради пройшов могутній похід цвіту української нації. Перед Центральною Радою вітав молодь зі слізьми на очах батько нашої кооперації Левицький і наче передчуваючи свою близьку смерть сказав:

„Діти, квіти наші. Вітаю вас, що прийшли нас змінити в тяжкому бою за вільну Україну. Вже небагато лишилося нам жити, але погляд на ваші стрункі лави, готові на всі жертви задля щастя рідного краю, дають нам можливість спокійно вмерти, бож ми певні, що боронитимете те, що ми досі зробили. Благословляюж вас до дальшої світлої праці, хай Бог вам допомагає".

У відповідь йому залунало: „Хай живе Вільна Україна".

І цей заповіт Левицького внедовзі ця молодь виконала.

Пройшло ще два місяці й Україну проголошено самостійною Державою. Найвищий ідеал був досягнутий, але разом з тим настав новий іспит для цілої нації — удержання цієї самостійности. Чорною гадюкою пронеслася вістка про похід Муравьова, що „ніс на вістрях багнетів свободу північного брата". Почуття тривоги з кожним днем росло в серці всякого свідомого українця. Очевидний брак організованої оборони краю був доконаним фактом і всі стали перед питанням: „щож далі?"

І вже в останній час перед лицем небезпеки наш уряд кинув розпучливий клич до всіх в кого ще жервіла в серцях надія, в кого ще не опали безсило руки. Видано відозви, до слухачів народнього Університету, до II гімназії і взагалі до українського елементу київських шкіл стати зі зброєю на захист українських інтересів. Крім того по всіх українських організаціях пішла палка агітація, скрізь жваві завзяті промови

І молодь одразу на цей поклик зголосилася боронити батьківщину. Це були все люди непартійні, готові присвятитися кожній національній праці, бо жадні партійні інтереси не наказували їм зоставитися позаду.

Без вагання вони покинули свої родини, залишили стіни своєї рідної almae matris. Ряди вільного козацтва зароїлися від молоді. Народний Університет закладає в себе „Курінь Студентів Січових Стрільців", під проводом сотника Тимченка. В цей курінь багато записується учнів II. ім. Кирила і Методія гімназії (так напр. 7 і 8 кляси майже усі учні), записуються студенти Володимирського Університету, учні гідротехнічної школи, учні київскої військової, тоді вже українізованої, лікарської школи.

Цей курінь росташувався в будинкові константинівської юнацької школи на Печерську, де почалося провадити його формування. Але не було ладу й порядку в праці по орґанізації цього куріня. Одразу частину козаків поставили на варті, не давши їм військового одягу. Вправи офіційно не провадились, а як провадились то з ініціятиви якого небудь роєвого. І тільки на кілька день перед відїздом куріня на фронт, приділено для муштрових вправ старшини Богданівського полку, але за такий короткий час не багато їх навчили. На обіді й на вечері козаки були усі, а вечером більша половина брала відпустки в місто і з сотні в в 140 чоловік залишалося не більш 20. (Усіх записалося 300). На варту назначили людей не по порядку, а так до вподоби. Були випадки, що одні й тіже люди вартували по дві доби. Ніхто не знав коли будуть відїзджати й куди.

Наслідком такої боєвої підготовки було то, що багато козаків не вміли навіть добре стріляти, не знали як розібрати засуву рушниці.

З більш здатних і обізнаних з військовими вправами зорґанізовано кулеметну команду, але без кулеметів. „Взагалі в „Куріні Студентів Січових Стрільців", пише в своїх споминах один з учасників, куди не кинь оком, скрізь було якесь безглуздя та „взірцеве" безладдя."

Серед такого безпуття в неділю 27 січня 1918 р. „Курінь Січових Стрільців" одержав від командного складу 1-ої військової школи, з котрою він йшов у контакті, наказ виступати в похід.

Почалася страшенна метушня.

Бунчужні кинулись видавать старі шинелі, штани, черевики без обмоток. Так одягнуті та озброєні старими, нечищеними „трьохлінейками" вирушили в похід тільки на другий день 28. січня.

З войовничим видом виступили з касарень і погрузилися в поїзд. Мов передчуваючи свою загибель козаки були бадьорі, веселі й підняли веселий гамір. Українська пісня лунала серед ваґонів. Нарешті в ночі о 11. год. ешелони виїхали з Київа II. і поїхали воювати в напрямку на Бахмач—Конотоп.

Цілу ніч їхали ешелони й тільки о 4 годині ранку приїхали на ст. Крути.

Тут їх зустріли гайдамаки, які до цього часу стримували ворога й після Макошинського бою під Бахмачем, мусіли відступити в напрямку на Крути, зриваючи за собою мости через річку біля Макошина.

Тільки самопосвята й леґендарна енерґія людей може робити такі дива, які ця горстка людей, що з чотирма кіньми, одною гарматою та двома кулеметами, стримували до цього часу переважаючі аванґарди ворога.

Змучені й виснажені вони тішилися з тих обовязків і з тої відповідальної праці, яку вони до цього часу несли, стримуючи нахабний поїзд ворога.

Се були старі досвідчені вояки ще російської армії. Між ними був оден інвалід без ноги.

В Крутах відділ, який прибув з Київа, входив вже в безпосередню лучність з ворогом. Ешелони затрималися й рішено відсіля розпочати боєву акцію проти ворога.

Порахували свої сили. Січовиків разом з юнаками військової школи було чоловік 250. Вільних козаків та гайдамак 100 чоловік. Кінноти 12 шабель і три гармати.

Оце і вся сила „отряда дѣйствующаго на Слободской Украинѣ", як голосно писали тоді газети.

О 5 годині ранку вислано розвідку в напрямі на Пліски. Розвідка складалася є 30 юнаків зі старшинами при двох кулеметах Максіма від січовиків і вона виїхала окремим поїздом з площадкою, на котрій були уставлені кулемети.

Розвідка доїхала з початку до розїзду між Крутами й Плісками. На цьому розїзді трохи погрілися і з великою обережністю рушили назад. Але потім старшини порозумілися між собою і рішили їхати ще далі на Пліски.

На третій четвертій вартові на платформі завважили, що хтось йде по залізничному шляху.

Підїзджають близче: видно три постаті, дали сиґнал паротягові і поїзд спинився.

Невідомі розпочинають розмову, видно що це червоноґвардийці. В кожного рушниця, сила набоїв, бомби, сігнальні ракети.

— Откуди єдєте? Всьо у нашіх?

— Да, да. А ви кто?

— Да ми нєшто с атрядь Ремньова!

— Ну садісь к нам, под'єдєш.

Нічого не підозріваючи, большовики підходять до потягу, коли враз... „Руки вверх!! Віддавай зброю!!" Не вспіли горопахи оглянуться, як були обезброєнні і за поміччу прикладів загнані до ваґону.

Поисувавши біля розїзду місток, розвідка вернулася в Крути. Зробили доклад, що Крути можна зайняти без бою. Але ця заява так і зосталось заявою. Команда відділу рішила звести бій під Крутами.

В день 29. січня почали робити малі окопи в дві лінії, по обі сторони високого залізничого шляху, між ст. Крутами і Пліскими.

Під вечір кінна розвідка принесла відомости, що ворог зайняв без бою Пліски й лагодить залізничий шлях та телєфони.

В годині 5 по полудни, коли почало темніти, засурмили трівогу, вартові викликали всіх на двір. „Висипайся в лінію" — чути було зо всіх боків. Помалу зацарила тиша й порядок. Вишикували козаків по роях і повели на лінію передових окопів, котра розкинулася вправо й уліво, версти на півори від самої ст нції.

В юнаків набої були видані ще в Київі, січовикам же, багато з котрих не вміли добре поводитись зі зброєю, набоїв не дали, щоби не було якого будь випадку, а в останній час мабуть забули. Факт той, що січовики мали не більш як по два обоймі, які вони випросили в юнаків.

Були більш енерґійні хлопці, котрі заздалегідь подоставали собі набоїв і в скрутний мент поділилися зі своїми товаришами.

Козаки зайняли окопи й почали очікувати ворога.

Ніч. Тихо, хмарно, вогко, кругом багно та вогкий сніг. Козаки що мають короткі штани і черевики без овивачів їжаться від зимна. То там то сям дерчать кулемети, які перемінюють свої становища, шукаючи ліпших позицій для своїх стрілів. Робиться все темніше й темніше. Тихо, вітру немає, протягує тільки вогкість. Зрідка чути то сухий тріск „Кольта", то глуховате стукання „Максіма". Потроху все заспокоюється.

Коли це знечевля щось блиснуло, а далі гуркнуло й ворожий гарматній набій закреслюючи в повітрі високу трієкторію, розірвався в 2 верстах позад лінії окопів. Потім почали стріляти залпами поцілюючи по крилі правого відтинку. Рівнож розпочалася рушнична стрілянина з боку ворожих стеж.

Трохи згодом біля Плісок більшовики розложили багаття й почали лагодити залізничий шлях. Наші гарматчики виїхали з паротягом і плятформою, на котрій стояла 3-х цалева гармата, до розїзду, розстріляли шрапнелею робітників, котрі лагодили шлях, забрали приладдя і почали гатити в самі Пліски, відки стріляли більшовики.

Командант цього імпровізованого бронепотягу, сотник Лощенко, або як його називали козаки „старшина в жовто-блакитному кашкеті", з одним козаком, маленькою гарматкою й кулеметом під градом куль відважно й удачно нищив ворога, часто підїзджаючи до самої ворожої лінії.

Коло 5-тої години ранку все трохи заспокоїлося, хоча поодинокі стріли не замовкали.

Настав день 30 січня н. ст., котрий коштував героїчних оборонців батьківщини надто дорого. Це була середа. День був вогкий і похмурий і вже з самого ранку неспокійний. Відчувалося по рухах ворога, що мусить відбутися рішаючий бій.

Не дивлячися на це команда відділу зняла з бойової лінії надзвичайну варту, залишаючи на кожному відтинкові по 30 козаків.

Зранку післала кінноту в кількости 12 чоловіка в розвідку.

Довго ця розвідка не верталася, нарешті в годині 2-ій дня вернулося двох людей і повідомили штаб, що більшовики наступають.

Знову засурмили трівогу. „Висипай в лінію" — закричали вартові. Знову зчинилося замішання, знову більш як половиина козаків пішла на лінію маючи по одній обоймі набоїв.

Ніхто не звернув уваги, що штабний поїзд утік зі стації, а разом з поїздом сотник Тимченко.

Зайняли окопи й почали чекати на ворога. За годину вернулася післана розвідка з січовиків та юнаків, котра доносила, що більшовики нагромаджуються біля розїзду, а крила їх вже наступають.

Внедовзі почалася ворожа гарматна підготовка, ведена досвідченою рукою. Всі напружено ждали... Знали, що за кілька хвилин пічнеться бій.

Комендант сотні „січовиків" увесь час був на лівому крилі і додавав енергії своїм хлопцям.

На правому крилі стояли юнаки з трьома кулеметами.

О 3 годині виїхала наша платформа з гарматою й почала стріляти в більшовицьке розташування. Ця наша одинока гармата, що відповідала ворогові, стояла високо на залізничому торі добре видна як нашим, так і ворогові, і працювала під сильним обстрілом ворожих кулеметів та гармат.

Героїчно вів себе гарматчик сотник Лощенко. Стріляв він надзвичайно влучно й швидко. Як потім оповідали, наш гарматній вогонь багато наробив клопоту більшовикам, котрі стояли в Пліских.

Незабаром почала зі станції працювати друга наша гармата, але слабо й недовго. Натомість гармата Лощенка працювала інтензивно й підносила духа завзятости в рядах козаків.

Хвилинами сум огортав козаків, коли раптом вона затихла, здавалося що замовкла на завжди. Але це було приготовлення до того, щоби з новою силою розпочати ще більший вогонь.

О $3^1/_2$ годині більшовики попровадили сильний наступ на правий відтинок нашого фронту. Зацокали з обох боків рушниці, заторохтіли кулемети, Гармати не переставали піддержувати їх. Козаки міцно держалися в окопах цілий час тримаючи під вогнем ворожі лави, що наближалися до окопів.

В середині бою наша гармата перестала стрілять і наш „бронетяг" відступив на станцію — здається хтось з цих героїв був раненнй.

Але не зважаючи на це, бій розгорівся з новою силою. З обох боків скажено заговорили кулемети і ворог розпочав наступ на баґнети.

Ворожа артилєрія перестала стріляти.

Густими колонами посувалися більшевики вперед, не дивлячись на великі втрати від рідко розсіяної нашої лави. Наступали матроси Балтійського флота і майже усі були пяні.

6 тисяч червоної ґвардії і матросів густими лавами посувалися на відважних оборонців батьківщини. Широким луком обходили вони їх зправа і зліва.

Тепер почав відчуватися брак нашої гармати, а до того почали виходити набої в козаків. Більшовики обходили наш правий відтинок на фланках, роблячи часті перебіжки. Але весь трагізм положення був у тому, що з відходом нашої гармати, звязок між обома відтинками по обох боках залізниці був перерваний, а високий насип перешкаджав бачити звичайним оком, що робиться по другому боці.

Більшовики роблячи сильний натиск на наш правий відтинок, на лівому нашому відтинкові провадили тільки рушничну стрілянину. І коли правий відтинок глибоко охоплений на крилах ворогом розпочав відворот, лівий відтінок нічого про це не знав. Головний удар ворога був спрямований у центр нашого фронту вздовж залізниці, де спротив був найслабший. Станція Крути, яка лежала в одній верстві від лінії окопів, була обхідним рухом зайнята ворогом і таким чином коло охоплююче наш правий відтинок майже замикалося.

Тимчасом ситуація на лівому нашому відтинкові була ще більш критична.

Не знаючи про відступ правого відтинку, лівий міцно держався на своїх позиціях, а тимчасом більшовики накинулися тепер на нього, далеко огибаючи його ліве крило.

Скоро він був з трьох боків окружений більшовиками й розпочав відворот.

Таким чином ціла лінія нашого фронту була в відвороті.

Відступ правого відтинка був дуже утрудненний тому, що приходилося пробивати майже через замкнене коло, не даючи його щільніще стиснути. Але відступ відбувався в порядку. Бліді, безстрашні йшли в цілий зріст козаки під градом ворожих куль, тягнучи за собою кулемети. Менш досвідчені козаки віддавали свої набої старшим козакам, а самі понуро з похиленими головами йшли вперед. Багатьом борцям рушниці попсувалися й перестали стріляти. Набоїв ставало що раз то менше. Наші кулемети перестали стріляти. Ранені опираючися на здорових товаришів йшли стікаючи кровю. Забиті зоставалися на полі бою.

Майже без набоїв дійшли останки людей до поїзду, який після захоплення ворогом ст. Крут, відступив на 2 версти назад. Але небагато було таких щасливих, що дійшли до нього.

В той час коли правий відтинок з бою відходив до поїзду й був уже за стацією, лівий відтинок тільки що розпочав відступ. Не знаючи про захоплення ворогом ст. Крути, більшість відступаючих пішла на двірець, де гадали знайти свій поїзд. І тільки наблизившись до станції вони помітили свою помилку, але вже було запізно її поправити, бо ворог оточив їх зо всіх боків. В останньому розпачливому відрухові кинулись вони в атаку на переважаючого ворога, в котрій частина загинула, а решта попала в полон.

Був уже вечір, коли невелика горстка відступаючих козаків, переслідувана ворогом підійшла з раненими до поїзду. Дали наказ сідати до ваґонів. В останніх ваґонах поставили кулемети, які своїм вогнем стримували лави наступаючого ворога. Поїзд помалу відїхав нищучи по дорозі залізничий шлях, бо про дальший активний спротив не можна було і думати.

Над полоненими більшовики довго знущалися і на другий день 27 студентів розстріляли, а трупи їх заборонили селянам ховати. 7 чоловік ранених відправили в Харків на лікування.

Довго валялися по полю тіла обезображених молоденьких героїв. І неодна мати заломила руки в божевільній нестямі і не оден батько заплакав кривавими сльозами.

Дорогоцінну і найчистішу жертву принесено на вівтар самостійности України.

По увільненню України від московського наїзду в 1918 р, виникла думка відшукати й достойно поховати ці перші жертви українсько-московської війни в золотоверхому Київі.

Кілька ваґонів заставлено густо трупами й на протязі кількох днів, батьки й родини розпізнавали своїх близьких. Відшукано не всіх, бо одні невідомо де були розстріляні большевиками і потайки поховані селянами.

Всіх полонених замордовано звірячим способом: вони були з розбитими головами, повибиваними зубами, повиколюваними очима. Кілька трупів не вдалося розпізнати, так вони були понівечені.

Урочисті похорони відбулися на державний кошт, при великій участи київського громадянства, делеґацій, уряду й війська.

Заходами комітету по вшануванню памяти поляглих мав будуватися величезний памятник, але ворожа окупація це унеможливила.

Але вічний памятник вони собі збудували в нашій історії. Ці українські Термопілі будуть завжди жити в нашій памяти і наших нащадків. І коли Україна стане вільною в сімї вільних народів, наші кобзарі в народніх думах рознесуть славу про цих юних борців по цілій Україні, бо як каже Шіллєр: „Що невмірущо має жити в пісні, мусить загинути в житті".

Всіх їх разом поховано на Аскольдовій могилі над Дніпром, відкіля відкривається широкий краєвид на Чернигівщину, де вони поклали своє життя за рідний край.

МІСЯЧНА ХРОНІКА

Виступ наших між рабінами цілковито не вдався. В десятилітний ювилей свойого видавництва, сіоністична „Хвіля" видала ювилейне число свойого часопису на 104. сторінки, а з цього 2 сторінки присвятила українській літературі. Не чому иншому а літературі. Бо все таки знаєте, література, річ вигідна й що найважніще не зобовязуюча, ну а про політику почцівего людку рускего, котрий так і рветься наладнати братнє співжиття, пишеться досить в не-ювілейних числах, ну й не дуже то ювілейно. Тут просто факт. Так і треба. Ось навіть в ювілейне число попала така передбачуюче-пророча думка др-а Cohna: i, oni się mogli upić zwycięstwem (Українци себто) і... зробити погром...

Одначе велике щастя, що Українци не впилися побідою, бо в противному випадку редактор „Діла" (як пише „Хвіля") не мавби можности просвітити соткитисячі жидів а „Слово польське" не знаглоби, що Українці бойкотують Реймонта й Жеромського, чого безпосередною виною є Др. Дм. Донцов а посередною Літ.-Наук.-Вістн. Тут саме суть „współczes-ної ukraińsk-oї literatur-и" - статті поміщеної в „Хвілі", котрої автором є Др. М. Рудницький.

Українська преса дискретно замовчала про такий метод пропаганди рідного письменства. Що більше, навіть войовничий „Новий Час" легонько шепнув на ухо читачам „більше обережности", замітку дуже обережно написану, розписавшися натомість широко про „торговлю білими невільницями". Тільки одинодинокий Літ. Наук. Вістн. важко зітхнув, повторюючи за Гайнем а згадуючи М. Рудницького: und mit solchem Gesindel muss man sich herumschlagen!

Це, безумовно, дуже неприємно, як говорити таке так і слухати. Страшенно неприємно! Просто невиносимо! А ще й читати таке. Кожний хто скінчив ґімназію (навіть зі сінґлем!) а читає в хвилях вільних від заняття ріжні літературножіночі кутики, прочитавши статтю др-а Рудницького цілковито оторопіє! Серіозно! А то шопа! - подумає собі! Но! Но! Виходять книжки, є ніби якась академія (думає собі радник на „Бесіді") а тут пац! нема української літератури. Цілковито нема! Literatura ukraińska niema dziś ani płodnych królików ani samotnych królów władczego słowa...

Виходить, що одиноким płodnym królikiem є М. Рудницький, достойний автор статті. Власне кажучи є ще инші крулікі (не попускає автор) і так bardzo płodnym (розуміється крулікем!) є Б. Лепкий, котрий як можна догадуватися зі слів д-ра Рудницького, посідає прикмети плодовитости инших сотворінь, бо він одинокий є (зі всіх українських письменників!) gotów na każde zawołanie do (що за форми!) napisania poezji lub opowiadania. Але не вмився до Андрія Чайковського, котрого автор назвав najpłodniejszym ze starszych... Но, но! І хтоб то думав!

А инші письменники? спитаєте. Вони, по словам автора „пробують" і розу-

міється ані руш. Всі вони, колиб належали do autorów pokroju Marji Rodziewiczówny, то може й булиб увіковічнені на сторінках „Хвилі", а так пшик. І на Наддніпрянщині також невесело. Про двох найбільших сучасних українських поетів др. Рудницький так докладно розбалакався: Tyczyna odkrył nowe źródła harmonji, Rylski ma szeroką skalę tonów. Чиста орхестра! Цікаво тільки, де Тичина відкрив ці джерела гармонії і чи вони лічничі. Поскільки так, то вони здалибся неодному критикові для ліпшої орієнтації й кращого обзнайомлення з українською сучасною літературою, без огляду на ювілейні видання! А при кінці своєї так багато-інформаційної статті, др. Рудницький на зразок жидівських халупників, виправ свої бруди, які мав колись з ред. Літ.-Наук.-Вістника, й вивісив перед хатою української літератури. Також причинок до історії своєрідної пропаґанди й себереклями. Та не в цьому річ, не в цьому річ, wie sich der kleine Mechel die ukrainische Literatur vorstellt, річ у тому, що про баламутну й в основі неправдиву (мовляв на Заході література цвіте а в нас гине!) статтю про наше письменство, заговорила ворожа преса зі своєрідною усмішкою на лиці: pop, chłop і Szewczenko. Статтю ж писав не хто инший а „red. „Діла" Dr. M. Rudnicki". Як „Діло" винагородило шкоду спричинену членом її редакції? Як поставився до цеї справи т. зв. „Союз письменників і журналістів"?

Дня 3. лютня відбулося за спеціяльними запрошеннями святочне посвячення молитвенниці грек.-кат. духовного Семинара у Львові. Одначе одинокий католицький журнал „Поступ" не удостоївся запрошення від одинокого грек.-кат. дух. Семинара у Львові. Безумовно: навіщо бути чемним супроти своїх?

А слідуючого дня відбулися похорони четаря У.Г.А. Олекс. Кириловича, студ. IV р. богословії, патріота й народнього діяча. В похоронах брали участь майже всі професори богословського факультету й усі питомці. Представників У.Г.А. не було, що більше, навіть нікого зі старшин, не говорячи вже про вінець! Ясно: кому вже небіщик потрібний? Ні „Союзові старшин", ні „фондові ґенералів"!..

Quasimodo

Стративши свою державу, житте здатна нація зберігає себе в родині, стані, класі. Туди, в ці найміцнійші твердині, одходить по руїні держави одиниця. Там зберігається по руїні дух нації — її ідея державна. І чим оці твердині міцнішими, тим швидше може бути возстановлена держава. Засудженими на смерть є такі нації, яких ідея державна переховується виключно в книжках. Ми хочемо Державу нашу Гетьманську відродити. Тому ми намагаємося всіми силама зберігти її ідею серед тих, хто нам органічно найблизчий — в нашім класі.

В. Липинський

Від індивідуальної праці над собою, над досконаленням себе самого, починається гетьманська праця, гетьманська активність і з неї випливаюча орґанізація. А заохочуванням других до такої праці над самим собою через зразкове поведення починається ширення гетьманської ідеольоґії. Це її найліпша й найуспішнійша пропаґанда. Шлях цей тяжкий та повільний, без зовнішних ефектів — але сталить характер, розбуджує мужність та витревалість, що по нім ідуть.

В. Залозецький

БІБЛІОҐРАФІЯ

Zaloziecky Univ. Doc. Dr. Wladimir: Die Wiedergeburt des klassokratischen Staatsgedankens in Ost Europa. Відбитка з Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie. Heft 4. Leipzig. Dez. 1928.

До наймаркантніших появ на полі східноевропейської соціольоґії зачисляє автор твори заслуженого українського історика й соціольоґа Вячеслава Липинського, а передовсім його „Україна на переломі" і „Листи до братів хліборобів". Автор дає коротку характеристику цих обох праць і переповідає опісля зміст соціяльно-політичної теорії Липинського: суть охлократичного методу орґанізації і ідею класократичної державницької думки.

І перевороти на Сході Европи вказують на думку автора про те,що перед ідеєю клясократичної держави розвиваються нові горизонти. Через односторонню диктатуру одної кляси побуджено в високій мірі клясову свідомість усіх поневолених суспільних верстов. З цієї свідомости мусить зродитися нова державна форма.

А особливу ролю в тій відбудові мусить відограти Україна, дякуючи своїй своєрідній, історично умовленій, соціяльній структурі. **Іван Гладилович**

М. Ценевич: Злощасний самоцвіт. Бібліотека історичних повістей. Львів, „Добра Книжка". жовтень — грудень 1928. 8⁰. стр. 224.

Майже при кожній нагоді повторяється, що в нас великий брак повістей взагалі а історичних особливо. Чується нотки зітхання: ах, колиб це нашого Сенкевіча, колиб щось сильного, палкого, завзятого!! З другоїж знову сторони вийде скажемо (чи вірна чи не вірна) історична повість, ви хочете її поширювати чи навіть настільки необережно висловитися, мовляв „нам треба цього рода річей" — кождий здвигне раменами й крізь зуби вселаскавіще схарактеризує: „що за вбогість думки — яка дурниця!!"

Між иншим: коли брати з „наплевательной точкі зрения" достойного Бен-Акіби, тобто говорячи його словами nihil novi sub sole — це правда, але коли хтось бажає мати Наполеона, то безумовно (хоч у мріях його давно-давн нько витесав!) мусить пождати, аж поки із цих, так йому несимпатичних наполеончиків, не вироста великий, творчий дух. А тільки тоді може вирости, коли матиме можність чи поважно вчитися систематично, чи плекати зяву рівномірно з її розвитком природним. В противному випадку помішається горох з капустою і повстане ментокаптольґія! Прикладів, думаю, в нас досить! І тому одною з передумов цвітучого розвитку мистецької літератури є створення позитивної, здорової літератури для дітей і молодіжи. Це перше. А друге: в нас немає літератури для цього, що так мілїоновими просто накладами розходиться в західно-европейських краях. Звичайної — яб назвав її — журналістичної літератури що сповняє ролю, скажемо, перекуски, другого снідання.

І ось цю ролю сповняє повість Ценевича „Злощасний самоцвіт". Сповняє її зовсім вдоволяюче. Не є воно дуже оригінальне й хто знає чуже письменство то натрапить на слід, але яка ріжниця?! До масового поширення не треба ні дійсного члена Французької Академії ні оригінального підходу Ґотіє, чи археольоґії Фльобера. Вистарчить такий Декобра чи инший Марчинський. Тільки що перший з них полює на гроші при помочи всіх знаних порноґрафічних засобів а другий на чисту сензацію. А тимчасом Ценевич дуже цікаво передає пригоди українського героя, при помочі рямок з козацьких часів і твориться ідилля кохання. Пересічний читач задоволений, що все благополучно скінчилося і що не знудився читаючи „історичну (!) повість". Книжка масово поширена серед молодіжи і середної кляси суспільности повинна сповнити свою ціль: розбудити любов до дальшого читання, до любови книжки. Правдива творчість як і все живе, потребує погною. Повторюю: як найбільше журналістичної-літератури. **Л. Нигрицький**

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

Шлях французької літератури до католицизму

Поль Кльодель, відомий письменник і французький посол у Вашінґтоні виголосив на університеті в Оттаві реферат про сучасну католицьку літературу. „В моїй молодости одержав я нагороду з рук Ернеста Ренана, що стояв тоді на вершку своєї слави. При торжестві доручування нагороди сказав Ренан до учеників і моїх товаришів таке: „Хто зна, чи не найдеться одного дня між вами один, що сказавби: Ернест Ренан спричинив багато лиха". Цим молодцем мав бути я. В часах критики й дискусії Церква звертала все більше уваги на свої певні, сильні й трівкі ідеольоґічні фундаменти, менше на суперечки. Результат: Католицька Церква не загинула зате критика розвіялася. Католицька ідея наново здобула ввесь свій витрачений терен. Французька література XIX. століття замітна передовсім своїм почуттям розпуки, яке зродилося зі сумніву. Але віра знова вирнула в літературних творах. Увага звернена в бік католицизму, не тільки в белєстриці, але й у наукових і фільософічних творах. Прилюдно виявляється католицьке відновлення. Без сумніву, що й мистецтво мусить відновитися в цьому напрямові. В літературі як і у всякій иншій науці нема нічого більше христіянського над шукання трівких принципів. Велика сила душі це не смуток і не песимізм, але одушевлення й радість. Майбутність французької літератури буде ще краща, о скільки вона якнайбільше відмолодиться при чистих джерелах.

— —

†

Посмертна згадка

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

гр. де Монтрезор Констанція з Любовидзьких Йосифова

6 грудня м. р. померла на еміґрації у Варшаві графиня Констанція де Монтрезор, мати співробітника нашого журналу українського письменника гр. Адама. Покійна походила з давного шляхотського роду Любовидзьких, котрі ще з початком XVII ст. осіли на Україні й були власниками коростенських (колишня Іскорость) дібр на Волині. Бл. п. гр. Констанція уродилася в Одесі 3 листопада 1852 р. Одружилася в 1873 р. і від того часу стало пробувала в своїм родиннім маєтку Новохвастові на Київщині.

Визначалася рідким хрустальним характером і добротою серця. Від 1920 р. пробувала на скитальщині і невисказано тужила за рідною Україною. Не здійснилося Її горяче бажання ще раз побачити Землю рідну. Осиротила сина одинака.

Не стало між нами світляної постаті гр. Констанції. Але память Її серед близьких і знайомих не згине ніколи.

З друкарні Ставропиґійського Інституту у Львові

З ПРИРОДИ И ТЕХНІКИ

Клімат Сагари

Данський природник О. Олюфен оголосив під повищим заголовком свої спостереження зі Сагари:

Твердження, мовляв у літі температура на Сагарі доходить до 70 степенів, дещо переборщене. Абсолютне „максімум" може доходити до 60 степ. Сам Олюфен перебув у зимі 1922/23 тільки 40 ст. Поверхня піскових звалів мала деколи 70 степ. На такім місці очевидно не можна вже встояти й тому не дивниця, що жовніри нераз воліли стоячи наражуватися на ворожі кулі, чим шукати захисту на горіючім терені. Вода з тих джерел, що випливають від 30—50 метрів глибини має цілий рік 20 до 25 степенів тепла. В студеній порі року лучається деколи мороз і іней. В 1910 р. завважено в місцевості Тідікельт — 30 степенів(!) Перехід від жари для донічного холоду — дуже нагальний. В пару, хвилин пізніще лучаються деколи обниження на 40 степенів. Тому, що у воздусі майже нема водної пари — земля дуже скоро охолоджується. З другого боку, тільки дуже тоненька верства піску розпалюється й тому її температура підчас дня часто зміняється.

Опарів атмосферичних має Сагара 100 міліметрів у рік. Але є місцевости, де цілими роками не впаде ні крапля дощу. Коли вже одначе впаде дощ, то паде дослівно „як з цебра". Караванам, що підчас дощу схоронилися в долинах — грозить затоплення. В жовтні 1904 впало в оазі Аін Сефра за два дні 76 міліметрів дощу.

Мряки трапляються часто й то навіть на сухих місцях. Деколи не можна через них зорентуватися. Онігів Олюфен не бачив підчас своєї подорожі. В горах Гаґґару має він деколи падати, але й там удержується не довше пів години. Лискавки падуть часто. Можна завважити як вдаряють у пісок. Але тубильці не згадували ні про один випадок смерти від грому.

Не до знесення є мілкий пісок — пил, який все летить з подмухом вітрів. І страшно небезпечні є „піскові бурі" які пластично представляє Олюфен. Нешкідливими натомість є „труби пороху", що часто, одна за другою перелітають через пустиню. Часто описувана „тиша пустині" це фантазія й видумка. Навпаки — попошуми найріжнійшого рода чути все у воздусі. Це очевидно не шелести живучих сотворінь, але сама земля в своїй вічній переміні й переверстводанню в звязку із рухом воздуха спричинює гомін, який дуже нагадує орґанічне життя.

Сибірський метеорит

який впав 30. червня 1908 р. щойно недавно досліджений. Мальцев думає, що цей метеорит походить з комети Понс-Віннека. Головна маса метеориту впала в долині тундри між річками Хуня й Подкоменная Тунґуска на просторі майже 30 кільометрів. Всі дерева в цій долині або поторощені або лишені листя й кори. Ціла місцевість виглядає неначе по пожарі ліса. Скрізь велике число „дір від ґранатів" о промірі від пів до одного метра. Рени, які паслися в цій околиці— побиті. На жаль експедиція Кулика не могла піднятися роботи виконування метеоритів. А поки їх не найдено, не можна про них видавати осуду.

Рівник є еліпсою!

Вже навіть найменші школярі знають, що наша земля це куля, дещо сплощена на обох бігунах, що рівник це правильне коло, а кождий із 360 полуденників це еліпси, що ріжниця між довгою вісю цеї еліпси й короткою виносить рівно 42 км. і т.д. і т.д. Щож ви байки оповідаєте про це, що й рівник має форму еліпси?

Фінський ґеодет, (землемір) проф. В. Гайскавен обчислив після дуже точних даних і по совісній провірці всіх дотеперішних обчислень, що рівник, подібно як і всі полуденники, є еліпсою. Форма цеї еліпси є менше виразна як при полуденниках. бо ріжниця обох осий виносить ледви 484 метрів.

— —

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

П—О—С—Т—У—П

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК В ОБЄМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціольогії й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеольогії; редагований у християнськім дусі.

Участь у „Поступі" за 1928 р. брали: Андрусяк Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилович Іван Конст., Заїкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крипякевич Др Іван, Лисинський Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріям, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип, Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та инші.

У 1929. році зайдуть у техніці видавання „Поступу" деякі зміни. І так: замісць виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ" виходитиме сього року що місяця (біля 15-го числа) в обємі 2—3 аркушів друку. Замісць грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшім) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовности не буде; навпаки, через розширення колюмни складу кожне число дістане около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обєм у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ" буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлина (в 1929. р. „з видів українського Львова").

Передплата не буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ" 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодиноке число буде коштувати о 20 гр. більше, тобто 1 зол. 20 гр. Для закордону річно 1·50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові" до кінця лютня ц. р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди: осібна відозва, долучена до сього числа).

Гроші в краю просимо **слати** долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилович — Львів — ч. 408,908", а не иншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу" — Львів, ул. Кльонович 8|II.—Телеф. 4—48.

Просимо памятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто сього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.

Видавець і відповідальний редактор ОЛ. МОХ. — Друкарня Ставроп. Інституту.

30429

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Конф.

ЗМІСТ

Монтрезор: Да будет... — *В. Лімниченко*: Тріо — *Ір. Назарко*: Не тудою — *М. Гнатишак*: Осіння — *С. Лягерлеф*: Різдвяні троянди — Стаття *В. Липинського* в часописі „Przegląd Wileński" — *О. Бать*: Травнев [illegible] в історичній перспективі — *О. Дністровський*: Галицькі соборники — *Л. Нигрицький*: Роскладовий елемент літератури сучасности — *Я. Боженський*: Срібні тіни — Зі світа — З природи й техніки — Всячина — Бібліографія — Літературні замітки — Преса й правда — Криве дзеркало.

БЕРЕЗЕНЬ

9 РІЧНИК 1929 3 ЧИСЛО

За пів ціни! **Від 1. III. до 15. IV.**

В „місяці доброї книжки“

продаємо за пів (поданої тут) ціни такі видання:

Пояснення скорочень. По-поезія; п-повість; о-оповідання; р-релігія; н-наука; с-соціольогія; д-діточа; др-драма.

	Звичайна ціна
А. Б.: Большевики й селянство (с)	0·50
— Мученицьке Мехіко (р)	0·50
Бандрівський: На ясний шлях (по)	1·—
Бодревич: Стежечка в рай (р)	1·50
Большевики, жиди і христіянство	1·—
Будзиновський: Пригоди запорожських скитальців (пв)	4·—
Васьків: Де Бога нема (др)	0·80
— Жених з міста (комед.)	0·80
Вволлес: Бен Гур (пв)	4·—
Вільна школа (с)	0·30
Вербицький: Україн.-ес словар (н)	1·—
В. Я.: У невидимій сіти (с)	0·50
Вуйко Квак (д)	0·70
Герц: Пригоди качурика (д)	0·80
Голубець: Галицьке малярство (н)	2·—
Гомзин: Прокляті часи (о)	0·50
Греко-катол. Церква (Унія та її історія) (р)	0·90
Горчинський: Короткі начерки проповідий	0·70
Делле Граціе: Два вороги (о)	0·50
Дикий: Дяки і церк. спів	·—
Дойль: Пригоди Шерльока Гольмса, 7 томів (о)	2·10
Доля: Золота рибка (д)	1·—
Emonts: Duch trwogi (п)	1·95
Ензен: Перелицьована Енеїда (н)	0·30
Ерґензен: Притчі (о)	1·—
Кабаровська: Тарас пастушок (д сценка)	0·50
Календарець на 1929 рік	0·20
Кузьма: Есперанто (підручник до науки)	1·—
„ Як друкується книжку.	0·70
Кузьмова: Українська читанка (II часть).	1·—
Купер: Соколине око (о)	0·70
„ Poszukiwacz barci	1·95
Кухта: Де правда (у відповідь п. Гамчикевичеві)	1·—
Lhande: Bilbilis (п)	3·—
Левицький Я.: Пастирське богослове (н.р)	5·—
„ Про секти (р)	0·60
„ Спіритизм (н)	2·—
Лежогубський: Теорія розвою (н)	0·50
Лещук: Криваві сліди (п)	4·—
Липа: Трицарство (д)	0·30
Липинський: Хам і Яфет (н)	0·90
Лімниченко: З війни (по)	0·30
„ Клонюсь (по)	2·—
Лотоцький А.: Кужіль і меч (п)	4·—
„ Лицар в чорнім оксамиті (п)	4·—
Лужницький: Оставите дітей (ч. 4. і 5.). р.	1·—
Май: Воскресення (о)	1·—
Матісен: Зачарований годинник (о)	0·50
Меріям: Чорний сніг (о)	
Молебен до св. Йосафата	
Монкевич: Спомини з 1918 р.	4·—
Назарук: Преса (с)	3·—
Образки св. Йосафата, сто штук	1·—
Памятка з місії (молитви з відпустами)	0·10
Памятка для робітників (молитви щоденні)	0·20
Петрійчук: Про це що люблю я (по)	3·—
Підгірянка: Збірничок віршів (по, д)	0·30
Петров: Євангеліє основа життя (р)	1·20
Полянич: Перша ніч (о)	0·50
Ради для нежонатих	0·30
Рудий: Ще ся той не вродив (д, комед.)	0·40
Садовський: Про чернече життя (р)	0·20
Семчук: Метеори (по)	2·—
Спомини з терневої дороги	0·50
Сказинський: Блукання велитнів	1·20
Томашівський: Перший уніятський митрополит (н)	1·50
Ушенічнік: Основи соціольоґії (н)	3·—
Ценевич: Злощасний самоцвіт (п)	4·—
Честертен: Знак зломаного меча (о)	0·50
Чубатий М.: Державний лад (н, с)	1·—
Шміт: Католицька апольоґетика (р)	4·—
Яценків: Шовківництво	1·—

Щоби дістати сі книжки за половину поданої тут ціни, треба прислати замовлення найменче на 2 зол. і то протягом терміну від 1 березня до 15 цвітня сього року. Гроші на замовлення треба прислати наперед і не забути долучити до належитости за книжки також і коштів на почту (від книжки 15 ґрошів і 50 ґрошів на поручення від всеї посилки). Посилка за післяплатою коштує о 1·50 зол. більше. Хто замовить усі тут подані книжки і пришле належитість 50 зол. згори, той одержить іще даром дві книжки вартости 6 золотих.

Всі замовлення адресувати: **„Добра Книжка“ — Lwów, skr. p. 11.**

МОНАСТИР СС. ВАСИЛІЯНОК

НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
ВІДДІЛ ІСТ.
ЛЬВІВ

Поступ 3. 1929.

30429

Монтрезор

ДА БУДЕТ...

Думою, про Отчизну одушевлені заприсягли ми присвятити Їй Діло жертви нашого життя.

Земля наша поневолена. В нутро сердець гляньмо: Де Русь-Україна?

Земля поневолена. Усобицями в зарозумілости сини Її спяніли. Що багато мали — й по Закону Бога багато дати б мали — Закону не сповнили. Народу одцурались свого. Підняли голову в гордині — засліплені жадобою безміри. Кличі привабливі звели на бездоріжжа і досі ними нарід наш блукає...

Це винні ми і ми — у лихоліттю тому, у тій руїні, що Сила в ній зотліла.

Деж шлях, щоб вийти з пустирів безсилля, де смолоскипи, які путь Правди вкажуть?

Один, один — це шлях Господньої Голготи — завершений Хрестом жертовньої Любови!

Негідні руки наші Землі Завтрішній День творити, якщо до праці во імя Господнє ми не станем, якщо в душі хотіння чистого не визовемо й віри тої, що здвигає гори.

Тяжке есть Діло наше і жертви частої жадає, напруги волі й духа творчої любови кличе.

Діла крицеві не творяться в зриві, лиш героїзмом праці, що з кожним днем скріпляє попередній.

До героїзму праці кличе наша Справа, що перемогою ніколи не звершиться коли частину сил, душі лише частину Їй віддамо. Бо горе тому, хто пів душі віддасть Отчизні а другу половину собі тут заховає. Обі сторощить Бог і сліду не остане.

Міць Духа родить силу Перемоги. Міць Духа творить Право Споконвічне: Відняти нам ніхто його зможе, бо на поталу ми його не віддамо. І цього Духа, це Одвічне Право, перед Обличчам Бога непорушне чисте і святе, — клянемось — цілим зберегти, — Грядучим поколінням передати.

І кличем: Віруємо, Господи! По вірі нашій хай стається нам.

І молимо: Ми в Тобі, Боже! Любови духом серця нам ісповни.

Василь Лімниченко

ТРІО

НІЧ:

На крилах вечора прилину
Під вікна твого храму
І роскажу тобі, поете,
Сумну, жалібну драму.

І розкажу тобі, поете,
Про душі, що блудили,
Про пестощі, що їх завії
По світі розгубили.

Про храмові, святі кивоти
Без святощів, що зникли,
Про душі без іскор любови,
Що з жолобами звикли.

Про гомони воскресних змагань,
Що десь колись бували,
Про те, як люде світ ангелів
Спровола забували...

СМУТОК:

Я, смуток, шлюбний син півночі
І свідок смерти й трупо
Припаду до твойого серця,
Неначе кров до струпа.

І хоч тебе в гіркі хвилини
Усякий друг забуде,
Твій вірний, нерозлучний смуток
З тобою завжди буде.

І хоч тебе колись, поете,
В живих уже не стане,
Хто лиш прийде на твої прахи —
Мене там все застане.

І хоч на твою домовину
Тягар віків наляже,
Твій вірний, нерозлучний смуток
Колись все людям скаже...

ПОЕТ:

До тебе, ясне Сонце, лину,
До тебе серце рветься,
Нехай огнем з твойого лона
Моя душа займеться!

Хай іскра з твойого огнища
На моє серце присне,
Хай вічний пожар намаганнів
В моїй душі заблисне!

Нехай моє нутро тобою
Перегорить, пройметься,
Нехай життя мойого духа
Верхами пронесеться!

Нехай туга за твоїм світлом,
За твоїми теплами
Зарве мене шукати неба
Й далекими світами!

Щоб ясно було, промінисто
І весело, як в казці,
Щоби мій вік пройшов з тобою
У радощах і в щасті...

А може з моїх намаганнів
І другим краще стане,
І їм середо чорних буднів
Яснійший день настане.

А що нераз над моїм духом
Морозна ніч царює,
Нехай про те ніхто не знає,
Нехай ніхто не чує...

Бо хоч нераз над моїм серцем
Холодний смуток блудить!
Воно з твоїм огнем, я вірю,
Ніколи не заблудить!

Бо хоч нераз поет зі смутком
Мов нерозлучна пара,
Це лиш тоді, коли над душу
Надтягне чорна хмара...

Ір. Назарко

НЕ ТУДОЮ ..

Я бачив сон.

На світ родився прегарний літній ранок. Перші райдужно-сяйні проміння сонця вітали заспану землицю „добрим днем".

Розбудили її з твердого сну. Вона ще раз витягнулась легосеньким вітром, позіхнула рідкою мрякою і проснулась.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Уже від раннього досвітку в городі плило життя переливною хвилею. Брудні вулиці міста щораз більше збірали, наче відноги ріки після весняної тучі.

Сідоголові старці дівялі під осінним подувом життя, молодь нерозцвіла, гей рожевий пучок і все, що жило та жить бажало, нагло навмання одною громадою за місто. Повінь бажання несла їх туди.

І мене вона туди несла.

І принесла з усіми на узберіжжа великого багна.

На середині його, де грязюка рідшала, пишилася ніжна прегарна квіточка.

На берегах метушився народ, бо квіточка манила всіх до себе юною мрією щастя.

Дехто пускався хиткою ходою до неї по присохлому баговинні.

Ось вродливий юнак захотів її дістати й спрямував свої кроки до неї.

Він випередив усіх. Поволи — обережно він дійшов майже до квітки. Погляд його променистих очей ані на хвилину не змигав з неї.

...Ще крок... два і... він зірве її.

Ось уже руку простягнув.

Нараз... проковтує його ненаситне багно!!!

Він тоне в вонючому багні.

Тільки рука ще на поверхні простягається до цвітки,

... і вона тоне.

Слідом юнака йшли инші.

Йшли й тонули побіля самої цвітки щастя.

*

Я зрозумів, що не тудою йти мені до щастя.

Вибираю инший шлях.

Йду...

Верховіття замислених дерев лебедять сумний псалом самоти й хиляться на привіт бродяги з провалля життя.

М. Гнатишак

ОСІННЯ

Г. В.

По деревах вже осінь тиха, злота
Своїй цяцьки ясної розсіває.
Прийде дощів пора і чорного болота,
І мідяного смутку пісня залунає.

А вітер злий у комині засвище,
Туга зажурена у серці заголосить;
Прийди сюди, сядь біля мене, блище!
Огнища язики гостей до хати просять.

Ти не прийдеш мене сумного пожаліти;
Ти будеш думати про цвіти весняні.
У печі букові [illegible]на муть горіти, —
А в моїм серці — білі, сніговії...

Сельма Лягерлєф

РІЗДВЯНІ ТРОЯНДИ

Одного гарного дня жінка розбійника, що жив у печері в лісі Ґейнґе, вибралася по околиці, просити милостині. Сам розбійник, виклятий архиепископом, ніколи не покидав ліса, а вдоволявся тим, що чатував по дорогах на подорожних, що відважилися вступити в ліс. Одначе в тих часах мало людий подорожувало по північній Скандії.*) Коли той розбійник — бувало не мав щастя через кілька тижнів, тоді його жінка мандрувала між люди. З нею йшло звичайно пятеро дітий і кожде з них мало подерте одіння зі скіри, такі самі постоли і торби на плечах. Як жінка розбійника переступила поріг якої хати, ніхто не відважувався відмовити їй того, чого жадала: всі знали, шо в противному разі верне вона слідуючого дня й підпалить хату. Отже лякалися тої жінки й її дітий більше ніж вовків а неоден радо вбивби її якби не боявся пімсти розбійника.

Мандруючи так від хати до хати прибула до Овед, де в тих часах був монастир. Подзвонили до брами монастиря й зажадали страви й сторож відчинив віконце в брамі і подав їй шість булок — одну для неї, а по одній для кождої дитини.

Тимчасом діти жебрачки розбіглися кругом. Одно з них вернуло небавом до матері, що стояла все ще при брамі, та сказало, що знайшло щось цікавого, і потягнуло її за спідницю, ведучи за собою. Монастир був окружений звідусіль великим сильним муром, але дитині вдалося знайти сховані зразу, дещо відхилені дверцята. Як тільки жінка розбійника побачила це, відчинила дверцята зовсім і своїм звичаєм, не питаючи нікого про дозвіл увійшла.

Ігуменом монастиря в Овед був о. Ганс, що розумівся на зіллю. За мурами монастиря він заложив город всякого зілля і саме сюди ввійшла жінка розбійника.

В першій хвилині жінка здивувалася так, що станула при брамі городу. Було то серед літа, а город ігумена мав вже стілько ріжнобарвних цвітів, що аж очі боліли дивитися на них. Одначе небавом усміх задоволення заграв на її лиці й вона почала йти стежкою, що вела посеред цвітів.

В городі полов оден з братчиків. Він лишив незачинену фіртку, щоби могти туди викидати вирване зілля й хабаззя. Як тільки побачив жінку розбійника, що входила до городу з пятеро дітьми, зараз прибіг до них і приказав, щоби сейчас вийшли. Одначе жебрачка мабудь не чула його слів і йшла прямо перед себе, роздивляючися цікаво на право й ліво; то дивилася на білі лілеї, що росли на грядках, та на прочитан, що пнявся по монастирськім мурі, а на братчика зовсім не звертала уваги.

Братчик думав, що вона його не зрозуміла, хотів її взяти за рамя, щоби її приневолити вийти, одначе, як жінка розбійника зрозуміла, про що йому ходить, так остро глянула на нього, що він відступив кілька кроків взад. Стара, згорблена під тягарем жебрачої торби, тепер випрямилася й сказала:

„Я є жінкою розбійника з Ґейнґе і коли хочеш, то руш мене!“

І видно було, як при тих словах була переконана, що братчик лишить її в спокою.

Одначе братчик не відступав хоч знав, хто вона є, та сказав вже лагідніще:

„Ти повинна знати, що тут є монастир, куди ніяка жінка не сміє входити; якщо не підеш звідсіля, то монахи розгніваються на мене, що я не зачинив фіртки, а навіть можуть мене прогнати з монастиря й з цього города“.

Ті слова не вплинули на жінку розбійника. Вона далі йшла посеред цвітів

*) Округ у полудневій Швеції.

і приглядалася їм уважно. Збентежений до розпачі братчик мусів побігти до монастиря по підмогу.

Небаром вернув з двома сильними монахами. Жінка розбійника зараз зрозуміла, що не жарти. Рознявши руки, станула на стежці й почала з цілої сили кликати, що на монастир впаде багато нещасть, якщо їй не можна буде лишитися в городі так довго, як вона схоче. Одначе це не зворушило монахів: твердо постановили позбутися її з городу. Тоді жінка розбійника з криком кинулася на них, почала копати й кусати, а діти помагали її в тому. Небавом монахи побачили, що самі не дадуть собі з ними ради й пішли до монастиря по дальшу поміч.

В переході між городом і монастирем стрінули ігумена Ганса, що, почувши крик, ішов до городу; мусіли йому сказати всю правду.

Ігумен зганив їх і казав обом монахам вернути до своїх занять, а сам, хоча вже старий віком, пішов тільки з братчиком до городу.

Жінка розбійника проходжувалася там посеред цвітів з таким видом, начеби пізнавала в них старих знакомих. До деяких усміхалася, а на вид инших хитала головою.

Ігумен любив свій город так, як тільки можна любити щось тут на землі. І хоча чужа жінка виглядала дико й осоружно, не міг вийти з дива, що вона звела боротьбу аж з трьома монахами, щоби лише спокійно могти оглянути його город. Підійшов до неї й спитав, чи город подобається їй. Жінка розбійника була так занята городом, що не завважила ігумена; почувши його мову, стрепенулася, але, побачивши його срібне волосся й згорблені плечі, відповіла спокійно:

„Спершу мені здавалося, що я ніколи досі не бачила кращого городу, але тепер переконуюся, що не можна його навіть прирівнати з тим, який бачу що — року".

Ігумен не сподівався такої відповіди; як почув, що жінка розбійника бачила кращий город, запаленіло його зів'яле обличчя.

Братчик, що стояв побіч них, сейчас почав напоминати жінку розбійника:

„Це ігумен Ганс, що з величезним трудом зібрав ті цвіти; вони походять з ближчих і дальших околиць" сказав. „Знаємо всі дуже добре, що в цілій Скандії нема богатшого городу. Не лицює тобі що живеш у дикому лісі дорікати йому за його працю".

— „Взагалі не хочу робити прикрости ні ігуменови ні тобі," відповіла жінка розбійника „хочу тільки сказати, що якби ви бачили той город, про який я думаю, то ви повиривалиб звідсіль всі цвіти й викинулиб, як хабаззя".

Почувши це, братчик почав голосно сміятися.

„Розуміється, ти так навмисне кажеш, щоби нас дразнити," сказав; „представляю собі, який то той твій город серед смерек у лісі; не знати за що заложуся, що ти не була досі ніколи в жаднім городі!"

Жінка розбійника запаленіла з досади й кликнула:

„Може бути, що щойно сьогодня перший раз я переступила мури городу, але ви, монахи, святі люде, повинні знати, що великий ліс Гейнге в честь Різдва Ісуса кождої Різдвяної Ночі переміняється у величавий город, повний сонця й цвітів. Ми жителі ліса, що — року бачимо те чудо, оглядаємо такі гарні цвіти, що навіть не відважуємося піднести руки, щоб їх зірвати".

Братчик хотів ще щось відповісти, одначе ігумен дав йому знак, щоби мовчав. Бо як ще був дитиною, чув, шо справді в різдвяну ніч, ліс одягається святочно. Нераз бажав побачити те чудо одначе ніколи йому не довелося. Тому почав дуже просити жінку розбійника, щоби позволила йому прийти в різдвяну ніч до своєї печери. Притім обіцював, що піде туди хочби сам оден і щедро її винагородить за те, якщо пришле йому одну дитину за провідника.

Жінка розбійника спершу не пристава на це, бо подумала про небезпеку, яка тоді грозилаби її чоловікови.

Одначе охота переконати ігумена, що є кращий город, як його, перемогла й тому жінка вволила його проханню.

— „І мусиш мені конечно обіцяти, що візьмеш зі собою тільки одного товариша“ — сказала на відхіднім.

Ігумен обіцяв святочно примінитися до її жадання. Рівнож наказав братчикови, щоби нікому не зрадив того, що умовлено; боявся, що підчинені, довідавшися про його намір, не дозволять на це такому старому, як він.

Він сам також не думав зрадити комунебудь ту тайну; одначе лучилося, що до Овед приїхав з Люнд архиепископ Абсалон і, як Ігумен водив його по своїм городі, пригадав собі жінку розбійника. Братчик, що тоді працював у городі, чув, як ігумен оповідав архиепископови про виклятого розбійника, що жив віддавна в лісі, і просив його для нещасного о залізний лист, на основі якого мігби виклятий знову чесно зажити між людьми.

Одначе архиепископ не хотів про це й чути.

Тоді ігумен оповів йому про чуда, що діялися в Різдвяну ніч у лісі Ґеінґе.

Архиепископ усміхнувся й відповів на це:

— „Можу тобі лише стільки обіцяти, що дам тобі для всіх виклятих залізні листи, як пришлеш мені цвіт, зірваний в Різдвяну Ніч у лісі Ґеінґе“.

Братчик, почувши це пізнав, що архиепископ також не дуже довіряє оповіданням жінки розбійника. Ігумен не завважив того недовіря і подякував архиепископови за обітницю запевнюючи, що пришле йому такий цвіт.

* * *

Сталося після бажання ігумена Ганса; найближчого різдвяного дня їхав він до ліса Ґеінґе й з ним вибрався братчик; оба їхали верхом. Оден синок жінки розбійника біг перед ними й показував дорогу.

Ігумен, що так горячо бажав тої подорожі, тішився як мала дитина. Одначе не так був настроений братчик; він дуже любив ігумена й певно не дозволивби кому иншому опікуватися ним в дорозі, одначе не довіряв обітниці жінки розбійника, бо прочував якусь зраду.

Їдучи так на північ, щораз блище до ліса, всюди по дорозі бачили приготування до свят Різдва. В кождім селі горіли вогні у кухнях. Зі шпихлірів зносили до хати богато мяса, а зі стоділ виходили парубки зі снопами соломи на плечах, щоби її розтеляти по долівках.

Проїзджали побіч малих сільських церков що їх священики й старші братя прикрашували, чим тільки могли найкращим, а на бічній дорозі, що вела до монастиря в Босіє, стрінули сусідних бідаків, що несли хліби й довгі свічки, що їх одержали при брамі монастиря.

Ігумен Ганс, видячи ті приготування, поступав чимраз скорше, а його серце наповняла чимраз більша радість. Навпаки братчик, ставав чимраз неспокійним і все благав ігумена вертати, бо йому грозить від розбійника небезпека.

Одначе ігумен не звертав уваги на нарікання свого товариша. Подорожні переїхали вже рівнину й вїхали до дикого ліса. Дорога все гіршала, ставала камениста; ніякий міст уже не помагав подорожним в переході через рови і ручаї. Чим дальше запускалися в ліс, тим більше відчували зимно, а вкінці вїхали в околицю, вкриту снігом.

Дорога була дуже тяжка, бо вела через гущавину й багна. Коли вже перейшли її, син розбійника повів їх через поляну, окружену високими деревами. За поляною піднімалася скельна стіна, в якій побачили двері з тяжких бервен.

Пізнали, що вже прибули до цілі і зсіли з коней. Малий провідник отворив тяжкі двері і подорожні побачили нужденну печеру з пустими стінами. В печері сиділа жінка розбійника при вогнищі, що горіло по середині; під стінами були постелі з галуззя й моху, а на одній з них спав сам розбійник.

„Ходіть до середини!“ закликала жінка розбійника, не піднімаючись. „Возьміть сюди свої коні, бо перемерзнуть“.

Ігумен і братчик увійшли до печери. Бідно там було, бо як видно, жителі печери не робили жадних приготувань до свят. Жінка розбійника не пекла, не

замітала ні не мила долівки. Її діти сиділи на землі кругом паруючого горшка й заїдали чисту юшку.

Жінка розбійника сказала до гостей з гідністю і гордістю заможної господині.

„Відпічніть тут при вогні, а як маєте щось зїсти, то їджте, бо наша страва не буде вам смакувати. Як ви втомлені, то спочиньте на постелі. Не бійся що заснеш", звернулася до ігумена, „я уважаю при вогні і збуджу тебе, як буде пора; небаром побачиш те, що було цілю твоєї подорожі.

Ігумен послухав ради жінки розбійника й утворив подорожну торбу, але був так втомлений, що не рушив їди й незабаром заснув.

Братчик рішив не спати, хоча був дуже втомлений, боявся, щоби розбійник не зробив ігуменови чого злого. Але помалу огорнула його така втома, що заснув. Коли збудився, ігумен сидів при вогні й розмовляв з жінкою розбійника.

При вогні сидів також розбійник. Це був високий костистий мущина й виглядав страшно. Сидів спиною до ігумена, що оповідав жінці розбійника про передсвяточні приготування, які бачив по дорозі в ліс. Згадував їй святочні забави, що в них певно брала участь в молодих літах, коли ще проживала між людьми.

„Жаль мені ваших дітей, що ніколи не переверталися по різдвяній соломі",— сказав між иншим.

Спершу жінка розбійника наче не звертала уваги на його слова, але в міру, як він оповідав, її лице почало оживлятися. Нагло звернувся розбійник до ігумена з затисненим пястуком і крикнув:

„Ти прийшов сюди на те, щоби виманити звідсіля мою жінку й діти? чи не знаєш, що я виклятий і не можна мені покинути цеї нори?

Ігумен відважно подивився йому в очі і сказав спокійно:

„Хочу випросити у архиепископа залізний лист для тебе".

Тільки сказав ті слова, а розбійник і його жінка почали голосно сміятися. По хвилі розбійник сказав:

„Обіцюю тобі, що не вкраду навіть марної гуски коли дістану залізний лист".

Поведення розбійника й його жінки обурювало братчика; навпаки ігумен був мабуть зовсім вдоволений. Братчик небачив його ніколи в монастирі серед монахів таким веселим.

Жінка розбійника піднялася й сказала, звертаючися до ігумена:

— „Ми собі преспокійно балакаємо і забуваємо, що вже пора йти в ліс, бо чути церковні дзвони".

Тільки сказала ті слова, а всі зірвалися й вийшли з печери. В лісі була ніч. Тишину переривав лише відгомін далеких дзвонів.

Ігумен почав роздумувати, як ті дзвони збудить ліс зі сну, і сумнівався, чи ожидане ним чудо станеться.

Нагло лісом мигнуло світло і зараз знову потемніло; одначе помалу світло почало знову прокрадатися між деревами, сутінь минула й почало світати.

Тоді ігумен завважив, що сніг щез зі землі і зазеленіла трава. Папороть випрямила свій скорчений гін. Зазеленів вересіль, що ріс на камянистім горбі і ховався серед мохів. Почали підніматися купки моху, а первенці почали цвисти.

На вид цих перших знаків пробудження ліса живіще забило серце ігумена.

— „Чи справді я доступив ласки побачити таке чудо?" думав зі сльозами в очах. Часом робилося так темно, що лякався щоби не запанувала знову ніч.

Одначе незабаром надійшла нова филя світла й принесла зі собою журчання ручаїв і шум водопадів. Тоді дерева почали так скоро пускати пучки, начеби величезна скількість зелених мотилів обсіла галуззя. Але не лише дерева й ростини будилися до життя. Птахи почали скакати по галузках, дятли так сильно стукали дзюбами до дерев, що кругом подала кора. Ключ шпаків, що летів на поля, спинився відпочати на вершку сосни. Були це величаві шпаки, бо кінчики їхніх пер багрилися і блищали, як дороге каміння, коли птахи порушалися.

Хвилю потемніло, але знову прояснилося. Сильний теплий полудневий вітер розсіяв по лісовій поляні насіння з полу-

дневих країв що його перенесли птахи, кораблі й вітри; тільки впало на землю, а вже сходило.

При слідучій филі світла зацвили чорні ягоди й афини. В повітрі чути було голоси диких гусей і журавлів; синички будували гнізда, а вивірки скакали по галузках.

Це все пристигло так скоро, що ігумен не міг зрозуміти того чуда. Ледви міг надивитися й наслухатися. Слідуюча филя світла принесла запах свіжо з'ораних піль. В далечі було чути дзвінки овець і голоси пастухів, що накликували корови Ялиці й сосни так густо вкрилися червоними шишками, що подобало, начеби дерева були в багряних плащах. Ялівці дістали ягоди, що разураз змінялн краску. Зацвили ріжнобарвні цвіти.

Ігумен клякнув і зірвав цвіт суниці. Заки піднявся, ягода дозріла. Лис зі своїми малими виповз із нори й прийшов леститься до жінки розбійника, а та схилилася й погладила малі. Рись, що починала свої нічні лови, налякана світлом, вернула до свого леговища й положилася спати. Зазуля зі своїм яйцем у дзюбі підкрадалася до гнізд пташат.

Діти жінки розбійника кричали з радости. Вони їли лісові ягоди величини шишок. Одно з них бавилося з громадкою заяців, инше бігало з малими воронами, що попадали з гнізд, а трете підняло зі земли вужа й обвинуло собі ним шию. Розбійник стояв на луці та їв ожини. Нагло завважив перед собою великого чорного звіра; зірвав галузку верби й ударив нею медведя зі словами:

„Уважай, це моя добича".

Медвідь слухняно пішов в иншу сторону.

Безнастанно надходили нові филі світла. Тепер чути було голоси диких качок з лісового багна. Появилися такі великі мотилі, що подабали на літаючі лілеї. Улий в дуплі дуба був такий повний, що мід стікав по дереві. На лісовій поляні появилися цвіти величини людської голови. Ігуменови прийшов на гадку цвіт для архиепископа Абсалона: але ще не зривав його, бо побіч нього зацвитали чимраз кращі, а він хотів вибрати найкращий.

Надходила филя світла за филею; воздух був такий повний світла, що аж блищав. До ігумена усміхалося літо в усій своїй величі; був переконаний, що земля не може дати чогось кращого над те, що вже було кругом нього, й подумав собі: „Тепер уже не знаю, що за велич принесе зі собою слідуюча филя світла".

А світла далі прибувало і здавалося тепер ігуменові, що воно приносить зі собою щось наприродного. Ждав тремтючи.

Нагло запанувала тишина: птахи заніміли, лисенята перестали гратися, а цвіти розцвитати. В далечі чути було звуки гарф і прекрасний спів.

Ігумен зложив руки до молитви й упав на коліна. Його лице було ясне, бо був переконаний, що то ангели співають коляду.

Братчикови, що був недалеко від ігумена, почали приходити злі думки до голови: „То не може бути правдиве чудо, коли показується злочинникам", говорив до себе; „то без сумніву діло злих духів".

З далечі линули чимраз виразніше звуки гарф і спів ангелів, але братчик все таки думав, що то надходять чорти:

— „Нас хотять позабирати злі духи; вже не вийдемо звідсіля!" думав він.

Гурт ангелів був уже так близько, що ігумен бачив виразно їхні ясні постаті між деревами. Те саме бачив і братчик, але думав, що то глузування чортів з Різдва Христа.

Над головою ігумена літали птахи й не боялися його так, що він міг їх брати до рук. Але братчика виминали; ніоден птах не сів на його рамени, ніоден вуж не приповз до його ніг. Як ангели почали зближатися, відважився оден лісовий голуб і сів братчикови на рамя, склонивши головку на його шию. Братчик думав, що то чорт у виді голуба й стряс його з рамени зі словами: „Іди до пекла, звідки ти прийшов".

Якраз тоді співаючі ангели були вже так близько, що ігумен чув подув

їхніх довгих крил. Одначе, коли братчик сказав ті слова, спів замовк, а святі гості зникли. Зникло також світло й тепло. Ліс вкрився темрявою, наче чорною киреєю, нагло похолодніло, ростини покорчилися, звірята повтікали, шум водопадів затих, листя з дерев упало.

Ігумен почув, що його серце, яке щой-но недавно було повне радости, тепер корчилося в невимовному болю.

„Не переживу того", думав „ангели, співаючи коляди, були вже так близько і прогнано їх".

Рівночасно прийшов йому на думку цвіт, який він обіцяв архиепископови Абсалонови: впав на землю й зірвав його в останній хвилі.

Тоді почув у серці ще більший біль і вже не міг піднятися.

Коли сімя розбійника з братчиком дійшла серед темряви до печери, завважили, що нема ігумена Ганса. Пішли його шукати з узятими з вогнища головнями і знайшли його на снігу мертвого.

Братчик попав у розпач; знав дуже добре, що він убив ігумена, бо вирвав йому чашу радости, яку той так бажав випити.

* * *

Коли перенешено до Овед тлінні останки ігумена Ганса, люде, які його несли, завважили, що він тримає щось у міцно затисненій долоні. Вкінці її відчинили й переконалися, що то були два білі корінці, які очевидно ігумен вирвав був з моху. Братчик узяв ті корінці й закопав їх у землі в монастирськім городі

Доглядав ті корінці, бо був переконаний, що з них зацвите цвіт. Минула весна, літо й осінь: але братчик ждав даремно. Як прийшла зима, перестав їх доглядати.

Одначе на Святий Вечір згадав ігумена Ганса. Пішов до монастирського городу і... о, диво! там, де посадив корінці, побачив величаву ростину зі срібнобілими цвітами.

Сейчас закликав усіх монахів, а як вони побачили чудо, зараз зрозуміли, звідкіля ця ростина... Братчик попрохав монахів, шоби міг занести цвіти архиепископови Абсалонови.

Як братчик давав їх архиепископови, сказав:

„Це посилає тобі ігумен Ганс. Це цвіти, які обіцяв він зірвати в Різдвяну Ніч у лісі Ґеінґе.

Архиепископ так поблід, начеби побачив померщого. Як прийшов дещо до себе сказав:

„Як ігумен Ганс додержав свого слова, то і я додержу свого".

І видав залізний лист для розбійника.

Коли братчик одержав лист, сейчас поспішив у ліс і зайшов у печеру розбійника. Прийшов туди якраз в день Різдва Христа. Побачивши братчика, розбійник вхопив сокиру й сказав:

„Повбиваю всіх вас монахів. Певно то ви наробили, що цеї ночі ліс Ґеінґе не вдягнувся святочно, як звичайно".

— „Лише я оден тому винен" — сказав братчик. „Отже радо відпокутую це життям, але передтим мушу виповнити волю архиепископа Абсалона".

І дав розбійникови залізний лист, говорячи:

— „Від тепер будеш святкувати Різдво серед людей, як цього бажав ігумен Ганс.

Розбійник остовпів зі зворушення, а його жінка сказала:

„Ігумен Ганс додержав слова, тож і розбійник додержить своєї обітниці".

Як розбійник зі сімею покинув печеру, поселився в ній братчик і покутував за свою недовірчивість, благаючи прощення в Бога.

Але ліс в Ґеінґе вже ніколи не святкував Різдва Христа; з усієї його величі остала лише ростина, що її зірвав ігумен Ганс. Прозвано її різдвяною трояндою, вона видає білі цвіти, начеби не могла забути звідки походить.

СТАТТЯ В. ЛИПИНСЬКОГО В ЧАСОПИСІ „PRZEGLĄD WILEŃSKI"

В Вільні виходить під редакцією п. Людвика Абрамовича часопис „Przegląd Wileński". У відношенню політичнім часопис цей пропагує ідею возстановлення незалежного як від Росії так і від Польщі великого князівства Литовського, що обіймало-б землі литовсько-білоруські. Це князівство мало-б спіратися на історичній традиції почуття краєвого, територіяльного патріотизму. Що ці ідеї серед тамошнього місцевого польського суспільства знаходять відгомін, свідчить те, що „Przegląd Wileński" виходить ось вже 12-ий рік і вплив його тепер, за польських часів, помітно зростає.

Такий політичний сепаратизм місцевих литовеько- білоруських поляків супроти Польщі заслуговує нашої найбільшої уваги. У нас, на Українських Землях, на жаль, в цьому напрямі нічого тепер не робиться). Вся енергія місцевого, як українського так і польського суспільства, замість звернутися єдиним фронтом проти Метрополії за здобуття кращої долі для спільної землі, йде на взаємне націоналістичне поборювання себе і на руйнування спільної батьківщини.*

В „Przegl. Wileńskim" знаходимо в ч. 1-м за біжучий рік статтю Вячеслава Липинського, яку тут в перекладі на українську мову, подаємо.

Стаття ця попереджена вступним словом від редакції „Prz. W." яке теж тут в цілости наводимо.

Редакція „Поступу"-

В ч. 16 нашого часопису ми помістили хронікарську замітку, на підставі листа одного з наших читачів, простуючу односторонню опінію львівського" Діла", про правління Гетьмана Скоропадського. На цю замітку напастливо зареагувала „Мисль Неподлеглa" іронізуючи на тему „розстідів історіозофічних" Пшеґльонду Віленського опертих на „листівках від принагідних дописувачів". Крім того „Мисль Неподлеглa", покликуючись на спомини Людендорфа та Гертлінґа узасаднювала — зрештою не дуже переконуюче тезу, що „Гетьмана Скоропадського, уродженого у Вісбадені та вихованого в російськім дусі стільки обходила Україна, скільки члена гетьманського „Уряду", а згодом президента Віленської Дирекції залізниць, п. Еміля Ляндсберґа"...

Статтю „Мислі Неподлеглої" ми зараз-же переслали авторові листа, перебуваючому сгало закордоном. Автором цього листа не був всеж-таки ніякий „принагідний дописувач", лише відомий письменник та діяч на Україні п. Вячеслав Липинський, твір якого „Z Dziejów Ukrainy" викликав у свій час великий відгомін. Будучи тяжко хворий, п. Липинський не міг відповісти п. Немоєвському негайно. Він зробив це лише тепер після кількох місяців. Пояснення п. Липинського охоче поміщаємо не тільки з огляду на це, що воно дає сувору але заслужену відправу зарозумілій редакції „Мислі Неподлеглої", та ще більше з огляду на засадничий характер полеміки, торкаючоїся справ — правда, віддалених від нас у часі та просторі — та всеж—близьких нам завдяки своїй анальогії та ідейному звязкові.

Для характеристики Гетьманського Уряду за часів котрого в 1918 р. Державність Українська осягнула свого найвисшого розвитку, „Мисль Неподлеглa" наводить як приклад п. Ляндсберґа. Передовсім обурює її, що п. „Еміль Ляндсберґ" може бути українцем. Коли рівнож Ляндсберґ, віленський повстанець 1863 р., є поляк—„to co innego",—гут йому не лехіцьке призвіще нічого не заважає, як не шкодить варшавським суверенам присутність проміж них нпр. сенатора Гамер-

---

*) *Пропаганді цих ідей був присвячений „Przegląd Krajowy", що виходив в 1909 році в Києві під загальним проводом Вячеслава Липинського.*

лінґа. Далі не до вподоби їй, що п. Ляндсберґ попередньо був на службі російській, а відтак польській. Та коли після поділів Річипосполитої цілі маси урядовців польських пішли на службу російську, австрійську та німецьку, а в 1919 р. знова цілі маси перейшли від цих держав на службу польську „to co innego". Не маю, очевидно, наміру боронити ані тих урядовців польських, ані п. Ляндсберґа. Тимбільше, що про останнього знаю лише те, що він був ціненим в залізничих сферах фахівцем. Як такий, він був протеґований відомим і поважаним на Україні землевласником п. Щеньовським, який користувався чималим впливом підчас гетьманського правління. Обовязок міністра шляхів виконував п. Ляндсберґ на Україні протягом дуже короткого часу,—ледве кількох тижнів в останнім гетьманськім кабінеті Гербеля. Значно довше співпрацював потім п. Ляндсберґ з урядом Польським. Чи тому і уряд польський має бути урядом „спольонізованих на замовлення пройдисвітів", як висловлюється „Мисль Неподлеґла"?

І що дає право тим бундючним представникам варшавської „культури" кидати образливі обмови на таких членів уряду гетьманського, як перший та найдовше виконуючий свої обовязки преміер Лизогуб, попередньо довголітній голова Полтавського та Чернигівського земства? Або міністр війни ґенерал Рогоза, попередньо командуючий 8-ою армією російською? Міністр освіти Василенко, професор Київського Університету, відомий перед війною вчений та український діяч. Міністр закордонних справ Дорошенко, один з найбільш працьовитих піонерів українського національного відродження. Міністр внутрішніх справ Кістяківський, доцент університету, відомий вчений правник, нині працюючий на еміґрації як адвокат у Парижі. Міністр шляхів Бутенко, один з найздібніщих залізничних інжинерів у бувшій Росії. Міністр фінансів Ржепецкий, попередньо діяч мійського самоврядування в Київі. Міністр апровізації Соколовський, ще перед війною основоположник „Союзу Південних Земств", українських. Міністр віроїсповідань Зіньковський, відомий християнський фільозоф, професор Київського університету. Міністр суспільної праці Ваґнер, професор Київської політехніки. Державний контрольор Афанасів, попередньо директор державного банку в Київі. Міністр здоровля Любінський, відомий та загально цінений Київський лікар. Міністр торговлі Гутник, голова Одеської біржи. Міністр юстиції Чубинський, професор Харківського Університету. Державний секретар Завадзький, бувший секретар Російського Сенату. Міністр хліборобства Колокольців, відомий раніш своєю діяльністю на цим полі в Харківському земстві. Чи врешті „зукраїнізованими на замовлення пройдисвітами" були покликані Гетьманом до нового кабінету в жовтні пп. Лотоцький, Вязлов, Леонтович, Славинський та Стебницький, відомі давно перед війною провідники та участники українського національного руху? Або „Мисль Неподлеґла" не має найменшого поняття про Гетьманський уряд та бреше в своїй манії величя так як брехав п. Заглоба,—або має поняття, і в таким випадку свідомо пише неправду.

Гетьмана Скоропадського—після „М. Н." „нічого не обходила Україна", тому, що „вродився він у Вісбадені" та „одержав російське виховання". Виходячи з такої особливої точки погляду, слід думати, що варшавських державних мужів „обходить Польща" тому, що родяться виключно в Піпідівках та що ніодин з них не виховувався в російських школах. Рід Скоропадських, який вже дав був Україні одного Гетьмана (Івана, наступника Гетьмана Мазепи), віками тримався твердо свого родового гнізда в серцю України Гетьманської — Лівобережної — і це, очевидно, лише випадок, що мати Гетьмана Павла Скоропадського підчас народження сина перебувала у Вісбадені, де лікувалася. В родині Скоропадських не вгасали національні традиції, чого доказом факт, що одною з основоположниць Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, інституції яка відограла велику ролю в українським відродженню національнім—була тітка Гетьмана, Єлисавета Скоропадська. Колиб зрештою Гетьман Скоропадський був, як твердить „М. Н." росіянином, то Росія вихвалю-

валаб його щонайменше так, як Варшава нині хвалить Петлюру. В дійсности почи[н]аючи від Денікіна, а кінчаючи сьогоднішною еміґрацією російською, російські „единонеділимці" ненавидять Гетьмана не менше, чим варшавські кольонізатори. Для них, як і для „Мислі Неподлеґлої"—є він „слуга німецький".

Не знаю чи „М. Н." і варшавську Раду Реґенційну також називає „слугами німецькими". В кожнім разі, для такої обмови малаб вона далеко більше даних. Бо Рада Реґенційна своє становище завдячувала виключно окупації, підчас коли переворот гетьманський був виконаний власними силами, при невтральности лише окупаційних військ. Крім того влада Гетьмана була значно менше звязана і ширша, чим влада Ради Реґенційної. Та що Польща підчас німецької окупації зуміла зорґанізуватися до пізнішої боротьби з большовизмом то це лише тому, що там окупація тревала далеко довше, чим у нас, на Україні. І в однім і в другім випадку люди, що любили свій край, вважали своїм обовязком використати факт присутности армії культурної та знаменито зорґанізованої для того, щоби свою батьківщину, одзвичаєну підчас панування Росії від самостійного політичного життя, до цього життя призвичаїти та від руїни большовицької врятувати. Називати за це тих людей „слугами німецькими" можуть лише дневникарі поверховні та призвичаєні до дешевої фразеольоґії.

Поминаю врешті ріжні вигадки про „черкеса не говорячого ні по французьки, ні по російськи", натягання в стилі вище згаданого „Вісбадену" і такі льоґічні „речення" про правління „московського помішика" підчас якого п. Ляндсберґ мусів уявляти з себе „щірого Українця". Хто бачив та пережив большовицьку демаґоґію —велику принаймні що до стилю в своїй брехливости, того анемічна брехня „щіро"-варшавської „Мислі Неподлеґлої" тільки розсмішить. Переходжу до суті.

Уряд гетьманський, як я це зазначив вже в попередній замітці, яка викликала гнів „М. Н.", був урядом краєвим та з краєвими тенденціями. Це значить, що йому залежало передовсім на політичнім і економічнім усамостійненню краю, а не на винищенню на Україні „не—Українців". Намагався він виробити в мешканцях України, без огляду на їх мову та національність, почуття краєве, територіяльне, державне, а не почуття племінне, (мови?) та націоналістичне. Намагався він, щоби мешканці України хотіли і були здібні самі собою правити без допомоги сусідів, а не щоби взаємно себе вирізували під кличами ріжних націоналізмів, закликаючи на поміч то Москву, то Варшаву. Тому, при виборі людей на державні посади, уряд гетьманський не кермувався мірилом націоналістичним. Не залежало йому на тім, чи цей або инший „правдивий українець", лише на тім, що він уміє, до чого здібний та чи хоче своє знання й здібности посвятити державі українській, себто політичному і економічному—а що за тим іде і культурному—усамостійненню свого краю.

Власне ця краєвість, ця ненаціоналістичність уряду гетьманського викликала проти нього повстання українських націоналістів під фірмою Петлюри. Стоючи на тому, що „нація українська"- це „нація селян, робітників та трудової інтеліґенції" і що держава українська потрібна лише остільки, оскільки є вона власністю своєї „нації", себто кажучи реально, власністю націоналістичної інтеліґенції та півінтеліґенції, ці мало політично вироблені — але дуже жадливі влади — люде викликали повстання під кличем, що уряд гетьманський — це уряд „неукраїнський", що спирається він на „панах, ворогах народу та нації української". Наслідком цього повстання був очевидно впадок нескристалізованої ще держави української та поділ України.

Основною помилкою українських націоналістів було та є переконання, що нарід український—такий самий нарід як нарід польський або чеський, та що коли Чехи і Поляки визволилися під кличем націоналізму, що під цим самим кличем визволиться й Україна. Поляки і Чехи — це народи державні, які протягом довгого часу мали свої держави, стратили їх, а потім відзискали. Українці-ж подібно як Білоруси — це народи колоніяльні, недержавні, які своєї держави або не мали

або мали її занадто короткий час, щоби стати народом державним. Головна ріжниця між народами державними та недержавними є присутність серед перших у с і х шарів громадських, серед других приналежність до инших національностей шарів т. зв. вищих, орґанізуючих життя політичне й економічне там, де є власність та приватня ініціятива, а не комуністична.

Якщо Чех або Поляк бореться під кличем націоналізму з Німцем або Росіянином, це тому, що він може на місце усуненого промисловця, хлібороба, фінансіста „не народнього" поставити такого самого промисловця, хлібороба і фінансіста „народнього". Але-ж яких „панів" можуть поставити на місце усунених „панів польських та російських" націоналісти українські? Кооперація дуже користна установа для продажі та купівлі доброго сира і доброго масла. Але для будівництва державного ця, націоналістами часто згадувана економічна установа, на жаль не надається. Головні складники держави: меч, земля, фабрика і золото вимагають для своєї орґанізації і людей иншого типу і инших методів ділання. Тому в повстанню проти Уряду Гетьманського згідно льоґіці поводилися лиш українські большовики, які націоналізм український звязали з радикальною зміною суспільного устрою.

Инша справа, що ця льоґіка в теорії скінчилася катастрофою в практиці. Але націоналісти з під знаку Петлюри та взагалі проти-большовицьких українських напрямків прогоріли у всіх відношенях.

Уряд гетьманський розумів: 1) що без співуділу в державній праці українських шарів, орґанізуючих політичне і економічне життя краю, не може бути мови про політичне й економічне усамостійнення краю; 2) що шари ці можна до такої праці покликати лише під кличем привязаности до краю та його усамостійнення, а не під кличем стати „справжнім українцем" та вирізання „не — українців", себ-то під кличем краєвим і політичним, а не під кличем племінним та націоналістичним. І як на землях литовсько-білоруських одинокою визволюючою ідеєю може стати краєва та політична ідея відродження традиційного, спільного всім мешканцям Великого Князівства Литовського, такі у нас ідеєю такою сталася ідея відродження традиційного Гетьманства Українського.

Що шлях був вибраний добре, свідчить те, що одинокий зі всіх українських урядів — уряд гетьманський, був урядом не одного лише місцевого класу, або одного лише місцевого „народу", а урядом цілого краю, всіх його класів та „народів".

Мав він піддержку широких шарів привязаного до своєї власности українського селянства, зорґанізованого тоді в т. зв. „Союзах Хліборобів". Мав піддержку місцевої великої власности земельної, як української, так російської і польської. Вистане, що згадаю, спроміж останньої лише про заслуги, покладені тоді для гетьманської України такими визначними громадянами, як передчасно вмерщим Степаном Подгорським, як головою „Кола Поляків Земель Руських" гр. Здзіславом Грохольським та иншими. Піддержували уряд Гетьманський промисловці, купці, фінансісти місцеві, зорґанізовані в т. зв. „Протофісі". Піддержувала його найсвітліща та найчесніща в політичнім відношенню частина інтеліґенції української, духовенства, врешті Жидів. Україна стала на шлях повного визволення з під посторонніх впливів. І це власне доводило та й нині ще доводить до пасії всіх націоналістів і кольонізаторів, в роді редакторів „Мислі Неподлеґлої".

Коли польські хлібороби на „Кресах" дають стригтися як овечки панам з Варшави, тоді „представляють вони культуру та цивілізацію серед варварської большовицької дичі". Але коли вони хотять дати врешті реальний доказ цеї своєї культури й цивілізації та виявити свою здібність правити собою й своїм краєм без опіки Варшави, тоді заключається в Ризі урочистий мир з „диччу" і віддається тій „дичі" на поталу „представників культури і цивілізації". За часів гетьманських місцеві люди польської національности мали забезпечену повноту культурного й економічного розвитку. Але тому, що гетьманська Україна означала кінець панування на „Кресах" панів з Варшави, ці панове зробили все можливе, щоби уряд Гетьманський пова-

лити. Поовяки зривали в повітря склади амуніції на Україні, потрібні для військ німецьких та гетьманських. Вшехполяки вторили їм у праці дипльоматичній та інформаційній в очернюванню перед переможною Антантою та в опінії громадській „германофільського" та недемократичного Гетьмана.

Коли нищепідписаний в імені уряду гетьманського вживав заходів, щоби на Україні залишилася — зі згодою переможної коаліції — частина німецьких військ — що і Україну і елемент польський в ній від руїни большовицької врятувалоб то найбільш завзятими ворогами цих заходів були власне панове з Варшави. „Кращі большовики, чим збудована без нас та помимо нас, — значить від нас незалежна — Україна". Тому протягнено було до большовиків руку згоди; тому братались з російськими „единонеділимцями" також очернюючими всіма засобами в Яссах, Парижах та Льондонах „зрадника" Гетьмана; тому використано так цинічно глупоту політичну націоналістів українських і притиснено до варшавського серця п. Петлюру, якого вчора ще в опінії варшавській вважалося звичайним „гайдамакою"...

Нині це все належить до історії. Державність українська, а з нею усамостійнення всіх земель, лежачих між Росією та Польщею — на довгі роки похоронені. Але історія ця вказує нам виразно два шляхи: один, що веде до самостійности, — другий—до залежности від Москви та Варшави. Не дивуємося зовсім, що перший шлях не дуже прийшовся до вподоби „Мислі неподлеглей", та що називає вона його „виправлюваною історією". Історія, якої виправляти не слід, для „Мислі Непод леглей", слідуюча: відновити по відношенню до „Кресів" старий варшавський клич 17-го віку — „Szlachtę wydać, czerń rozpuścić". Українським, литовським, білоруським має право бути тільки „піп та хлоп", або як нині інтеліґент-реґіоналіст та народець з кооперації. Польонізувати „Креси"! Наплодити там якнайбільше „Полякевичів", а ці нехай „луплять по морді" не — Полякевичів, як Вишневецькі лупили свого часу Кривоносів. З цього виросла велич давньої Річипосполитої — виросте велич і нинішньої...

Чи варт полемізувати з людьми, які нічого не забули та нічого не навчилися?

(Переклав А. М.).

Могутність твориться могутністю творчої сили, що випливає не тільки з великого розуму (питання державної рації), але також з великого серця (питання етики). За так малу річ, як совість політична, зачіпали й переверталися великі імперії. Без могутности етичної і моральної (авторитету) нема політичної могутности! Про це внедовзі переконаються новоповстаючі великі „моцарства". „Mania grandiosa", що фліртує з ілюзіями, з опирами великости, це недуга нинішної доби, вправді недуга провізорична, як істнування деяких держав але небезпечна в розумінні провокації долі. Через сто літ Польща деклямувала про моральну могутність і великість, про політичну етику, про кару Божу на тих, що гноблять і т. п. — а отсе нараз занедужала на той сам „державний егоїзм" (проч зі совістю!), яким хворіла перед війною „держава боязни Божої"...

І. А. Гербачевський

Олекса Батъ

ТРАВНЕВІ ПОЛЬСЬКІ ПОДІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Продовження

Звідси така горяча привязаність краківських консерваторів — „Станчиків" до Австрійської Монархії та Габсбурґської династії, звідси й певна традиційна толеранція цеї ґрупи, в порівнанню з иншими, й до українців. Краківські „станчики" безсумніву найкультурніща та найбільше традиційна частина польського громадянства представляється ядром польського консерватизму.

Діячі цеї ґрупи були керманичами цілої польської справи в Австро-Угорщині (Бадені, Ґолуховські); вони заявляли про своє stoimy i stać przy Tobie chcemy" і дійсно, до останнього моменту стояли при цісарі, звязавши й польську національну ідеольоґію тісно зі справою перемоги Австро-Угорської Монархії. Коли ця остання розвалилася, вони мусіли майже покинути політичну арену.

Помимо чисто-австрійських сприятливих умов політичного життя, на сильну, домінуючу позицію станчиків мав вплив і Ягайлонській Університет. Ця цитадель польської культури та джерело польської національної думки, майже до кінця XIX століття, мала серед своїх слухачів, дуже значний континґент заможних шляхтичів з Литви, Білоруси й України. Вони творили атмосферу, вони зберігали традицію і їх настрої стали настроями навіть тих кадрів демократичної інтеліґенції, що вийшли звідтам. Поруч консервативного „Часу" завжди стояла поступова „Нова Реформа". Таким чином в Австрії витворилися: 1) культурний, ідейний та політичний консервативний центр, що домінував у всьому польському життю, 2) австрофільськонастроєна й монархічно-вихована бюрократія та кадри демократичної інтеліґенції, яка в своїх зовнішних аспіраціях ішла за консерваторами, а в унутрішніх обмежувалася дуже скромною ролею, ніколи не претендуючи на провід.

Східно-Галицькі „подоляки" (так популярно звалися землевласники-консерватисти), як уже зазначено, відчували польську стихію і себе загроженими Українською стихією. Тому шукали вони опертя та едности з націоналістичною частиною польської демократії проти Українців. До Росії ставилися вони не дуже вороже (зі страху перед Українцями) і навіть підчас Російської окупації Східної Галичини в р.р. 1914—1915 вийшли зі складу Польської Ради у Відні. Галицьких „подоляків", треба властиво викреслити зі списків польського консерватизму та прилучити до польського націоналістично-демократичного табору.

Державницька ідеольоґія польських революціонерів та консерватистів (особливо останніх) не була зовсім виразна з огляду на відношення до Австрії та неможливість виглядів на Познань. П. П. С. виставило програм незалежної Польщі по можливости зі Східними окраїнами, консерватори — створення незалежного, а то і в звязку з Австрією Польського Королівства із Конґресівки й Галичини.

З вибухом війни дипльоматичний бік справи взяли на себе у Відни, більше до того підготовлені консерватисти (Білинський, Яворський), а в Німеччині цю роботу провадили кн. Радивил, гр. Гутен-Чапські (з Минська). Пепееси рішучо взялися за орґанізацію леґіонів. Ці обі ґрупи одверто стали по боці центральних держав.

Реґенційна Рада у Варшаві, леґіони на фронті, — ось вислід їх діяльности.

III. Міщанська демократія, ендеки, під проводом Романа Дмовського, з початку війни заняли позицію виразно проти-німецьку. Пізніще це дало свої користи, бо перемога антинімецької коаліції забезпечувала обєднання всіх польських етноґрафічних Земель в одну цілість. Що це обєднання мало шанси зреалізуватися

у формі автономії або федерації з Росією, — то це мало лякало народову демократію. Особливого патосу незалежности вона ніколи не мала, а інтерес економічний все стояв у неї на першому пляні.

В цьому напрямку повела вона роботу: Л. Димша і В. Жуковскі в Петербурзі, гр. Вельопольскі в придворних колах там же, Р. Дмовскі в Лондоні й Парижі, І. Падеревскі в Злучених Державах.

Щастя всміхнулося їм. Перемога держав анганти давала народовій демократії монопольне становище в польській національній дипльоматичній роботі. Але два фактори перешкодили їй зайняти міцне, трівке становище у відродженій Польській Державі: 1. Російська революція, що усунула Монархію й тим виразно поставила вимогу державної самостійности для Польщі 2. Відсутність кріпко зорґанізованої, військово-споєної ґрупи людей, на яку можна булоб опертися в переходовий момент (корпус Довбур-Мусніцкого був у складі рос. армії).

Такою ґрупою була П. П. С. Протиросійська ідеольоґія вже не могла станути на перешкоді, бо Росії вже не було. Перемога демократичних держав в імя демократичних принціпів, Вільсон, революційно-демократичні гасла — як офіційні, як одиноко толеровані — з одного боку; вихована в терористичному підпіллю, дисциплінована, ерархічно-зґорґанізована, пересякнута романтикою боротьби та сліпо віддана своїому Вождеві П. О. В. (Польска Орґанізація Войскова) та П. П. С. — з другого, инакше патос національний та патос соціяльний — зєдналися й Пілсудський мусів прийти до влади. Він прийшов. Але, „чужий польський метрополії, його духови його землі він приніс їй хоч польський, але не метропольний світогляд". Польща, як казав він: „мусіла його вітати, сама цього не бажаючи, його, людину, від котрої всі в Польщі втікали".

Він мусів, як каже Вяч. Липинський, або „накинути свою волю метрополії, збудувати силою своєї зброї якусь нову Польську Державу, або скоритись перед метрополією. Він вибрав друге і передав владу огидливій йому демократії".

Не місце тут торкатися питання, які причини спонукали в друге Пілсудського взяти владу. Певно, що причин було багато. Внутрішний розклад, деморалізація і безвиглядність на майбутне між зростаючою в силу Німеччиною та відродженою, в большевизмі традиційною Росією, примусили заговірників довершити свого діла. Як і треба було сподіватися за Маршалом станули сили війська, військової орґанізації П. О. В., та прихильне відношення радикальної інтеліґенції та й консерваторів. Виленські монархісти в своїому орґані „Слово" — благали політики сильної руки, звідкиб вона не йшла. Ця політика прийшла. Але де-ж ті соціяльні сили що на них можна булоб опертися для переведення заповідженої „санації" внутрішних відносин та збудування певного становища на зовні?

Польське демократичне міщанство, польські націоналісти, такою силою не могли бути. Вони вже довели свою безпринціпність та спричинилися в першу чергу до руїни. Продовжуючи давню політику східної оріентації, на цей раз зі сліпого страху перед більшовизмом та зітхаючи за такою Росією, яка захистила б їх перед Німеччиною, не маючи жадної самостійної політичної думки, меґальоманією прикриваючи свою вбогість, польські демократи були ворожі всьому тому, що творило основний скарб польської душі — традиції збройної боротьби.

Заможні берстви, налякані примарою комунізму — шукають нових форм для своєї орґанізації. Широкі кола землевласників і навіть торгово-промисловців та ремісників в станових формах добачають вирішення проблєму нової, корпоративної Держави під дідично-монархічною Владою та тим самим вбивають польську демократію, підносячи одночасно польський консерватизм.

Польський пролетаріят, що осягнув в рядах П. П. П. С. національно-державний ідеал, стратив в умовах демократичного розкладу свою єдність та ідеалізм. Частина революційна войовнича не має вже перед собою царя, — лише приману робітничо – Селянскої влади СССР. Туди вона йде, стаючи в ряди комуністичної партії. Елементи войовничі з переважаючо-національними емоціями, давно вже мають вихід — службу в державній польській армії. Решта ППС — це вже здемократизована мішанина малохарактерних індивідуальностей, давно забувших про свое бойове минуле та рицарський ідеалізм перших днів своєї молодости. Ліґа Націй — ось альфа й омеґа бувших терористів Хто ще залишається? Демократія міщанська — банкрот, демократія соціяльна — банкрот, безсилля, революціонери — в комунізмі? **Військо з одного боку, консерватисти з другого.** Військо — наслідник бойових традицій ППС, там полк. Славек, ґенерал Ридз-Сміґлий, Соснковський, Нейґебауер і міністри Світальський та Медзінський таксамо з цього гурту старих співробітників Маршалка Пілсудського, тут вся ґвардія Пілсудчиків. Висновок — правити буде військо в союзі з кресовими консерватистами, причім отверта, масова діяльність польського консерватизму виступає явно на – зовні. Поки-що в момент організаційного кипіння не помічаємо більших розбіжностей між цими двома правильними ґрупами бо одна потребує другої — але тільки до певного моменту. А момент цей загальна східно-европейська кріза — недалеко —в звязку з упадком більшовизму. Що польська охлократія, себто політична орґанізація польських військових, яка накинула свою владу демократичній метрополії — захоче накинути її, — клясократичним (в динаміці) — окраїнам — в цьому сумніватися не приходиться. Влада військової сили була-б неґацією самої себе, коли-б не бажала здійснити таку політичну програму, таку ідею, яка-б для здійснення не потребувала вживаня збройної сили, не потрібувала „військової акції". А що акція ця мусить бути так чи инакше звязана зі сходом, то ясно зі слідуючих трьох причин. 1) Кріза більшовизму відбуватиметься на сході, 2) Захід настільки сильний що активність в його бік виключена, 3) Ідея польської охлократії — є ідеею її перших орґанізаторів та основоположників, революціонерів польського патріотизму на східних кресах.

Всі ці дані говорять нам за „активну польську політику" якраз на сході в напрямку — Polska, Ruś, Litwa. Але що ця політика мусить бути тісно звязана з аспіраціями кресових землевласників — це зрозуміло само по собі. Бо-ж ці ґрупи на території сучасної Польщі мають лише частину свойого соціяльного посідання й відповідно частину того політичного впливу, що могли-б його мати при кордонах далеко пересунутих на схід. Для цього й — союз їх із польською військової охлократією, яка їм потрібна — лиш як збройна сила й лиш для певного завдання. Але — щоб з того могло виникнути гармонійне співжиття з метрополією, з якої ця військова сила захоче правити своєю поширеною домінією — з цим приходиться рішучо не погодитися.

Перед окраїнними консерваторами два шляхи: 1) або бути кольонією під диктатурою варшавської військової влади яка, як кожна військова орґанізація, не стерпить паралєльного собі істнування політичного впливу по сути діаметрально протилежних соціяльних сил, або 2) Створити свої місцеві осередки, вросли в ґрунт місцевих територіяльних консерватистів, як зародки місцевих традиційних національних Влад: Великого Князівства Литовсько-Білоруського та Великого Князівства Руського,Київського укр. Козацького Гетьманства. Ці питання зрештою стоять

рубом не тільки перед польськими кресовими" консерватистами, але перед свідомими українськими людьми. Але щоби не було тільки пізно — свідомість ця мусить стати свідомістю землі І тоді не страшні ніякі чужі метропольні військові чи невійськові сили, ніякі національні чи інтернаціональні ідеольоґії. Бо земля має с в о ю Силу і с в о ю Ідеольоґію.

(К і н е ц ь.)

Ол. Дністровський

ГАЛИЦЬКІ СОБОРНИКИ

(ЗМІСТ: Тип протилежний галицьким „патріотам" се галицькі соборники. — Ріжні категорії і відміни: „Поляки" й польонофіли. — Москвофіли — „Радянофіли" й націоналісти українські. — Основна ціха галицького „соборництва": орієнтація на позамісцеві сили. — Приклади. — Поборювання галицького патріотизму—друга основна ціха „соборників". — Приклади. — Значіння й завдання галицького патріотизму.)

1.

Галицькі „соборники"?...?

Щоб легше й скорше зрозуміти про кого мова—покористуймося контрастовим представленням. Уявім собі тип галицького патріота або галицького сепаратиста — партикуляриста, про якого деколи з обуренням говорить українська преса. Кажу тому — у я в і м с о б і — бо покищо не було й нема у нас людей, щоб їх по совісти можна було „підтягнути" під таке розуміння слова. Такі отже галицькі патріоти — се мусілиб бути люде, які голосилиб кличі менш-більш такого змісту: „Галичина для Галичан", „хай живе, галичанство" і т. п. Ті патріоти проповідувалиб любов до своєї Галицької Землі, вони плекалиб галицькі традиції, галицьку історію і галицький діялект і булиб завзятущими ворогами всяких чужинецьких імперіялістичних посягань на свій край. Сказано: г а л и ц ь к і п а т р і о т и!

І власне: тип цілком відмінний, якраз протилежний оттаким неістнуючим галицьким патріотам — се галицькі соборники.

2.

Вони поділяються на дві головні категорії: одні, се ті, котрих матірна мова польська й котрі бажають собі, щоб їх Батьківщина управлялася людьми з Варшави. Другі, котрих матірна мова українська, се або польонофіли й москвофіли або таки україноФіли. Першу категорію галицьких соборників творять наші місцеві Поляки. Се найповажніша й найчисельніша ґрупа галицьких соборників, яка в наших днях святкує повну перемогу своєї ідеольоґії. Галичина є інтеґральною частиною варшавської метрополії, якої влада спіраєтьсяякраз на симпатіях і піддержці місцевих польсько-галицьких соборників. Друга категорія галицьких соборників значно чисельніша від першої, але одночасно вона розбита й розпорошена на три ворогуючі зі собою ґрупи. І так частина тих галицьких соборників – се українські „польонофіли", що йдуть вповні на руку польським галицьким соборникам і метропольній владі. Це властиво ніяка ідеольоґічна ґрупа. Це передовсім кліка безідейних шантажистів в роді Даниловичів, Ількових і т. п., яких завгодно можна купувати і які „ad hoc" створюють свою ідеольоґію польсько-ягайлонської „соборности" щось в роді: „Polska, Ruś i Litwa, to jedna modlitwa". Про той тип соборників галицьких не приходиться взагалі говорити, бо це зрадники свойого народу й своєї Батьківщини.

3.

Другий тип по українськи говорячих галицьких соборників — це москвофіли. Вони кидають клич всерускої соборности: „Єдіная, неділімая". Не входячи в ґенезу й в суть історичних і соціольоґічних рацій існування цеї ідеольоґії, ми мусимо зазначити лиш певне справді кумедне маняцтво цих людей: Вони наперекір здоровим людським змислам заперечують істнування окремого українського народу, добачуючи на перекір науці (лінґвістиці, антропольоґії, соціольоґії) в українській мові і в українськім народі - лиш діялект зглядно відміну „русского", докладніше московського.

Цей тип галицьких соборників—„единонеділимців" — доволі поширений і в сучасний мент навіть доволі остро вибивається з моря галицького ідеольоґічного хаосу. Дехто висловлює думку, що нині переживають вони свій „ренесанс" в Галичині. В дійсности ж на підйом москофільства треба дивитися як на один зі звичайних скороминаючих проявів галицького кольоніяльного життя, що витворює і сприяє ростові таких справді екзотичних „цвіток". Галицькі москвофіли це відстрашаючий приклад національної і соціяльної реакції, це здеклясовані й відірвані від землі й клясу гурти й індивідуа, яких істнування й „відродження" можна помислити собі тільки в обставинах кольоніяльного, метрополією нарочно піддержуваного хаосу.

4.

Остаточно третя ґрупа українсько-галицьких соборників—назвім їх анальоґічно „українофілами". Та ґрупа поділяється ще на відлами: 1) „радяноФіли", що змагають до соборности під скіптром нинішних харківських псевдоволоДарів та 2) націоналістичні „україноФіли", що змагають до соборности з увільненим від большевицької займанщини українським національним Київом.

Тут не подана повна скаля відтіней галицького соборництва, але годі нам увіходити в детайлі цеї правдивої вавилонської вежі. Обмежімся до вищенаведеного.

5.

Основною ціхою всіх галицьких соборників есть орієнтація на якусь позамісцеву, позагалицьку силу. Свій ідеал вони не в силі зреалізувати своїми місцевими силами От наприклад наші москвофіли, що ідею своеї соборности здійснювали в 1914—15 рр. при помочі штиків московської армії. Або наші львівські Поляки, байдуже чи це ендеки чи пепееси, що почали свою „оборону Львова" при співучасти „rzeszowskich dzieci" й довели її до успішного кінця завдяки французько-польській армії Галлера. Не інакшими були й є наші українські галицькі націоналісти, що кидали клич „соборности української нації" і валили не соборну, але одиноко правдиву Українську Гетьманську Державу. І як наївно звучали відтак їх торжественні проклямації „злуки й соборности" в Станиславові 3. січня і в Київі 22. січня, якраз тому десять літ. Які великанські шкоди принесли Галичині а тим й цілій Україні такі соборники як Безпалко й Вітик, або як комендант корпусу Січових Стрільців, що замість слухати приказу Пана Гетьмана й повести підчинений собі корпус на фронт під Львів, пішов на другу злощасну Чорну Раду в Білій Церкві. В практиці —такі галицькі соборники не тільки руйнують реально істнуючу державність українську та скидають з престола Гетьмана Всієї України, але ще й місцеву „партикультурну", „областну" галицьку владу нищать, бо вона для них се тільки справа другорядна й маловажна. Галичина — для галицького соборника — се загумінок, а всяка ідея місцевої—місцевими людьми репрезентованої—влади, це зрада, сепаратизм, угодовство.

Ало чи це відокремлений в нас тип—хочби такий соборник як сотник Сіяк, що збунтувався в травни 1919 р. проти своеї леґальної ще тоді галицької влади

і перейшов з відділом молоденьких галицьких однорічних добровольців до „батька" Петлюри, став там головним атаманом всіх повстанчих військ і командантом Окремого Залізного Загону - й відтак попавши в большевицький полон став знова проповідувати большевицьку соборність: „пролетарі всіх народів єднайтеся". Таких прикладів „соборництва", про яке ще нині говориться на всі лади й заставки, у взаємовідносинах Галичини до Великої України—можна з історії визвольних змагань українського народу навести без ліку.

Впрочім погляньмо тверезо на наше теперішне національно-політичне життя. Нема в тій нещасній Галичині ніодної української політичної групи, котра б не проповідувала клича соборности. І ундисти й упіп сти, й радикали й соціялдемократи, сельроби й комуністи, націоналісти, фашисти, угодовці, петлюрівці й сансаристи, всі вони тільки говорять про „соборність", й орієнтації на Київ, Харків, або „власні сили пробудженої стихії української нації над Дніпром". Про соборність голосно говорять наші вороги: петлюрофільські варшавські санатори й більшовицькі володарі Кремлю й Харкова. Хіба тішся Україно й Галичино, бо жде вас соборність! Обдарують вас нею як не одні то другі!

Яка жорстока іронія пробивається от хочби з таких партійних кличів, котрі голосить галицька „Партія Праці". Від вигуків про соборність вочи й їх одинокий посол у метропольнім соймі аж захлистуються — а все те або за... червінці, або з боязни перед червоними чекістами, які „можуть і тут прийти й мститися відтак безоглядно за це, що серед галицької інтелігенції не знайшлися такі, якіб їх боронили.[1])

Але чи тільки упіпісти й рядонофіли торгують соборністю? Послухаймо що говорить орган УНДО „Українська Громада" ч. 4 у вступній статті з приводу 10-ліття проголошення „паперової соборности" з 22 січня 1919 р. у Київі. У статті „Незалежність і соборність" читаємо:

> „За 10 літ поблідла і наша незалежність і соборність. Це вже лиш вивіски у нас. Ми сьогодня сперечаємось хто краще кормить нас: Москва чи Варшава. Ми бої зводимо за те, чи права одна чи друга партія. Ми днем сьогоднішнім турбуємось і одні з одними змагаємось за українські душі, хто більше у свій табор їх завербує. За 10 літ ми забули, що робимо тепер якраз те, зза чого наша незалежність і соборність щезли".

Страшна, але правдива сповідь. Одначе мимо всього не бачимо ми й у цьому таборі якоїсь зміни переконань: все ще проповідується в нас орієнтації на мітичну „40-міліонову українську націю„ [2]) або на „українську кооперацію", яка вирятує нас нещасних із „турецької" неволі.

6.

Друга характеристична риса всіх галицьких соборників — се брак зрозуміння для краєвих ідей та прямо поборювання всіма силами місцевого патріотизму, в данім випадку галицького. Ненавидять польські ендеки, пепееси а нині й санатори місцевих галицьких консерватистів - Поляків, за їх „galicyjsko - austrjacką" душу. Поборюють наших старорусинів галицьких не тільки українці всіх можливих партій, але й наші нинішні москвофіли, що в спілці й в братерському союзі з панами Серебряніковими та Лелявськими — проповідують у нас свій московський націоналізм. А ось з якою антипатією до галицького патріотизму зраджується п. Кедрин, коли в різдвянім числі „Діла", пояснює психіку наших „радянофілів" галицьким патріотизмом:

---

[1]) „Ipsissima verba" одного з лідерів У. П. П., сказані до автора цих рядків у 1926 р.
[2]) Гляди: „Діло" ч. 6. в статті п. Кедрина: Українці чи Галичане?

„Далеко інше значіння, інший характер і інша роля нинішних т.зв. радянофілів. Вони не є національними ренеґатами ані політичними спекулянтами (застерігаюся: не говорю про тих, які з „радянофільства" зробили собі професію та нині є сліпим знаряддям розбивання українського національного фронту в Галичині). Навпаки — вони є (коли не всі то в більшости) найщиріші патріоти, але не українські патріоти: Виходючи з погляду інтересів виключно Галичини—вони орієнтуються на Москву і тому саме вони є правдивими москвофілами,—назвімо їх у противенстві до т. зв. галицьких „кацапів" — „неомосквофілами". Все їхнє значіння і вся небезпека з їх істнування у тому, що вони є представниками галицького сепаратизму. Найбільше характеристичною рисою їх ментальности є: оперування категоріями провінціонального (обласного) галицького партикуляризму. Категорії всеукраїнської політичної думки для них цілком чужі незрозумілі. Бо їхня психіка не визволилася ще з тенет вузкого галицького провінціоналізму".

Отже й наші галицькі українські націоналісти являються ворогами галицького патріотизму, котрий вони мов колишні петербурзькі міністри називають „страха ради Юдейського" — галицьким сепаратизмом.

„Грізна недуга" остерігають наші націоналісти перед „галицьким сепаратизмом". Подумайте :

„навіть тоді, коли впали граничні стовпи, зник кордон і вже не було ніяких перепон ми не хотіли чи й не могли найти спільної мови, не могли віднайти себе як одна суцільна нація, не могли себе зрозуміти. Ми створили дві держави, ми навіть вели безконечні переговори, щоби ці дві українські держави злучити в одну. Навіть армія „стрільці січові стали дрібні сльози лити, як Збруч річку прохо дили"... журилися, бо перейшли через одну маленьку річку й були знов на українській землі, але ця земля не була вже їхнім загумінком... Один одинокий був виїмок: це корпус Січових Стрільців, який виріс над будень і був не галицьким, не наддніпрянським, але всеукраїнським".

Зовсім несправедливо посуджується наших „радянофілів" за галицький сепаратизм і патріотизм. В нічім, але то дослівно в нічім не можна добачувати в цих людей привязання до галицького [1]) „загумінка". Чи можна взагалі трусливий опортунізм і вузький еґоїзм одиниць і ґруп з рабською психікою — мішати з поняттям територіяльного, хочби незнати як дуже обмеженого в ґеоґрафічній ширині й довжині, — патріотизму? Або за що ж гнівається на наших Галицьких Січових Стрільців др. Ґижа? Сльози й плач Галицької Армії над річкою Збручем — це ж хіба не тільки вияв галицького але також і всеукраїнського патріотизму. Якраз у той час пробуджується в армії свідомість території, від віків української. Плач над Збручем витворив з австрійського галичанина тип всеукраїнця через сильно загострене тоді почуття галицького патріотизму. Дещо згодом, підчас камянецького періоду Галицького Уряду, цей галицький патріотизм виявляв у відношенню до „петлюрівщини" навіть виразні познаки „галицького сепаратизму". Але чи може сьогодні винувати хтонебудь Галицький Уряд або робити докори й закиди Галичанам, що вони саме тоді „зраджували" загально-українську справу?

7.

Галицьке соборництво — се ознака затрачення змислу державности в мешканців Галицької Землі. За довго Галичина була кольонією, за довго використовували її всякі кольонізатори, щоби вона могла відразу очунятися з тих крівавих ран, які

---

[1]) Цікаво, чи міг би п. Кедрин навести такий випадок, деб нинішний Баварець або Саксонець назвав свій Рідний Край загумінком. І чи любов Рідного Краю (Heimat) у Німців — уменшує їх почування любови до Батьківщини (Vaterland).

їй завдано підчас останньої всесвітньої і національної війни. Галицькі соборники — це дуже нещасливі мешканці Галицької Землі, що з ненависти до самих себе творять свої націоналістичні соборницькі ідеольогії. Націоналізмами — не творяться одначе жадні держави, бо тільки вже істнуючі держави можуть сяк так використовувати їх для поширення своєї території. Держави повстають виключно з глибокого привязання мешканців даної землі, т. зн. автохтонів до своєї Батьківщини. Це привязання і цю любов до Рідної Землі називаємо патріотизмом. Отже патріотизм — це не націоналізм, що є тільки викривленням і зіпсуттям першого.

Галичина в кождім відношенню представляється як тип окремої, але недорозвиненої цілости. Передовсім у відношенню ґеополітичнім і культурнім. Треба отже в першу чергу дати їй змогу свобідно розвиватись. Але чи мислимий свобідний розвиток там, де бушують націоналістичні соборники? Чи можливий розвиток цеї країни, якої мешканці цураються свого патріотизму і за всяку ціну думають добиватися „піти під чиюсь високу руку"?

Не принесуть користи й добра Польщі й польській нації ті галицькі соборники, що як нинішні ендеки, пепееси й санатори по відношенню до своїх найрідніших земляків не — поляків примінюють мораль й повед нку розперезаних метропольних кольонізаторів. Се пімститься в першу чергу на них самих: місцевих поляків, які не знайдуть місця при державних урядах, проковтне й засимілює українська етнографічна маса, яка теж не має доступу до урядів. На їх місце будуть мусіли находити нові маси „соборників" з корінної Польщі, яких по часі жде знова та сама доля. Одним словом безпереривний кольоніяльний хаос, який панує скрізь там, де правляча верства заступає інтереси метрополії та поборює місцевий патріотизм.

Не збудують теж України українські галицькі „соборники". Українська нація ще не скристалізувалася і не оформилася, хоч процес цей треває вже цілі століття. Для того націоналістичне гасло „соборности української нації" якнебудь — все таки передчасне. Чи не дивно впрочім говорити про всеукраїнську „соборність" тоді, коли зовсім поважно варт булоб застановитися над „всегалицькою" соборністю! Чи ж не розбилися вже галицькі Українці на ряд „партій", вір і ідеольогій, яких конче требаб було поєднати і „пособорнити"?

Українська Держава і Українська Нація можуть повстати тільки з почуття територіяльної свідомости мешканців Української Землі. Це почуття найсильніще розвинене на північно-західних українських землях, які тому повинні бути не тільки Піємонтом, але й головним джерелом української державности. Тому отже й перед галицьким патріотизмом, перед сим усвідомленим почуттям територіяльности велике завдання: будити серед усіх мешканців Української Землі хотіння творити свою владу.

Єдинення всіх українських земель в одній Державі українській під булавою одного Господаря наступить тільки тоді, коли мешканці Української Землі замість говорити й деклямувати про соборність — стануть кожний на своїм місці лицем до ворога.

Політика оциганювання й вициганювання збанкрутувала в цілій Европі. Европа бажає уреґулювання спорів, коли не в дусі суспільної етики, то принайменше в дусі купецької етики (економічної) дорогою компромісу, дорогою взаїмних уступок, дорогою добровільних умов. Тип дипльомата-цигана есть уже посміховищем на арені міжнародньої політики.

І. А. Гербачевський

Л. Ягрицький

РОСКЛАДОВИЙ ЕЛЄМЕНТ ЛІТЕРАТУРИ СУЧАСНОСТИ

I.

М. П. Арцибашев: Дикі. Повість. *Ст. Цвайґ*: Лист незнайомої. *Ст. Цвайґ*: Амок. Видавнича книгарня „Ізмараґд". Львів 1928.

„Для того, щоб ущент розбити людське серце, не все потрібен судьбі могутній удар і широкий розмах; навпаки, саме від дрібної причини любить вона починати своє діло знищення, саме дрібна причина вабить її незагнуздану роскіш творення загину. Цей перший легкий дотик її різця називаємо в нашій неповоротній мові приключкою... але так як хворість не починається аж тоді, коли її можна пізнати, так і доля людини не починається аж тоді, коли вона стає очевидна, стає подією.. Доля захована завжди глибоко в дусі й в крови, вона діє там на довго перед тим, заки ззовні зіткнеться з душею. Пізнання себе це вже оборона, і найчастіше даремна".

Так думає Цвайґ в одній зі своїх новель п. з. „Загин серця" поміщеній в одній з наведених вище збірок. Це одначе на мою думку зовсім хибно. Оборона перед злом, коли воно є знане, себто коли його усвідомиться є завжди успішною — хиба мається до діла зі знищеним орґанізмом. Тоді й нема чого оборонятися, тілько спокійно ждати кінця. Але слушною є завваґа Цвайґа, що „діло знищення починається від дрібної причини", що не потребує широкого розмаху. Безумовно, від дуже дрібної причини починається в тому випадку діло знищення, просто від видань української випожичальні книжок „Ізмараґд".

Воно дивно що саме від украї іської... Бо коли цього рода речі появляються в польській літературі (а як кожному відомо на польському книжковому ринку істнує тепер просто повінь порноґрафічних творів!) то вони мають за причину оден з головних моторів видавкичого руху й власне кажучи не тільки видавничого, але й всесвітнього, а саме: ґроші! А приходить цей nervus rerum від комуністично-масонських тайних орґаніз ацій, що просто завалюють деструктивними творами (своїми й чужими-перекладними) читачів, щоби в цей спосіб взяти в свій полон їхні орґанізми, ослабити, знищити їх і таким чином не мати спротиву пошпрювання своєї ідеї і плянів. Чим слабший орґанізм, тим скорше приймається недуга, тим важче його вилічити й тим більше підпадає він вплива Зрозуміли це добре масони, працюють над цим пильно комуністи. Видавництва польські „Rój", „Ренесанс" і т. д. всі стоять на услугах жидівської масонерії й маючи величезні капітали за 95 ґроши пхають несвідомому читачеві книжку в руки реклямуючи її як „найкращий, найновіший твір одного з найбільших сучасних письменників"...

Протиакції на це в нас немає—що більше, ми в легкодушному запалі так тривіяльно використовуваного „мистецтва для мистецтва" беремо, що під руку попало й... перекладаємо „збоґачуючи" таким чином нашу „вбогу" літературу.

Передімною кілька видань української випожичальні „Ізмараґд"...

Візьмім перше з них: Арцибашев: Дикі—повість. Скажемо: ми зовсім не знаємо хто є Арцибашев, яка його т. зв. школа, що В. Винниченко є його кепським наслідувачем —це нас зовсім не обходить. Беремо під увагу тілько сам твір, зовсім не входячи хто є його автором і чи він писав коли небудь щось ліпше чи ґірше. Словом, старатисьмемо обзнайомившися докладно з даним твором, дати йому місце в життю, вказати, що він приносить суспільності, що він заявляє сам собою Бо таке є наше в цьому моменті завдання. Иншими словами кажучи, стоячи на становищі

критика-читача, хочемо вказати чи треба чи не треба читати даного твору, яке місце займає він в нашому життю а не в літературі.

„Дикі", повість зі села, де „живуть люде тяжкі й понурі, котрі цупко тиснуть гріш, їдять багато масної страви, хроплять у сні, ніколи не сміються а на похміллю або в гніві бувають дикі й страшні як первісні варвари" (стр. 6.). Є такі оселі, безумовно є, але не про це йде авторові. Його ціль представити перверзійні зносини братової з братом (!!), щоби могти дійти до цього знаменитого заключення, „що Бог звязав, того чоловік не розлучає" себто, хай жие вільна любов! Адже ж „баба легка річ: їй все одно хто, аби був". (стр. 62). Так каже автор і на потвердження своїх слів уживає всіх можливих порнографічних підходів. У нього мущина—звір, жінка—„сита корова" (стр. 15). В жінки любов до мущини проявляється в цей спосіб, що „вона старалася попасти йому в очі напів убраною, то знов їй страшно хотілося, щоби Захар побачив її цілком нагою" (стр 19). А муж? Зловивши свою дружину на любощах зі своїм рідним братом (!!) „по неймовірнім катуванню і знущанню у безборонної жінки, приневолив її заспокоїти його розпалену катуванням пристрасть" (стр. 93.). Що більше, автор нас впевняє, що „такі зносини (брата з братовою) дуже часті в кругах інтеліґентських і вони не здатні збудити більшого почування, хіба трохи стиду"... (стр. 98.).

Так твердить автор і що більше не ставиться до тої справи просто ніяк. Він її не опрокидує, він навіть її не зогиджує, хоч має дуже багато даних (а головно вже сам зміст надається до того!) він з тою типовою для Москаля гнилою посмішкою, неначе каже: — Щож робити! Вже така натура! Нема ради, „не тратьте куме сили, спускайтеся на дно"! Це одна сторінка повісти а друга це задуха гнилі стилю, задуха, в котрій запирає віддих здоровій людині, що мрякою заслонює очі й горло стискає. Читач просто одурманений цим стилем, де все „обнажується", „роздягається", „тіло напружується бажанням" „тіло пухке, мягке, повне, похітливе, товсте, спокусливе" й т д. де на кожному кроці кидаються в очі „зімняти подушки" „неміч в колінах" і тим подібні „товсті животи", повторюю, молодий читач навіть мимоволі сам про це не знаючи летить в безодню змисловости, кидаючися в рамена вуличної любови. Серйозно, цяж „література" призначена головно для молоді. Тільки для неї. Їїж не читатимуть ні ці, що її видають, вона не робить враження ні на цих, що її перекладали.

Візьмім одначе дальші видання „Ізмараґду", дальші переклади, дві збірочки моднього тепер аналітика С. Цвайґа, „Амок" і „Лист незнайомої". Примінім цей сам метод: Чи Цвайґ є жидом чи ні, нас це зовсім не обходить. Річ в творах і в їхній цілі. Читаємо „Амока". Лікар за зігнання плоду хоче з цьоюж самою вагітною жінкою мати зносини... Чиж це не перверзія? Думаю, що більше пояснень до цього не треба, колиж знову заходить потреба, то хиба треба писати психо-патольоґічну розвідку.

„Лист незнайомої". Любила його, віддалася йому на вулиці кілька разів, повила від нього дитину, відтак стала любовницею цілого ряду мущин а врешті, коли дитина вмирає, пише до нього листа й поповнює самогубство.

„Загин серця". Старий банкир бачить в ночі, як його улюблена, одинока дочка, крадькома втікає зі своєї спальні до якогось мущини, щоби перебути з ним ніч. Банкир не кажучи ні слова нікому втікає і стає бродягою!

Ви мабуть знаєте молодого мущину, чи молоду панночку, що перебуває в домі родичів, котрі їх примірно виховують. І вони підуть до випожичальні „Ізмараґд" і випожичать собі котру небудь із цих книжок. А випожичать певно! Ясно: книжка модна, автор чужий і... уявіть собі, „навіть" перекладений на українське! Якийже він мусить бути поширений!

І коли вони прочитають книжку, ви підіть до них і спитайте: — Як ви уявляєте собі життя? — Пхі! — буде відповідь. Яка ріжниця! От, щоби як найбільше зажити

вражінь і змислів. Цеж суть! Родина, нарід, ідеї — також щось! Требаж шаліти, в правдивому змислі цього слова, насолоджуватися жінками, бо як каже Цвайг в „Місячній вулиці“ жінка держиться мущини тільки через гроші. А ви знаєте, що це любов! Дурниця! Любов це „подушки зімняті“, так каже Арцибашев, а жінка як „сита корова“ тільки того й хоче. Навіщо якісь подружа, родини, держави. Повірте мені докінчить вам молодий чоловік або молода панночка— щойно Арцибашев і Цвайг (не говорячи вже про Декобру) відчинили мені очі на життя. І так мені дивно, як можуть бути ще люде, що бавляться в ідеї, або працюють над створенням держави! Щось такого! Бо, що мої родичі инаше живуть, то я не дивуюся Вони старі, думають иншими категоріями, ходять до церкви. Це стара генерація, котра не розуміє девізи carpe diem, або знаєте — й тут довірочна усмішка — вже навіть, коби хотіла, то не може йти за цею девізою...

І молодий чоловік протекціонально стиснувши вашу руку піде зміняти книжку, щоби тим разом перечитати щось з рідної літератури. А ви нагадаєте собі програм масонів, знаний ще перед 35. роками в т. зв. „Протоколі Мудрців Сіону“: „В краях, які уважаємо головними, творимо літературу розмаху, брудну, похітливу, розпустну... будемо попирати розвій такої літератури“...

(Дальше буде)

Я. Боженський

СРІБНІ ТІНИ

Фільмове мистецтво його минуле й будуче

І. Шляхом розвою

Трийцять чотири роки минуло всього від хвилини, коли наймолодша муза, фільмове мистецтво здобуло право горожанства. З малої дитячої іграшки розвинулося кіно в могутній промисл, заняло одно з почесних місць в мистецтві, сталося школою, розривкою і приятелем мас.

Трийцять чотири роки, скромний роками ювилей.

* * *

Несмілі почини на полі кінотехніки в тузі за поезією руху, находимо вже в перших історичних епохах.

З давен-давна улюбленою грою Китайців була гра тіней, які кидає тіло в русі на стіну. В творі однього римського історика є й неясний опис приряду, що міг бути прототипом сьогоднішнього фільмового апарату.[1])

Німецький професор. Ф. Павль Ліcеганг в своїй праці „Handbuch der praktischen Kinematographie„ згадує про египетського вченого, жреця Птолемея (130-й рік п. Хр.), котрого Найвища Рада покарала досмертною тюрмою за зносини зі

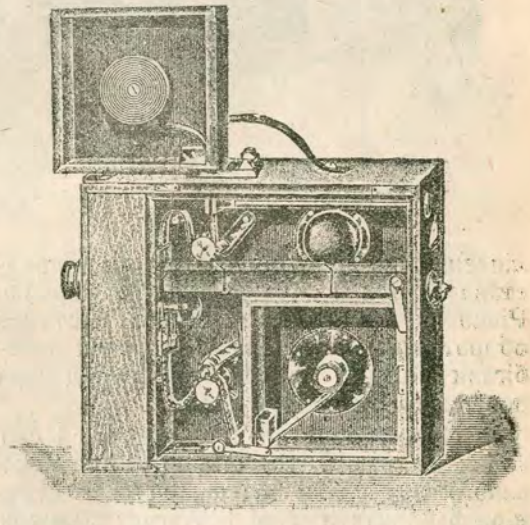

злими духами. Птолемей пописувався на торгах перед народом дивним апаратом, що кидав на чорне тло живі образи.

[1]) Гл. „Mein Filmbuch“ 1926. Берлін.

Проминули століття. Кервaві війни змінили держави, релігії й світогляди.

Двигнена зі занепаду наука, зацікавилася винаходом Птолемея XIX-е століття приносить ряд винаходів на цьому полі: фенакістоскоп (Плята з Брюсселі 1829-го р.) мутоскоп, або праксиноскоп Рейнарда (1877-го р.) хронофотографічну стрільбу Marey'a (з 1882-го р.) та кінотоскоп Едісона з 1892-го року.

Перші апарати були ще дуже примітивні під оглядом технічним і часто грішили наївністю помислу. Конструкція їх полягала на полученню вальця з наліпленими карточками (кожня з них представляла рух в певній фазі) з корбою. Рівнорядно з оборотом корби наступав оборот вальця. Поодинокі картини перебігали швидко перед отвором й давали невеличку оману руху. (рис. 1.)

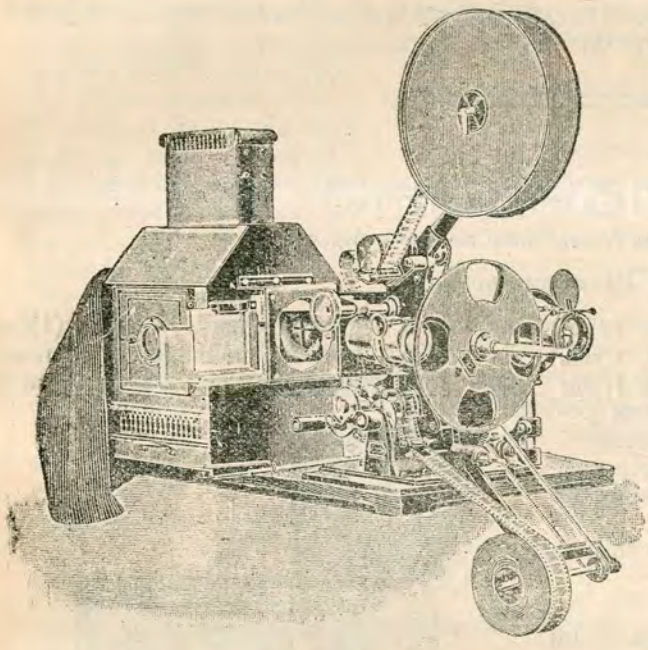

Проекційний апарат, котрого і сьогодня вживають, тільки дещо змодифікованого збудували два французькі інженіри-фабриканти Люі і Август Ліміери.

Дня 22-го марта 1895-го р. задемонстровано членам паризької „Societe d' Encouragement National a'l Industrie", першу фільму, що представляла вихід робітників з фабрики Ліміера.

Перший публичний показ відбувся в підземеллях славного Grand Cafe di Boulevard des Capucines в Парижі в перший день Різдвяних Свят 25-го грудня 1895-го року [2])

Слідуючий з черги показ відбувся 25-го січня 1896-го року в Ліоні. Задемонстровано тоді й першу комічну фільму „L'arrosé".

Публичні покази збудили велике заінтересування в цілій Західній Европі. 20-го лютого 1896 го р. і льондонс ка публика запізналася з ліміерівським винаходом у великій салі техніки на Регенд-Стріт.

Апарат Ліміера служив заразом до знимок (т. з. кінокамера) і до висвітлювання (прожектор). Сучасна техніка з ліміерівськогопа ратус твориладва окремі апарати.

Конструкція найновіщого знимкового апарату є подібна до фотографічного апарату. Зубатий механізм, порушуваний оператором[1]) витягає з горішнього барабана плівку й перевиває її уриваним рухом перед обективом. Емульсія[3]) плівки ловить відбиття. Насвітлена плівка збігає в д л і навивається на долішний барабан. (рис. 2.)

Мінімальна скорість знимок виносить 16 знимок (сек.)

Відбитий з негативу, позитив висвілюється при помочі прокційного апарату, на проекційну лощу (екран).

[2]) З нагоди 30-ліття істнування кінематографії оголосив паризький Intrasigeant" в 1925 році інтервю з першим директором того кінотеатру Моріс ом Клементом. Першого дня—оповідає Клемент—мав я 33 франків доходу. По трох тиждних каса приносила денно 2000 франків, хоч не було жадньої реклями. Перший програм о скільки памятаю, складався з 8 чи 10-ох кусників і тревав 20 мінут. Перші фільми? „Ловля золотих рибок", „Буря на морі" і „П. Люмієр грає в карти з ковалем і кльовном Тревеєм" і т. п.

[1]) Людина, що крутить знимки.

[3]) Емульсія-желятина, зложена з ріжних хемічних субстанцій, дуже вражлива на денне світло. Емульсією є потягнена плівка—негатив.

Лукова лямпа, що находиться в скриночці прожектора, концентрує стіжковий стовп світла на обєктив. З горішнього барабана біжить плівка уриваним рухом в т. з. віконце. Тут перебиває плівку світляний стовп. Відбитка паде на шкла обективу, які заломлюючи проміння дають сильне побільшення на екрані.

Так в кіно-камері як і прожекторі плівку пересувають зубаті вальці. Корбу прожектора обертає електричний мотор.[2])

Плівка, котру сьогодня вживають, є зроблена з прозорої цельоїди, матеріялу легкопального, що є причиною частих пожеж так в кінотеатрах як і фільмових робітнях.[1])

* * *

В міру розвою фільмового мистецтва наступили цілком природно змагання ряду техніків, в напрямі як найбільшого зближення екранової омани до дійсности. В тому напрямі йшли всі винаходи й уліпшення на полі кінотехніки.

Одним з кращих уліпшень цього рода є т. з. „мультиплікацийні“ знимки (етеричні марева, піяцькі візії танцюючих каменичь і т. п.). Тайна тих знимок полягає на відбиванню кількох негативів на один позитив. Мультиплікацийні знимки є сьогодня необхідні майже в кожній фільмі.

Німецький інженір Lehman винайшов апарат до звільнених і прискорених знимок. Зі звільненими знимками стрічаємося переважно в спортових фільмах, з прискореними в американських комедіях. В першому випадку крутить оператор фільму з швидкістю 100 знимок (сек.) а висвітлюється з природною швидкістю 20 з. (сек.). Вислід:знимка 5 разів звільнена. В другому випадку фільма є накручена зі швидкістю 9 з. (сек.) а висвітлювана з природною швидкістю 20 з. (сек.) у висліді-знимка два рази прискорена.

До новіших винаходів з ділянки кінотехніки належать також фільми в природних красках, стереоскопічні й голосові. До кручення фільми в природних красках, служить апарат з двома або й трома обєктивами. Перед кожним обєктивом є уміщена округла кольорова болона (червона, зелена й синя). Підчас знимки рівнорядно з рухом плівки обертаються болони перед своїм обєктивом. Проекція полягає на наложенню трьох позитивів на себе. Ріжниця в знимках, зарисовується завсігди виразно. Щоб запобігти цему, французький інженір Гомонт збудував апарат з одним обєктивом, перед котрим обертається болона з трьома красками. Знимки виходять в трьох красках. Проекція однак мусить відбуватися три рази швидше. І саме тому, це уліпшення, хоч дає богату скалю красок, рідко є використовуване хиба при дуже повільних рухах.

Винахід фільми в природних красках є ділом Американців, дуже заслужених на полі оригінальности в фільмовій техніці й зближення фільми до справжнього життя. В послідних часах на шпальтах американської преси розігралася боротьба саме на тлі питання кольорової фільми. Перемогла думка, щоб продукувати як найбільше кольорових фільмів. Становище американських критиків є більш теоретичне чим життєве, бо не узгляднює людської психольогії, а що слідує за тим, не видержить проби життя.

Фільми в природних красках є ідеальні для фантастичних історій, алегорій та для фільмів зі середньовічного життя, з граючими красками одягами.

Пересічна фільма зі сучасного життя (90% цілої фільмової продукції) дає богато більше вражіння в звичайних красках, бо краски переходять звичайно лінію, яка істнує між реальним світом і фантазією й залишають мало місця для

---

[2]) З проекційним апаратом, крученим рукою, можна ще стрінутись в нас в т. з. мадрівних кінотеатрах, що обслугують малі місточка й села.

[1]) Виробом фільмового сировця займається тільки невеличке число фабрик. В Німеччині працює „Agfa“ і „Goertz“ в Америці „Кодак“ в Франції „Pathe“. В Франції закон забороняє вживання пальної фільми. Там плівку роблять з непального, але за це й не тривкого целюлїту. Над виробом кіноапаратів працюють в Німеччині „Erneman“. „Ica“, „Hahn Goertz“ „A. E. G.“ і „Krupp“. В Франції „Pathe“, „Gaumont“, „Aubert“ в Італії „Cinemeccanica Milano“ в Америці „Белл і Боуелл, Дуплекс, Сімплекс і Поуер.

уяви. Цілком зрозуміло, що коли ходить про віддання краси сходу сонця і сумерку в горах, таємничого, нічного настрою і срібного сяйву місяця, тоді примінення природних красок є необхідне. Цього рода образи побуджують глядачів до мрій, викликують подив і захоплення, кажуть забувати про дійсність.

Тісно з питанням кольорової фільми вяжеться питання т. з. стереоскопічної фільми, що полягає на зниманню однього предмету, двома, поруч себе поставленими апаратами: винахід цей ще будить богато застережень ізза своєї технічної примітивности.

Третою з черги іновацією, що сталася одним з осередних питань фільмового мистецтва є т. з. голосова фільма. До недавна проби реалізації голосових фільмів ограничалися до віддання деяких тонів і звуків (стрілів, свисту вітру, шуму моря і т. п.) і були невдачним наслідуванням доброї орхестри. Фільмові конструктори в погоні за новими методами в реалізації фільмів сягнули й до створення говорячої фільми. Первісним апаратом, здавна пробованим в Америці, був прожектор получений з ґрамофоном. Доходило однак часто притім до гумористичних сцен, бо напр. на екрані співала молода ніжна жінка, а з ґрамофону розлягався грубий баритон і. т. п.

Сьогодня вже збудовано окремі апарати до кручення говорячої фільми т. з. „Vitaphone-u і Movietone-u". Апарати ці рівнорядно зі зробленням знимок, записують мову зниманих осіб. Ця одночасовість або т. з. сінхронізм полягає на тім, що звуки записуются на взір фоноґрафічного запису з боку плівки. Окремий апарат получений з прожектором повторює записані слова з бажаною силою і передає до кінотеатральної салі.

Говоряча фільма, подібно як і звукова з огляду на свій характер є цілком хибним і ризиковним підприняттям. Ризиковним з причини чисто технічних труднощів. Від хвилини впровадження говорячих фільмів, кожня держава булаби здана на ласку своєї власної продукції. Великі витвірні, передовсім американські, що числять переважно на експорт, мусіли б продукувати фільми, для кожньої держави зокрема. Тяжке завдання малиби й артисти, які володіють дуже часто тільки своєю матірною мовою. Вправді американці пропонують впровадження есперанта, як міжнародної фільмової мови, але поки це далобися перевести, наступилаби культурна ізоляція держав, а вслід за тим фільмове мистецтво сталобися причиною упадку культури.

Говоряча фільма є поворотом до театру. З моментом впровадження мови до фільми, зійде на другий плян рух і міміка, що в сучасній фільмі відіграють головну ролю. Глядач в кінотеатрі здає собі справу, що перед ним мертві фотоґрафії, кинені на екран і штучно побуджені до життя. Всежтаки він забуває про це, бо уява переносить його в світ казок і мрій. Коли однак артисти почнуть до нього промовляти з екрану, коли почне працювати ще й один змисл а саме слух, з тою хвилиною глядач верне до дійсности, фільма перестане промовляти до людської уяви, а вслід за тим перестане бути фільмовим мистецтвом.

Заступлення написів в фільмі мовою, буде тільки половинною працею, бо написи без акції т. з. статичні, мусять й надальше позістати, як необхідні для пояснення, положення, зміни місця й часу. Це все впровадить до фільми хаос і замішання на місці дотеперішньої простоти.

В Европі принято „talking" подібно як і звукову фільму, дуже скептично, противно як в Америці, де публика, в порівнанню з европейською, стоїть на цілком відмінним степені культури.

Негуючи значіння голосової фільми з чисто мистецької сторони, не можна однак не доцінювати зусиль цілого ряду людей науки на полі поступу фільмової техніки. В епосі неприродно швидкого розвою радіо-техніки не можна не доцінювати спроб передавання фільмів через радіо.

Ще недавно сензацією дня був апарат американця Франка Конрада, що передавав короткометрові фільми через радіо, а вже сьогодня американські часописи взносять похвальні пеани на честь голлівудського громадянина Ченстарка

що винайшов телевізийний апарат, до передавання через радіо, фільми в природних красках, з написами, говорячої і т. п.

Цікавою добичею на полі кіно-техніки є т. з. „рисункові" фільми. (dessins animes) де до знимок, місто людей і звірят позують рисунки. Знимками рисункових фільмів займаються фільмові фанатики, оператори зі замилування, бо праця крім великих коштів, вимагає ангельської терпеливости. *)

Існують вже сьогодня окремі кінокамери до підморських знимок, (до глибини 2000 тисяч метрів) мікроскопійних і рентґенівських. До цілей наукових (перш за все в фізиці при дослідах над летом крісової кулі) вживається апарату, зі швидкістю 100 тисяч знимок на секунду.

Дуже цікавим в останніх часах є винахід інженіра Шіфтана, що уможливляє артистам грати на тлі невеличких моделів (декорацій мальованих на шклі.) без нарушування пропорції.

Здобуває поволи право горожанства й аматорська фільма. Ініціятиву до реалізації аматорських фільмів, дали американські клюби студентів кіно - аматорів. Заходом одного з поважних нюйорських щоденників відбувся минулого року в Ню-Йорку конкурс на найкращу аматорську фільму. Конкурс після заподань американської фільмової преси стояв на дуже високому мистецькому поземі й виказав чимало фантазії й оригінальности у творців конкурсових фільмів.

В Европі рух аматорський ще дуже слабий. Кілька клюбів у Франції й Німеччині, кілька журналів, це весь прибуток дотеперішнього европейського аматорства. *)

(Дальше буде)

*) 5 метрів рисункової фільми, висвітлюваних протягом 15 секунд, вимагає 100 годин праці.

*) Негатив — плівка, на котрій відбивається знимка з відверненою скалею красок.

Позитив — відбитка з негативу — образ відповідає природним краскам.

Обєктив — комбінація кількох сочівок для відбиття образу на матовому шклі.

ЗІ СВІТУ

Загадка Атлянтиди

Це загально ствердженый факт, що давні леґенди й передання не є виключно творами буйної уяви Часто находимо в них неясні натяки про події дуже давніх літ, і в неоднім народнім переданню можна найти зернята правди. Для дослідника це найбільша радість—слідити за тими окрушками правди й витягати їх як нові правди на денне світло.

Одним із найцікавійших проблемів історичної ґеоґрафії є безперечно питання казочного острова Атлянтиди. По кликані й непокликані, вчені й поети, ґеоґрафи, ґеольоґи й лінґвісти займалися цим проблемом і подавали безліч, декуди справді дивовижних розгадок.

Першу історичну вістку про цей казочний край находимо у двох творах великого грецького фільософа Плятона: в діяльоґах „Тімон" і „Крітіяс".

В „Тімоні" оповідає один єгипетський жрець грецькому мудрцеви Сольонови таке про остров Атлянтиду:

„Тоді саме можна було в цім місці перепливати море, бо перед устем, котре ви називаєте стовпами Геракля,[1]) лежав остров, що був більший як Мала Азія й Лібія разом; з цього острова можна було тоді переправитися на инші острови а звідти на цілий протилежний суходіл.. Так отже на цім острові Атлянтіс було подиву гідне королівство, під якого владою був не тільки цей остров, але також всі инші острови й частини суходолу. Крім цього та королівська влада сягала від Лібії аж до Єгипту й Европи —до Тиренського моря... Опісля одначе

[1]) Ґібральтарський пролив.

повстали величезні землетруси й повени й так одного поганого дня і злощасної ночі зник... острів Атлянтіс, ховаючися в морі. Длятого також море тепер у цім місці непроїздне, бо назбиралося там і перепиняє в дорозі велика кількість намулу".

Ці коротенькі звістки „Тімона" доповнив відтак Платон у „Крітіясі". Він розписався там про внутрішні урядження королівства, про генеальогію пануючого дому й про історію атлянтійського народу. А все те в пересадних картинах так, що остаточно приймився в науці погляд, що ціле передання про Атлянтиду це витівка Платона. Не було важко пізнати в ідеальним устрою цеї островної держави відблеск політичних ідей геніяльного мислителя й державного мужа. Мітичний характер подробиць зі життя народу, генеальогії пануючих, котрі мали походити від бога моря Позейдона, а також ріжні історичні події — все це без сумніву вказує на грецьке походження. Тому й не дивниця, що вже Арістотель уважав ціле передання про Атлянтиду казкою, та що цей погляд удержався до наших часів у науці.

Хоч як воно приманчиво й просто розвязувати цей проблем в цей спосіб, щоб уважати його казочкою, то всеж таки не можна зовсім усунути ці численні історичні, археольогічні й культурно-історичні сліди, які промовляють за істнуванням Атлянтиди. Дослідники праісторії людства находять цілий ряд слідів могутнього цивілізаційного осередка, який мусів находитися десь між континентами Европи, Африки й Америки, отже в місці, в котрім Платон уміщає свою Атлянтиду. Але, що такі загальні значення як, „поза стовпами Геракля" створюють можливости для численних льокалізацій, то хибаж не дивниця, що питання це давало доволі поля для найдикших наукових фантазій.

Розмірно найпростійше пояснення це те, що Америка була Атлянтидою старовини. Зовсім добре вже у найбільш сірій давнині могли мешканці Старого Світа довідатись про далеку часть світа. Такої думки були м. и. славні учені Бекон з Верулямy й Олександер Гумбольдт. Очевидно не можна на потвердження цеї гіпотези навести якогось певного доказу, але признати треба, що ця догадка не є цілком безосновна. Коли по відкриттю Америки европейські вчені зайнялися дослідом нововідкритих країв і їх мешканцями, тоді на своє велике здивування найшли вони багато тих самих, а в кождім разі дуже подібних передань, звичаїв та будівель як і в Старім Світі. В Мексику найдено вельтенські святині й піраміди дуже схожі на єгипетські. Найдено подібні орнаменти, колюмнади й ворота; однаковість у календарі, в деяких релігійних обрядах, у бальсамуванні мерців і т. п. Дуже цікаві були також передання старих мексиканців Азтеків про їх прихід із краю Азтляна, що мав лежати далеко на сході, по тім боці великого моря. І пор внюючу філольогію запряжено для піддержки цієї догадки про Америку й приводжено етімольогічні вказівки на звязок між осередно-американськими й европейськими пнями слів. Мимо численних аналогій, які мають істнувати між культурними памятниками, леґендами й звичаями американських й европейських країв, всеж таки утотожнювання Атлянтиди й Америки є й остане догадкою.

В останних часах теорія Америки багато скріпилася через науку Веґенера про пересування континентів. Ще підчас крижаної доби Північна Америка лежала значно блище Старого Світа. Це могло зовсім добре мати місце, хоч деякі частини суходолу впали жертвою морських хвиль.

В XVII. століттю учений єзуїт Атаназій Кірхер висловив дуже правдоподібну догадку, яка ще й до наших часів находить своїх поклонників. Кірхер заступав погляд, що нинішні Азори, а може також і Канарійські острови, це останки Атлянтиди. Цю теорію підтверджує та обставина, що Азори являються справді як верхи затопленої височини, котрої сліди можна ще пізнати у вигляді морського дна. За такою розвязкою висказуються головно французькі дослідники.

Від цих, під кожним оглядом підпадаючих дискусії догадок до найбільш безсенсових толкувань провадять численні посередні „ідеї". Славнозвісний дослідник Африки Лев Фробен ус бажав умістити Атлянтиду в Тобо й Нігерії. На його гадку Атлянтида це не був остров, тільки край між Нігром і Ґвінеєю. инші дослідники шукали її у Швеції, Шпіцберґу, Аттиці, Цейльоні й навіть у Південній Африці й на Кавказі.

Коли люде науки „пускаються" на такі відважні спекуляції, то не дивниця, що поети й письменники звертаються до цеї дуже цікавої теми. В самій Франції появилося в останніх часах кілька книжок, які займаються проблемом Атлянтиди.

Хиба ясно, що ці численні більше й менше фантастичні догадки лише затемнюють дійсно зерно правди. Треба шукати за такими моментами, які вможливили б розвязку питання на науковій підставі.

В останних часах появилася праця професора університету Адольфа Шультена, (Шультен студіює спеціяльно прайсторію Еспанії й в праці своїй цікавиться долею старинного культурного міста Тартессос, біблійного Тарзу) яка кидає дещо світла на наш проблем. З дуже совісної праці Шультена довідуємося, що недалеко устя ріки Ґвадальквівір лежала в третім тисячліттю перед Христом цвітуча оселя незнаного народу. На місці цеї оселі повстало по багатьох століттях місто Тартессос як кольонія якогось народу мореплавців, можливо що Кретинців, які були попередниками Фенікіян. Тартессос було дуже багатим і цвітучим містом і правдоподібно опановувало цілу торгівлю полуднево-західної Европи й країв над Атлянтиком. Монополем Тартессу була торгівля металями, головно сріблом, циною, міддю і бронзом. Срібло походило з рудокопів Сіерра Морени, найбагатшої в срібло околиці в старині, цину ввожено з Корнвалії, а бронз був здається таки місцевого походження, бо ствердженo, що ще 2.500 п. Хр. витоплювано в Еспанії мідь. Ці так пожадані в давнину товари розходилися відтак за посередництвом фенікійців по всіх краях Середземноморя.

Одинокими посередниками в торговлі з Тартессом були фенікійці майже до 7 століття перед Хр. Але коли приблизно в цім часі Тир, столиця фенікійців впала жертвою Асирійців, Греки безпосередно навязали торговельні зносини з Тартессом і привозили звідтам великі кількости металів до своєї батьківщини.

В цім часі Тартессос переживав добу розцвіту, а слава його багацтв і його могутности поширилася на всі закутини грецького світа. Ця цвітуча доба нагло перервалася. Біля 530 року перед Хр. Картаґінці завоювали Тартессос і цілу полудневу Еспанію й від цього часу по славнім місті остали тільки спомини. Ґібральтарського проливу некартаґінські кораблі не могли переїзджати. Для відстрашення моряків поширювано казочки, що по тім боці стовпів Геракля море стало непроїздним через намул і великанські глибини. Зі замкненням Ґібральтарського проливу кінчився там для грецького моряка світ. Але спомин гарного й багатого міста по тім боці проливу ще дуже довго вдержався в краях Старого Світа. Вкоротці леґенда оповила цей реальний спомин і вичаровала з нього казочну картину пропавшого світа.

У справозданнях про Тартессос добачує Шультен цілий ряд однозгідностей з платонівською леґендою про Атлянтиду. Отже в першу чергу положення: Тартессос лежав на острові Еритея недалеко устя ріки Ґвадальквірір, отже в околиці, де після Платона находився остров Атлянтида. Се місто змонополізувало в своїх руках усю торгівлю металями й дійсно „володіло" як Платонівська Атлянтида над цілою величезною областю Середземноморя. Сіерра Морена недалеко Тартессу була в давнину найбогатшим у металі краєм. Звідти й передання, про багаті зложа руди в дооколичних горах Атлянтиди. Раптовий заник острова через землетрус пояснюється картаґінським завойованням і замкненням Ґібральтарського проливу. Таким чином Тартессос пропав мов „камінь у воду" з овиду грецького мореплавства.

З ПРИРОДИ Й ТЕХНІКИ

Черепахи

До нових і дуже важних орудників сучасної війни належать крім літаків і трійливих ґазів черепахи (танки).

Черепахи це властиво не нова ідея, бо ще старинні народи знали рід черепах —боевих возів, яких опис находимо в Геродота. Ті вози вживано в грецько перських війнах, відтак забуто про них зовсім Щойно в 1412 р., як довідуемось зі історії військовости, Італієць Вольєчірія вибудував рід боевого воза з дубових досок. Ці вози брали участь в кількох війнах. І потім ще було багато спроб більше й менше вдатних.

На ідею боевого воза впали підчас світової війни Англійці й Французи й впровадили його в постаті черепахи в боротьбі проти Німців. Цікаво, що цю ідею зреалізували рівночасно й то незалежно від себе в Франції й Анґлії. Французький полковник (нині вже ґенерал) Естьєн подав свій проєкт начальному вождеви 1 грудня 1915, а перший французький наступ з участю черепах відбувся 16 цвітня 1917. В Анґлії проєкт банкира Штерна зреалізовано дещо скорше, бо вже в осени 1916 р. вжито їх на полі бою.

Перші наступи черепах були невдатні. Німецька артилерія тішилася, стріляючи до повільних возів. Але відтак появилися менші, рухливійші, швидші й ліпше опанцирені черепахи, які сильно пошкодили Німцям. Ґенерал Людендорф писав 9 жовтня 1918 р. до канцлера німецького: — До 5 серпня наше положення на фронті було добре. Однак масове вжиття цього дня черепах захитало протягом 2 - 3 годин 6 дивізій. Це був день жалоби Німецького Цісарства.

І дійсно, від цього дня Німцям почало не вести аж до кінця війни. Один з наочних свідків так описує серпневий наступ черепах:

Був мрячний ранок. В німецьких окопах совершенний спокій. Видко Німці ще спали. Тільки сторожі почули перед окопами якесь сапання й гаркіт. Швидко всі побудилися й вибігли до ровів, але нічого не можна було побачити, бо густа мряка вкривала надповзуючі потвори. Їх сапання чути було щораз блище й виразніще. Німці побачили їх щойно тоді, коли черепахи станули перед стрілецькими ровами Думали, що густі й широкі ряди кільчастих дротів охоронять їх, але вкоротці з острахом побачили, що дроти мов слабонькі павутинні ниточки тріскали від напору черепах. На лінії ровів залопотіли скорострільні, Німці без бою покинули становища..

По війні зацікавлення черепахами зросло Провадяться досвіди й спроби. В Італії сконструовано недавно черепаху „Фіят 3000“ о вазі 5 тон і скорости 20 км. на годину, озброену 2 важкими скорострілами, яка може перебристи через ріку до 1 м. 10 цм. глибоку. Французький підполк. Вельпрі ставить такі домагання до модерної черепахи: довгота 15 метрів, широкість 8, висота 3, тягар 600 тон, панцир 25 цм, скорість на годину 25 км., узброєння 4 армати й ско 4 ростріли й герметичне замкнення, щоб можна було занурюватися в воду й переходити крізь хвилі трійливих ґазів.

Сьогодня вже будуеться такі черепахи. Можна уявити собі як буде виглядати майбутня війна, коли кілька тисяч таких машин вирушить до бою.

Чуда оліґодинаміки

В модерній науці про лічничі орудники є окрема ділянка, т. зв. оліґодинаміка, котра занимається головно лічничим діланням незвичайно малих кількостей. Таку діяльність виявляють передовсім трійки бактерій. Про неймовірну силу цих отруй довідуемось з дослідів віденських учених: фармакольоґа проф. Фреліха і проф. Г. Меера, котрі ствердили, що токсина (=отрута) тетануса (що спричиняє хоробу стрижня) розпущена до одної десятьтисячної міліґрама, ще вбиває миш. Усвідомім собі це образово: отже один ґрам бактерії тетануса може вбити 160.000 кґ. мишей, а один міліґрам, відбирає жит[illegible] 10 тисячам мишей. Надзвичайно сильний ефект вик[illegible]ють гормони

(продукт виділювання) внутрішних желєзий. Розчин гормону мозґового прирістка у відношенню 1:150,000.000, отже такий, що навіть хемічною аналізою не можливо його ствердити, спричинює ще корчі матиці морської свинки. Відомий теж добродійний вплив дуже малесенької кількости йоду в розчині соли на хоробу воля.

Рекорд оліґодинаміки побиває одначе безоглядно чудесний первень рад. Еманація радова розріджена у відношенню 1:20.000,000.000 (значить одна двайцятьміліярдова частинка) оживляє ще й приводить до биття серце савця. Чуда ділання незвичайно малих кількостей не кінчаться на тих прикладах. Пригадаймо собі популярні в останних часах вітаміни, котрі ділають у мікроскопійних дозах, а після найновіщих дослідів, нагромаджені в більшій скількости, шкодять орґанізмови. Взагалі міліґрам це улюблена міра в людськім орґанізмі. Напр. рівноваги змісту крови, коли ходить про склад соли й цукру, обертається в обсягу міліґрама і найлегші захитання цеї рівновагу викликує поважну хоробу — цукрицю. Виходилоб отже з цього, що так опрокидувана лікарями г о м е о п а т і я, котра лічила надзвичайно великими розрідженнями, находить дуже поважне наукове узасаднення.

А тепер ще одна практична рада з обсягу оліґодинаміки для цих читачів „Поступу", шо посідають кімнатні акварія. Відомо, що в шклянім начинню, яке служить як акваріюм і в якім є водні ростини, стіни дуже скоро вкриваються густою поволокою водоростів (альґ) і стають непрозорі. Отже вистане вкинути до начиння мідяний ґріш, а внедовзі альґи вигинуть і золотим рибкам це нічого не пошкодить. Учили нас в школі, що мідь не розпускається у воді, але оліґодинаміка проявляє видко нахил до... парадоксів. *М...ий.*

З пустині Ґобі повернула наукова експедиція Чапмана. Ціллю екпедиції було м. и. нийти сліди і кісляки первісних людей. Учений Андрю, котрий теж узяв участь у сій експедиції, був іменно тої думки, що пустиня Ґобо се колиска людського роду. Ця догадка не найкла одначе підтвердження. Неґативний вислід дослідів експедиції Чапмана був вирочім до предвидження. Бо хоч середноазійський контипент, подібно як і Арабія та Сагара, в добі ледняковій мали куди більш пригожий клімат ніж сьогодні, то все ж таки погляд, що первісний чоловік якраз жив в пустині Ґобі є дещо фантастичний. Не найдено ні кістяків людської раси, котраб стояла нище від псандрійської, ні бажаного нітекантроноса, людину-звірину. Невдача для дарвіністів дуже прикра. Найдено натомість скаме. нілі кітяки величезних ссавців і плазунів, Чашка якогось плазуна, що величиною далеко перенисшав колишнього дінозавраважить сама одна поверх 200 кільоґрамів. Такі були успіхи експидиції. Вістки про якісь вимерлі міста і оселі первісних людей в пустині Ґобі, що їх мала відкрити експедиція Чапмана, а про що недавно писали всі американські і европейські часописи — показуються неправдивими.

До реєстру світових рекордів

який такзапопадливо подає своїм читачам один львівський український дневник – додаємо для доповнення за німецькою „Schönere Zukunft" ще такі „спортові осяги" в 1928 році:

Оден мешканець Берліна спожив сам один протягом 10 (десяти) днів свиню, яка важила 150 кільоґрамів.—Другий Берлінчик зїв знова протягом пів години 70 метрів ковбаси. — Оден анґліець проковтнув підчас одного обіду 100 плюм пуддінґів. — Оден Італієць „пожер" на раз макарану на загальну довготу 3·5 кільометра. Рекорд одного Німця, що в 70 секундах випив 10-літрову „гальбу" пива, побитий вже на голову через новий рекордовий час 23·5 секунди. — Якась польська джесбендова капеля грала безперервно 33 години, а якийсь Саксонець лупив немилосерно через 38 годин на фортепяні. Знова якийсь Італієць дув безперервно через 6 годин в трубу. — В Берліні протанцював оден молодець 5 днів з 3000 танцерками, а якась танцююча пара відбула танцем 70 кільометрів довгу дорогу з Бостону до Провіденсу.

ВСЯЧИНА

Король Зоґу й його край.

Не було найменшого протесту н в парляменті ні в опінії широких верств громадянства, коли Ахмеда Бег Зоґу проклямовано королем. Важко однак виробити собі погляд на дійсне відношення альбанського народу до теперішньої монархії.. Вибори не можуть бути переконуючі, бо тільки 1.200 осіб голосувало безпосередно при виборі до конституанти. Тих 1200 вправді довірених народу — вибрано однак без жадної котролі. Монархія є у великім поважанню в Альбанії, хоч це ще на стільки первісний край, що форма влади має другорядне значіння. Альбанські верховинці бажають справедливої влади, котра запевнила б їм публичну безпеку, внутрішний мир і ринки збуту для краєвих продуктів. Маючи допомогу Італії, здібний король Зоґу є вповні паном ситуації. Цікаве, що за провадженнє монархії популярне в соймі зустріло деякий опір у вищій палат, в сенаті. Тому король Зоґу постарався. що конституанта знесла інституцію сенату. Тепер вже нема в Альбанії жадних обовязків опозиції.

Заслуги нового короля безперечно великі. Він привернув краеві 4 роки внутрішнього мира, незаколоченого взаїмними боротьбами й пімстами поодиноких племен. Великий будівляний і промисловий рух прямо імнонуе, а зростаючий добробут кожному кидається в очі. В мі точку Карча бачив автор цих рядків біля 100 самоходів. Мешканці цього місточка (400 душ усього) осушують власним коштом сусідне озеро, що дасть їм 5 km² урожайної землі. Економічна пенетрація Італії слідна на кождім кроці й то з великою користю для краю. Будуються гостинці, мости й залізниці. Зростаючий добробут побільшив уже доходи держави о $^1/_3$.

Великі гроші видає новий король на армію. Військо, це його „слабість", а найбільшою приємністю це військові паради. Ніколи не вибереться в дорогу без свойого прибічного відділу (ґвардії), що числить понад 1.000 жовнірів. В своїй столиці Тірані (3.000 мешканців) велів вибудувати прекрасні казарми для війська. Ціла амбіція короля Зоґу заслужити собі на імя другого Скандербеґа. Ця амбіція говорить добре про нового короля, хочби навіть реалізація її була понад його сили.

Світогляд — значить спосіб думання. Я не збірався і не збіраюсь бути винахідником „доктрини". Зрештою в політиці нема вже ніяких нових доктрин до винайдення. Всі вони в тім числі і доктрина монархізму — старі як світ. Крім того знаю, що можна комусь накинути якусь доктрину, не змінивши одначе його світогляду. Хтось може напр. назватись монархістом і залишитись по способу думання республиканцем, який монархістам весь час в їх роботі буде своїм фальшуванням заважати. Завданням моїм було вплинути на зміну способу думання, світогляду, української провідної верстви. Замість способу думання пасивного „фаталістичного" — мовляв, Україна сама зробиться — я хотів дати спосіб думаня активний, динамічний: що і як ми, Українці, повинні робити, щоб була, щоб здійснилась Україна.

В. Липинський: Вступ до „Листів"

Знайте, що не буде ніколи Великої України, доки українськими руками не буде переможена „Україна" підла і мала.

В. Липинський: Вступ до „Листів"

БІБЛІОҐРАФІЯ

Др. Ст. Шухевич: **Спомини**. Частина І. Від листопада 1918 до квітня 1919. Видавнича Коопе- ратива „Червона Калина", Львів 1929. №, VIII ст. 176.

Автор, отаман (майор) Української Галицької Армії. В кождім відношенню, скажемо по галицьки в кождім цалю — вояк, вояцька душа: різкі, короткі речення, думка, не обвивана ніколи в бавовну, правда висказувана просто з моста. Це не тільки прикмети стилю —ми поневолі набираємо теж повного довіря до автора й віримо, спомини свої писав він так, як дійсно підчас писання їх відчував.

„Спомини з української - галицької армії написав автор ще літом і осінню 1920 р., як тільки повернув з Великої Україні. 1920 р. це був час самозрозумілої загальноукраїнської депресії після великої невдачі і траґедії української державности. Автор очевидно теж не міг опертися цьому пригноблюючому почуванню тимбільше, що власними очима до кінця оглянув цю страшну фільму розгрому й упадку Народу: тон і численні картини в споминах навіяні й змальовені песимістично. І це зовсім зрозумілий обяв.

Чорними красками змалював автор непорадність нашого уряду (стор. 21). Остро напятнував теж безідейність деяких наших інтеліґентів та орґанів цивільної влади в запіллю.

„Діти, великих наших людей не вступили до армії, батьки навіть не уважали відповідним їх до цього змусити..." (стор. 23).

„Жандарми розуміли свою задачу так, що самі обкрадали маґазин й крадене добро, або відносили до дому в часі вільнім від служби, або передавали своїй рідні, що спеціяльно по те приїздила возами до Підволочиск." (стор. 28).

„Все це (добро) розкладали як круки так місцеве населення як і сама жандармерія, а ще більше залізнича прислуга. Всі вони уважали це загальним народним добром з котрого може черпати кожний хто схоче й скільки захоче". (стор. 28 і 29)

Автор з великим признанням й одушевленням висказується про фронтових стрільців і старшин: Тоді пізнав я добре вартість нашого фронтового стрільця і старшини, та пізнав, яку велику кривду робили йому ті люди, що пересиджували серед вигод і безпеки в запіллі, або гарно й тепло прибрані проходжувалися по вулицях Станиславова нарікаючи на пасивність на фронті. Вони кидали на галицького стрільця каменем, а я бив перед ним чолом". (стор. 118).

Неґативно освітлює автор військову поміч в людях з Великої України. Крім добрих артилерійських частин (їх було небогато) надніпрянські війська не представляли найменшої боездатної вартости. З ними було лиш богато клопоту: вони в нічім не помагали, а навпаки тратили ще ті позиції, які з великими жертвами добували галицькі частини Крім цього козаки напр. „Особової Козятинської Бриґади" ще деморалізували галицьких стрільців, аґітуючи поміж ними, щоби кидали зброю та йшли до дому.

Автор дуже сильно обвинувачує от. Омеляновича—Павленка. Через свій упір в провадженню переговорів з Поляками він не тільки сильно підорвав довіря до начального проводу нашої Армії, але теж і причинився до цього, що серед старших і стрільців сильно поширилася демаґоґічна аґітація про зраду „своїх".

В першій частині „Споминів" отамана Шухевича находимо не одно таке, що для богатьох читачів буде совершенною новістю і не одну неясну історію з цих часів вияснить. Не з кождим одначе поглядом автора можна погодитися. Часто можемо замітити, що автор дивиться на дану річ або з перспективи часу або таки через окуляри, свого рода інтеліґентсько галицького упередження. Але ті нечисленні недомагання, про які на цім місці навіть згадувати не хочемо, ні на волос не вменшують справді великої вартости споминів. Спомини др. Шухевича — це не тільки першорядної ваги документ часів визвольної боротьби україн-

ського народу, але й безсторонне свідоцтво правди наших національно-державницьких змагань. Отже не, „німецька інтрига", ні не інтереси галицької „дрібнобуржуазії".

Серед нашого громадянства дехто з обуренням висловлюється про „Спомини". Мовляв, др. Шухевич, хоче нас скопромітувати перед чужинцями. Закиди очевидно зовсім безосновні й нема потреби боятися, щоби наші вороги могли спомини ці використати проти нас. Факти самі собою на спобили й положили на лопатки. А спомини, які розкриють правду і показують всі ті боляки й струпи що були в тих часах на нашім організмі — можуть бути тільки для нас з користю, можуть тільки перестерегти й навчити нас, що треба оминати. Тому, таких споминів, як отсі Др. Шухевича, треба нам якнайбільше.

На адресу видавництва: дуже прикро вражають численні друкарські похибки.

Іван Гладилович

Др. Р. Білинський: **Національна ідея і клясова боротьба**. Бібліотека „Ради" ч. 7. Львів, 1928 мала 8⁰, стор. 41.

Така страшно вбога наша політична література, а до того ще такі страшні „бздури" появляються, що їх дехто рекомандує як практичні підручники політичної вмілости. Тим більше прикро „робиться на серці", коли зважиться, що такі шедеври виходять з під пера людей, що мають докторські патенти...

Автор на 40 сторіночках формату малої вісімки говорить про національну ідею „в розумінні" Маркса й про боротьбу кляс „в розумінні" здеклясованих інтеліґентів з львівської радянофільсько-націоналістичної „Ради" і наприкінці своїх міркувань знова говорить таке: „Нам вистало доказати, що твердження буцім національна ідея і боротьба кляс не дадуться погодити, бо взаїмно себе виключають до української нації не можуть (?) мати пристосування. А зате цілком навпаки клясова боротьба пролетаріяту на Україні тому, що є боротьбою суто українського елементу проти буржуазії, елементу подавляючо не українського, являється volens nolens одною з відмін національних змагань". (стор. 41)

Правда, що врізав. Можете собі уявити вже як то виглядає „доказування" тої тези. Для ілюстрації подаю дещо з тих доказів:

„Національна ідея — це ніщо инше тільки свідомість(?), що нація збірне тіло має свої питомі інтереси, змагання..." (стор. 4)

„... католицька церква, наскрізь інтернаціональна поява .. ніби универзальна католицька церква"... (стор. 5)

„Буржуазія (українська) ухитрилася свій клясовий інтерес, цебто суспільно-економічні інтереси посідаючих, вивищити на педестал загально-національного інтереси". (стор. 16).

„Щойно соціялізм стремить до знівелювання суспільних кляс до знищення клясових ріжниць, до усунення клясової боротьби. Доки одначе істнує капіталістичний лад, доти всякі національно-патріотичні поклики до занехання клясової боротьби остануться „гласом вопіющого в пустині"... (стор. 22)

А зараз понище читаємо якраз щось цілком противного: „треба бути або суспільно-політичним неуком, або аґентом буржуазії, щоби домагатися виключення (?) клясової боротьби з політичного життя нації (стор. 22)

„Клясова боротьба, що стремить до покращання суспільно-господарського становища низинних народніх мас..." (стор. 24)

„Нація, це цейже не горстка буржуазії, тількі широкі людові маси, отже власне пролетаріят, що безсумнівно становить подавлюючу більшість народу" (стор. 25)

Таких зоказів, що собі противорчать і нічого не доказують, повно в книжечці. Українська мова і стиль — дійсно скандальні мається враження місцями, що читається якийсь дуже лихий переклад з...

Іван Гладилович

Борис Гомзин: Трійзілля. В-тво „Самотужки". Прага 1928. 8⁰ стр. 56.

Гомзин стоїть під переможним, сильним впливом П. Тичини, автора „Соняшних Клярнетів". Де-не-будь ви розгорнете збірочку, заразже кидається вам в очі

В мені світи, в мені віки
— — — — — — —
В танку ритмічному зірки (стр. 42)

й т. и. себто ритми, мовні засоби, часто навіть поетичні образи (напр. стр. 43. „Хтось плете мережку в небі золоту" — в Тичини „хтось на заході жертву приніс") є дуже схожі з колишнім, соняшним Тичиною. Та нема в Гомзина цеї очайдушної, розливної радости, що в Тичини. Гомзин зрілий мущина, що більше він навіть (прошу не думати в злому змислі, тільки що до настроєвости є кавярняним фільософом, фільософом для котрого життя — велике кіно:

Сьогодня ти, а завтра я...
— — — — — — —
Мов на виставі образів
Іду цікавий, без печалі
По килимі барвистих днів... (стр. 35)

Без печалі? Спитаете Ні, й в нього є печаль, але легка, настроєва, не глибока. В загальному, Гомзин поет ніжний, делікатний. Відповідаючи на ріжні прояви життя, він завжди заховує глибоко свої особисті переживання і коло їх торкається то не зі запалом, з вервою. Динамізму в нього нема й хоч може й трапляються в його віршах цього рода ядерні означення як „крамарі" (стр. 16) „для дурнів крам" (стр. 22) то вони не кинені з вогненним запалом а просто (коли не з болем то) з гіркістю індівідуаліста. Мова дуже гарна й хоч може часом автор надто „заґальопується", мовляв:

Я вірую, що Ти (Бог) то — „Я" (стр. 26.)

то в загальному він є сильним володарем слова, чого доказом може бути небуденний вірш в нашій сучасній творчості:

Шмагнув батіг і покотився без доріг
Золотогривих коней пр мінистий біг
Через ліси, лани і гори.
Переливається в безміррю світа
Сміху веселого гонитва,
На тисячі ниток розснута.
Безмежний гін з шалі ритму!
Поема фарб у рух закута! (стр. 25.)

і т. д.

Л. Нигрицкий

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ

В німецькому перекладі вийшла бульварна повість чеського письменника Я. Гашека про „Доброго вояка Швейка". Між иншими ілюстраціями, роботи знаного рисівника Гросса, находився образ мученого Христа у військовому однострої з ґазовою маскою на лиці Видавця й автора покарано двомісячною вязницею і двома тисячами марок н. гривни за богохульство.

П ренделльо пляґіятором? Мабуть зовсім ні, але трошки... — Його реформаторська „модерна" пєса „Шість постатей шукає автора", що колись наробила великого шуму й перевороту не є зовсім оригінальна Перед 20 ти роками анґлієць Анслей видав рівнозначну зі змістом драми Піренделлього, новельку п. з „Чому я заперестав писати повісти?" в котрій герої повісти шукають автора...

Французький видавець Ґрассе́ читає лише перші сторінки надісланих рукописів. На його думку „на початку повинно бути все"... Коли в перших 50. стрічках є сила і міць, Ґрессе читає рукопис до кінця; як початок є пересічний, дає його иншим читати, колиж у вступі немає нічого цікавого, кидає рукопис твору до коша.

Книжка 4 сентиметри... груба

Одна німецька накладня криміналних романів „славного" повістефабриканта Едґара Волеса; оголосила найновіший роман. В оголошенню подано заголовок і ціну й таку „товсту" замітку: „Книжка 4 центиметри груба"! Не якість — але скількість рішає про вартість цього рода літератури — як це впрочім сам видавець своєю реклямою ствержує.

ПРЕСА Й ПРАВДА

З „Бюлетеню Гетьманської Управи“ ч. 1. за січень ц. р. передруковуємо слідуюче:

Від Гетьманської Управи. Час од часу ворожа нам преса розповсюджує вигадані звістки про наш рух з більш чи менш спритно укритою ціллю дискредитації його. Деякі передруковує з „інформаційного обовязку“ й українська преса.

Орган Проводу Українських Націоналістів „Розбудова Нації“ в чч. 6 і 9 впевняє своїх читачів, начеб то представники Гетьманської Організації мали брати участь в комітеті по вшануванню памяти ґен. Врангеля.

Це чиста й навіть немудра вигадка.

Останніми часами облетіла російську і польську, а звідтам попала і в українську пресу сенсаційно спрепарована вигадка начеб то Ясновельможний Пан Гетьман брав участь в нарадах з московськими монархістами й визнав владу російського царя. З признанням підносимо тут добру волю до правдивої інформації Луцької „Української Громади“, яка негайно-ж, як тільки Гетьманська Управа їй надіслала спростування умістила його в числі 47.

Чешський щоденник „Poledni Listy“ від деякого часу поміщає реверяції про українські справи, при чому втягає в свої сенсаційні вістки особу Ясновельможного Пана Гетьмана. Спершу подав він таку нісенітницю, наче-б Ясновельможний Пан Гетьман мав фінансувати „атентат“ на польського консуля в Празі — що, схаменувшись, сам-же в числі 284 спростував. Але за браком инших сенсацій в ч. 292 від 7. XII. 1928 знов упевняє, що Гетьман Скоропадський веде, прикриваючись справою української державности, боротьбу проти Польщі і для того має свого начальника ґенерального штабу Коновальця“, і далі в ч. 293 від 8. XII. що „помішником Гетьмана Скоропадськоко в його акції є бувший підстаршина царської армії Горбанюк“, який „дістає від Скоропадського 200 марок в місяць“. Крім того знаходимо в цих самих числах цієї часописі ще багато инших таких самих дурниць, розрахованих на наївність і непоінформованісць чешського громадянства в українських справах.

Гетьманська Управа отсим стверджує, що п. п. Коновалець і Горбанюк не стоять ні в якому звязку з гетьманським рухом і, що до останнього з них, то розуміється він ніякої платні або яких будь грошей від Ясновельможного Пана Гетьмана не одержує.

В Літературно-Науковому Вістнику (жовтень 1928) під заголовком „З пресової фільми“ за підписом Р. О. читаємо слідуючу цитату зі статі Д-ра В. Залозецького в „Börsen Zeitung“ ч. 124. з дня 13. III. 1928 р.

Текст Літературно-Наукового Вістника:

„Як довідуємось (вперше) від фон Залозецького, в належанню до Росії і „була властива політична місія України, як се довела вже в 17 віці політика союзу України з Прусією і Швецією за великого українського гетьмана Богдана Хмельницького“.

Дійсний текст:

„В наслідок історичного обоснованого гетероґенного розвою супроти північно-російських земель буде культурно-політичне обличчя України звернене на захід. Властивою місією України буде, — як колись це уже виказала прусько-шведська коаліційна політика великого українського Гетьмана Богдана Хмельницького творення мосту межи Східною Европою а Заходом.“

В надії, що в редакції журналу знайдуться й такі люде, яким правда дорожче сенсацій і які подібне „опрацьовання“ цитат зумють самі відповідно скваліфікувати, Гетьманська Управа висилає це число Бюлетеня й на адресу Літературно-Наукового Вістника.

Реаґувати на виступи „Табору“ і їм подібні Гетьманська Управа уважає нижче своєї гідности.

КРИВЕ ДЗЕРКАЛО

„Діло", етимольогія й вікна в консуляті СССР.

В числі 37. (11. 378) з дня 20. лютого ц. р. пишеться на 5. стр. „Діла":

„Обв. Чоловський признався до вини й боронився тим, що він як яркий націоналіст ненавидить більшовиків за їх насильства й тому хотів вибити вікна в консуляті СРСР у Львові (Як довідуємося, обв. Чоловський будучи в ґімназії, кольпортував християнсько-католицькі журнали „Поступ" і „Наш Приятель")."

Як довідуємося „Діло" писало колись етимольогією і навіть „ять" мало в наголовку а сьогодня, як довідуємося є воно орґаном УНДО-ння. А крім того, як довідуємося, редактори „Діла" пп. Ф. Федорців і М. Рудницький вчилися в нормальних школах малого катехізму а тепер, як довідуємося, мають бути співробітниками журналу видаваного за гроші консуля СССР п. Лапчинського, котрому, як довідуємося, обвинувачений кольпортер християнсько-католицьких журналів хотів вибити шиби. Стережіться, панове!

Договір між Ватиканом і італ. урядом смерти.

В „Новому Часі" з дня 18. лютня 1929. р. читаємо:

„Ватиканський секретаріят стану повідомив усіх нунціїв, цебто закордонних представників папської столиці, що між папською столицею та італійським урядом дійшло до заключення договору. Офіційне проголошення та підписання договору наступить у найблизчу неділю в присутності членів італійського уряду з Мусоліні на чолі, папи та кардиналів. У вівторок папа виголосить з балькону катедри св. Петра святочну промову для італійського народу, в якій вкаже на далекосяглe значіння порозуміння між Ватиканом та Квіриналом. Цей договір закінчує довголітній, бо понад 59 літ треваючий, спір між папою та італ. урядом смерти. Представникам преси заявив, що він рішуче противиться карі смерти, в якій би це не було формі".

Уявіть собі! Папа противиться карі смерти в якій би це не було формі, називаючи при тому італ. уряд урядом смерти й все це говорить представникам преси з балькону катедри. Гарна мені святочна промова! Файне порозуміння та його далекосягле значіння між Ватиканом та Квіриналом! І прошу собі уявити: „Новий Час" через 59. літ ждав, щоби про це в тій формі написати!

В „Громадськім Голосі" тюркочуть жаби

В додатку „українського селянського й робітничого письменнка" „Плуг і Гарт" до ч. 6. за лютий 1929. „Громадського Голосу" читаємо такий „вірш":

Там, де сім джерел дзюркоче,
де струмок бере почин;
сім зелених жаб тюркоче
з невідомих ще причин.

Нам ті причини вже відомі і ми їх зрадимо також „віршом", щоби помогти читачам „Плуга й Гарту" розкусити той „оріх":

Як не мають тюркотати?
Та не здурієш, хлопе, й ти, —
Як пічнеш той вірш читати,
Заболять тебе кишки!

Робітничий письменник пише...

В цьому самому числі „Плуга й Гарту" на стр. 20. читаємо інформаційну статтю робітничого письменника:

„Що до націоналістичних письменників, обєднаних при „Літературно-науковім Віснику", які видають у Празі свій журнал „Національна Думка", — то вони не мають ясної ідеольогії, що зумовлювалаб їхню тактику. Стоючи на ґрунті скрійно-ідеалістичного порозуміння історії, вони витрачають свою енергію на проповідування абстрактних „Духів Нації", забуваючи про дійсну основу нації — працюючі маси, які прагнуть здорової, нефальшованої Правди, а не націоналістичної метафізики"...

Чи зрозумів ти, о руський хлопе радикале?

Пожежа, що знищила світ...

В „Новому Часі“ ч. 17. з ц. р. читаємо таку прецікаву новинку:

Пожежа в Тернополі. В галянтерійному склепі Хаіма Рехля в Тернополі з невідомих причин повстала пожежа, яка цілковито знищила світ. Тому одначе, що склеп Рехля був обезпечний на 5000 дол., поліція розпочала слідство.

Справдішня новинка! Пожежа знищила цілковито світ а новинкар з позасвіту довідався, що склеп Рехля був обезпечений на 5000 дол. Зовсім ясно, що поліція розпочала слідство, тимбільше, що склеп був з галянтерією!

На жарт чи не на жарт.

В „Ділі“ ч. 42 (з 26. лютня ц. р. на стр. 2 читаємо:

„Москвофіли рухаються не на жарт — на що звертаємо увагу громадянства“.

Що москвофіли рухаються—то зрозуміле, бо студено. Що рухаються не на жарт, то вже трохи дивне, бо прецінь могли би дуже добре рухатися і на жарт, що менше коштує.

Що „Діло“ звертає увагу громадянства, то добре й похвально, воно так здавна звикло. Але чи воно звертає увагу на жарт, чи не на жарт? Ото заковика! Бо коли на жарт, то розумію, — але як не на жарт, — то хто звернув увагу „Діла“, що на це варто звертати увагу громадянства?... На це звертаємо увагу громадянства! (*М.*)

Автор має сміливість таке писати..

В „Ділі“ ч. 43. з 27. лютня ц. р. читаємо на стор. 5. („З театру“) такі сміливі думки:

... „Молода матір має сміливість зродити дитину... молодий священик має сміливість саме тоді приняти самотну до себе на час недуги“...

Як **сміло** порушив автор таку несмілу **тему!**

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Видавець і відповідальний редактор Олександер Мох

З друкарні Ставропігійського Інституту у Львові.

Від Редакції

Чергове число „Поступу“ вийде при кінці березня. Міститиме крім белєтристики слідуючі статті:

о. Др. Т. Галущинський ЧСВВ.: **Подія всесвітньої ваги** (Договір між Ватиканом і Квіриналом).

Др. Я. Гординський: **До проблєми форми в ліриці**

Др. Д. Олянчин: **Поняття імперіялізму**

Інж. Др. П. Коволів: **Господарська відбудова**

Я. Боженський: **Срібні тіни** (продовження)

Місячна хроніка, Зі світа, Всячина, Криве дзеркало Літературні замітки, Бібліографія й т. д.

Наших теперішніх співробітників і прихильників просимо не відмовити нам і надальше своєї цінної помочи й поради та приєднувати нам нових дописувачів.

Рукописи просимо писати читко на одній сторінці (по можности на машині) й надсилати на адресу редакції

ЛЬВІВ, ул. КЛЬОНОВИЧА Ч. 8|II, телєфон 4-48.

Неприняті рукописи звертається за зворотом порта.

Начальний редактор приймає у вівторок і пятницю (крім українських свят) між 5 – 6. год. вечора.

Адміністрація нагадує П. Т. Передплатникам що вже минув перший квартал і що рішуче час внести передплату бодай за перший чвертьрік (3 зол.) Гроші посилати полученим чеком на конто П. Щ. в Кракові ч. 203.908—Константин Гладилович Львів.

ЩЕ З 1921. РОКУ ВИХОДИТЬ ЖУРНАЛ

П—О—С—Т—У—П

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЯК ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК В ОБЄМІ 2—3 АРКУШІВ ДРУКУ

Містить: багатий відділ красного письменства оригінального й перекладного — статті з ділянки письменства, політики, релігії, соціольогії й и. наук — бібліографію, місячну хроніку, літературні замітки й анекдоти.

Стоїть на становищі державницької ідеольогії; редагований у християнськім дусі.

Участь у „Поступі" за 1928. р. брали: Андрусяк Микола, Аненко Іван, Бать Олекса, Гладилович Іван Конст., Заїкин Вячеслав, Залозецький Др Володимир, Зубик Роман, Крипякевич Др Іван, Липинський Вячеслав, Лімниченко Василь, Лоський Др Ігор, Лужницький Др Григорій, Меріям, Монкевич Борис, Монтрезор Адам, Мох Микола, Назарук Др Осип Нигрицький Л., Пасіка Микола, Петрійчук Орест, Саварин Денис, Фірак Михайло, Чесина Святополк, Шостаківський Петро та инші.

У 1929. році зайдуть у техніці видавання „Поступу" деякі зміни. І так: замісць виходити що два місяці подвійною книжкою на 4—6 аркушів друку, „Поступ" виходитиме сього року що місяця (біля 15-го числа) в обємі 2—3 аркушів друку. Замісць грубого паперу друкуватиметься на кращім (але тоньшім) ілюстраційнім. Хоч через тонкість паперу здаватиметься число тоньшим, то таким воно в дійсності щодо змістовности не буде; навпаки, через розширення колюмни складу кожне число дістане около 20,000 букв більше, тобто — рахуючи на обєм у змісті — 5 сторінок більше вмістимости (або річно 50—64 сторінки більше). — Вже від 2-го числа „Поступ" буде мати в тексті ілюстрації. До кожного числа буде долучена одна гарна світлина (в 1929. р. „з видів українського Львова").

Передплата не буде підвищена: річно коштуватиме „Поступ" 10 зол., — піврічно 5 зол., натомість поодиноке число буде коштувати о 20 ґр. більше, тобто 1 зол. 20 ґр. Для закордону річно 1·50 доляра.

Для тих, що приєднають „Поступові" до кінця лютня ц. р. нових передплатників дає адміністрація премії (про це гляди: осібна відозва, долучена до сього числа).

Гроші в краю просимо **слати** долученим блянкетом Почтової Каси Ощадности в Кракові на імя „Константин Гладилович — Львів — ч. 408,908", а не иншими чеками.

Замовлення адресувати:

Адміністрація „Поступу" — Львів, ул. Кльоновича 8|II.—Телеф. 4—48.

Просимо памятати: розвиток журналу — це скількість і точність його передплатників!

Це число розсилаємо як оказове; хто сього числа не зверне, того вважатимемо за передплатника.

Видавець і відповідальний редактор ОЛ. МОХ. — Друкарня Ставроп. Інституту.